

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KUR'AN-I KERİM'DEKİ TEKRARLARA ORJİNAL BİR BAKIŞ:
RİSALE-İ NUR ÖRNEĞİ**

CENGİZ KANIK

DOÇ. DR. NURETTİN TURGAY

DIYARBAKIR-2010

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KUR'AN-I KERİM'DEKİ TEKRARLARA ORJİNAL BİR BAKIŞ:
RİSALE-İ NUR ÖRNEĞİ**

CENGİZ KANIK

DOÇ. DR. NURETTİN TURGAY

DİYARBAKIR-2010

ÖZET

Tekrarlar, Kur'an'da oldukça fazla yer kaplar. Bundan dolayı Kur'an'daki tekrarlardan söz edilirken neyin tekrarlandığı, açıklığa kavuşturulması gereken bir meseledir. Bu bakımdan, Kur'an'da geçen tekrarları 'lafız' ve 'mana tekrarları' olarak iki bölüme ayırmak mümkündür. Mana tekrarlarından maksat, belli kıssaların, cennet ve cehennem ile ilgili konuların ve benzeri mevzuların tekrarlanmasıdır. Lafız tekrarları ise, bir kelimenin, kelamın, cümlenin aynı surede veya farklı surelerde aynen tekrarlanmasıdır. Bu mevzu, geçmişten günümüze kadar gayri müslimlerden gelen eleştiriler üzerine İslam alimleri tarafından kitaplar, risaleler yazılarak cevaplar verilmiştir. Eserlerinde günümüz insanına Kur'an'dan mülhem reçeteler sunan Bediüzzaman Said Nursi de bu konu üzerinde kitaplarında önemle durmaktadır. Eserlerinde Nursi, 'Kur'an Tekrarları' konusunu ana hatlarıyla dua ve zikir, tasrif, teselli ve müjdeleme, inzar, takrir ve te'kid, Kur'an'ın evrenselliği icabı, Kur'an maksatlarıyla olan ilgisi, Kur'an i'cazının tezahürü olarak, Mekki ve Medeni sureler, belagat, ikna ve irşat, ihtiyaçların tekrarı cihetleriyle incelemiştir. Nursi, zahiren görülen tekrarın hakikatte tekrar olmadığını ve Kur'an-ı Ker'im'de bulunmalarının gerekli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

ABSTRACT

Repetitions feature in the Qur'an a lot. Hence when spoken about repetitions in the Quran, what is repeated is an issue that needs to be clarified. In this respect, it is possible to divide repetitions in the Quran into two parts; "rehearsal" and "meaning" repetitions. The goal of meaning repetitions is to repeat certain events, issues related to heaven and hell, and similar topics. Rehearsal repetitions on the other hand, is the repetition of words and sentences in the same way in the verses. This topic has been addressed by books and articles of Islamic intellectuals upon critiques of non-muslims so far. Bediüzzaman Said Nursi, who has presented inspiring solutions to the humanity in his works, has closely dealt with this topic. In his works, Nursi examines the topic of Holy Quran Repetitions generally in the context of pray, remembrance and consolation which are related to the universality of Quran. Nursi has concluded that those repetitions that are visible are not repetitions indeed and need to exist in the Holy Quran.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Muhammed ÇELİK

Üye Doç. Dr. Nurettin TURGAY

Üye Prof. Dr. Abdurrahman ACAR

Onay

Prof. Dr. Sabri EYİGÜN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İnsanları cehalet ve dalalet karanlığından ilim ve hidayet aydınlığına çıkarmak üzere Kur'an'ı inzal eden Allah'a hamd; onu en güzel şekilde tebliğ edip açıklayan Hz Muhammed'e (a.s), O'nun al ve ashabına ve onların yolunu izleyenlere salatu-selam olsun.

Kur'an'ı hayatının merkezine yerleştiren, “Kur'an'ın sönmez ve söndürülemez manevi bir güneş olduğunu, ben bütün dünyaya ispat edeceğim ve göstereceğim” diyen Bediüzzaman Said Nursi, hayatının tamamını Kur'an'ı anlamaya ve anlatmaya vakfetmiştir. Fıtrat temelli yaklaşımları, incelikli Kur'ani bağlantıları ve Kur'ani düşünmenin anahtarı, sıcak ve diri bir dile sahip olan eseri Risale-i Nur ilim çevrelerince yeterince nazarı itibara alınmamıştır. Bundan dolayı 'Kur'an Tekrarları' gibi önemli bir mevzuyu bu eserlerin orijinal yaklaşımları ışığında incelemeye karar verdik. İnşallah bu çalışma, bugüne kadar gözardı edilen bu büyük alime bir nebze de olsa hakkının verilmesine bir girizgah olmasına vesile olur.

Araştırmamız; bir giriş ve iki temel bölümden oluşmaktadır. giriş bölümde; tekrar, tekrarı'l kur'an, Kur'an-ı Kerim'de tekrar lafzının geçtiği ayetler tespit edilmiş, 'Kur'an Tekrarları' mevzusuyula ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalar ve bu konuda bazı âlimlerin görüşlerine yer verilmiştir.

Birinci bölümde 'Kur'an-ı Kerim'deki Tekrar Ayetleri ve Risale-i Nur' başlığı altında Risale-i Nur'da Kur'an tarifi, Said Nursi'nin tefsir anlayışı ve Kur'an tekrarları; tasrif, teselli ve müjdeleme, inzar, dua ve zikir, takrir ve te'kid, Kur'an'ın evrenselliği icabı, Kur'an maksatlarıyla olan ilgisi, Kur'an i'cazının tezahürü olarak, mekki ve medeni sureler, belagat, ikna ve irşat, ihtiyaçların tekrarı cihetleriyle incelenmiş, ikinci bölümde ise; Risale-i Nur'da ele alınan tekrar ayetlerinin tefsirinden örnekler verilmiştir.

Araştırma esnasında ayet mealleri Prof. Dr. Suat Yıldırım'ın Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali'nden alınmıştır.

Konu seçimi ve tez çalışmamız esnasında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Muhammed Çelik'e, tez danışman hocam Doç. Dr. Nurettin Turgay'a, Prof Dr. Abdurrahman Acar ve İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim'in değerli hocalarına şükranlarımı sunarım.

Diyarbakır, 2010

Cengiz KANIK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ	1
A. KUR'AN TEKRARLARI KONUSUNUN ÖNEMİ.....	1
B. TEKRAR KAVRAMI	2
C. BİR TERKİP OLARAK TEKRARÜ'L KUR'AN.....	3
D. KUR'AN-I KERİM'DE TEKRAR LAFZI.....	3
E. KUR'AN TEKRARLARI HAKKINDAKİ ÇALIŞMALAR.....	4
F. TEKRAR OLGUSUYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM:

KUR'AN-I KERİM'DEKİ TEKRAR AYETLERİ VE RİSALE-İ NUR

A. RİSALE-NUR'DA KUR'AN'IN TARİFİ.....	11
B. RİSALE-İ NUR VE TEFSİR.....	14
C. RİSALE-İ NUR'A GÖRE TEKRAR AYETLERİNİN İFADE ETTİĞİ ANLAMLAR	
1. DUA VE ZİKİR	16
2. TEKRARIN KUR'AN'IN MAKSATLARIYLA OLAN İLGİSİ.....	19
a- <i>Tevhid</i>	21
b- <i>Nübüvvet</i>	27
c- <i>Haşir</i>	29
d- <i>Adalet ve İbadet</i>	32
3. KUR'AN'IN İCAZİNIN TEZAHÜRÜ OLARAK TEKRAR	35
4. MEKKİ ve MEDENİ SURELER VE TEKRAR.....	39
5. İKNA VE İRŞAD	40

6. KUR'AN'IN EVRENSELLİĞİNİN İCABI OLARAK TEKRAR.....	41
7. TASRİF.....	43
8. İNZAR.....	46
9. TESELLİ VE MÜJDELEME	48
10. TAKRİR VE TE'KİD.....	51
11. BELAGAT YÖNÜYLE TEKRAR.....	53
12. KUR'AN OKUYANA KOLAYLIK SAĞLAMAK	54
13. İHTİYAÇLARIN TEKRARLANMASINA UYGUNLUK AÇISINDAN TEKRAR.....	55
İKİNCİ BÖLÜM:	
RİSALE-İ NUR'DA TEKRAR AYETLERİNİN TEFSİRİNDEN ÖRNEKLER.....	56
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	75

KISALTMALAR

a.g.e : adı geçen eser

a.s. : aleyhisselam, aleyhimüsselam

a.y. : aynı yer

bkz. : bakınız

c. : cilt

çev. : çeviren

DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Hz. : Hazreti

md. : madde, maddesi, maddeleri

nşr. : neşreden, neşredenler, tahkik eden, tahkik edenler

s. : sayfa

s.a. : sallallahü aleyhi ve selem

sy. : sayı

thk. : tahkik

trc. : tercüme eden, tercüme edenler

ts. : tarihsiz

v. : vefatı

GİRİŞ

A. KUR'AN TEKRARLARININ ÖNEMİ

Aynı kelimenin veya bir düşüncenin, belli bir davranışın, tesadüfi veya otomatik ya da kasıtlı olarak yeniden söylenmesi, ifade edilmesi veya yapılmasına tekrar denir. Tekrar olgusu, insan yaşamının her anında , evrendeki her canlıda ortaya çıkan bir olgudur. Dünyanın güneşin etrafında dönmesi, insanın yemesi, içmesi, elektronların atom çekirdeklerinin etrafında dolaşması, güneşin her sabah doğması, akşam batması, öğretmenin sınıfta ders anlatması gibi tekrarlar ahenkli bir düzen meydana getirir, mesajın muhataplara kuvvetle iletilmesini sağlar. Bir ifadenin, bir fikrin tekrarı, dikkati daha önce belirtilmiş bir fikrin üzerine çekmek ve böylece muhataplara düşünme ve hazmetme fırsatını vermektedir. Zira insanın dikkatini bir konu üzerinde yoğunlaştırma süresi sınırlıdır. İnsanın unutkan bir varlık olması, tekrarı gerektiren başka bir amildir.¹ Aynı ayetin aynı veya değişik surelerde tekrarlanması, onun daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır. Kur'an'ın kolay anlaşılmasına ve hafızada tutulmasına vesile olan, lafız ve mana tekrarları, aynı zamanda ayetler arasındaki tenasübü, ahengi ve insicamı da teyit etmektedir. Bu itibarla bilhassa ayet tekrarlarında Kur'an'ın hoş bir musiki nağmesi ortaya çıkmaktadır. Diğer bir yandan insanın psikolojik boyutunu anlayan ticari şirketler ürettikleri malı satmaya çalışırken bir sürü afiş, televizyon ve radyo reklâmlarını sık sık yayımlatırlar. Böylelikle bu sık tekrarlamalar sonucu zihnimize bu ürünlerin isimleri yerleşmeye başlar. Bundan dolayıdır ki, bir düşünceyi yerleştirmek için ölçülü bir şekilde tekrar etmek etkili bir yoldur. Zamanla insanların bu düşünceye yakınlık kazandıklarını görürüz. Ticari bir üründen gelir elde etmek için bu kadar tekrarlar yapılırken iman gibi en önemli meselenin kalplerin derinliklerine kök salması için tekrar edilmesi, bir fidan gibi sulanması gerekir. Rabbimizin müminlere, Hz. Peygamberle mükâlemesi sonucu verdiği, müminin miracı ve dinin direği olarak isimlendirilen namazın günde beş defa kılınması da bu sırdan dolayıdır. Ayrıca fenomenoloji ve felsefede kullanılan bir yöntem olan tekrar, bekleyene ve sabrı olana güzeldir. Örneğin bir kalemi anlatıyorsunuz. Sonra onu gözden geçirip bir kez daha anlatıyorsunuz. Her anlattığımı tekrar gibi gözükse de yeni bir şey çıkıyor. Kalemi beşyüz defa anlattıysanız beşyüz

¹ Muhammed Çelik, *Kur'an'ın İkna Hususiyeti*, Yeni Akademi Yayınları, İzmir 2006 , s. 233.

kalem ortaya çıkıyor. Görmeyen göz der ki beşyüz defa kalemi yazmış, oysa gören göz için sürekli olarak yeni bir kalemdir o.²

B. TEKRAR KAVRAMI

1. TEKRAR

Arap dilinde “kaf” ve “ra” harfleri bir araya getirme ve tekrar etme manalarına delalet eder. Yani, daha önce yapılan bir şeye dönüp onu yeniden ele aldım, denir. Fiil bu manasıyla, bir şeyi tekrar yapma anlamına gelmektedir.³

“Tekrir”, ‘كرر’ fiilinin mastarı olup lugatta ‘bir şeyi tekrarlamak, aynı şeyi bir daha yapmak ’ manasına gelmektedir.⁴

“Tekrar” , “te”nin fethasıyla aynı fiilin “tef’al” vezninde mastardır. Bu durumda tekrir, kiyasi; tekrar ise semai mastar olmaktadır. Ancak Kufeli’lere göre tekrar kelimesi, sülasi ‘kerre’nin mastarıdır. Buradaki “elif ”tef’ildeki “ ya”dan da bedeldir. ⁵ Rağib el- İsfahani (v. 502/1109) Müfredat adlı eserinde şöyle ifade eder. El-kerrü, bir nesneye veya (bir nesnenin) aleyhine, ya bizatihi ya da fiille dönmek, “Bükülmüş ipe” “kerrun” denir. Bunun aslı mastardır, isim olmuştur. Çoğulu “ kururun” şeklinde gelir.⁶

Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı Türkçe sözlükte ise tekrar;

- 1) Aynı olayın, işin, hareketin yeniden ortaya çıkışı, tekrarlanması;
- 2) Bir konuşma ya da yazıda aynı düşünceyi veya kelimeyi birçok defa söyleme.

² Muhsin Macit, Uğur Soldan, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2005 s. 154.

³ İbn Fâris, Ebulhasen Ahmed b. Fâris b. Zekeriyya, “kerra” *Mu’cemu Mekâyisi’l-Luğa*, Beyrut 1991.

⁴ İbn Manzur, Ebu’l- Fadl Muhammed b Mukrem, *Lisanü’l Arap*. Beyrut ts. VI/135.

⁵ Bedreddin Zerkeşi, *el-Burhan fi Ulumi’l Kur’an*, Beyrut 1988, III/8.

⁶ Rağib el İsfahani, ‘kerra’ *Müfredat*, Pınar Yayınları, İstanbul 2007.

3) Zarf, bir daha, yine, yeniden, gene anlamlarını taşımaktadır.⁷

C. BİR TERKİP OLARAK TEKRARÜ'L KUR'AN

Kur'an-ı Kerim'de bazı kelime ve ayetlerin bir veya birkaç yerde tekrar edilmiş olması “Tekerarü'l-Kur'an” terimi ile ifade edilmiştir.⁸

Tekerarü'l- Kur'an yerine kimi usulcüler “Müteşabihü'l- Kur'an ” terkinini kullanmışlardır. Nitekim Kirmani'nin eserinin adı “el- Burhan fi Tevcihi Müteşabihü'l- Kur'an” Sahavi'nin(v. 902/1497) “Kitabu Hidayeti'l- Mürtab fi Müteşabihü'l- Kur'an”dır. Yine Suyuti (v. 911/1505) “el-İtkan” eserinde tekrarla ilgili ayetleri “el- ayatu'l- müştəbihat” başlığı altında zikretmektedir.⁹ Müteşabih kavramı birçok manaya ihtimali olup, bu manalardan birini tayin edebilmek için harici delile ihtiyacı olan ayetler¹⁰ için kullanılmakla beraber tekrar ayetlerin zikredildiği eserlerde ‘benzer’ manasında da kullanılmıştır.

D. KUR'AN-I KERİM'DE TEKRAR LAFZI

Kur'an-ı Kerim'de ‘كر’ lafzı, Bakara, İsrā, Şuara, Zümer, Naziat surelerinde müfred şeklinde, Mülk suresinde de tesniye şeklinde olmak üzere 6 yerde geçmektedir. Şimdi bu ayetleri ve manalarını inceleyelim.

وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَّبَرَأَ مِنْهُمُ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا

Bunun üzerine o tâbi olanlar şöyle dediler: “Ah ne olurdu, elimize bir fırsat geçse de onların bizden uzak durdukları gibi, biz de onları bir reddetseydik! İşte Allah Teâlâ onlara, bütün yaptıklarını, en şiddetli pişmanlıklar halinde gösterecektir. Onların o ateşten çıkacakları da yoktur.”¹¹

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكُرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَيْنَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا

⁷ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=tekrar>

⁸ Ali Turgut, *Tefsir Usulü ve Kaynakları*, Marmara Üniversitesi Yayınları İstanbul 1991, s. 179.

⁹ Metin Koca, *Kur'an-ı Kerim'deki Tekrarlar* Dördüncü Dönem Bitirme Tezi Diyanet İşleri Başkanlığı Trabzon –Akçabat-Darıca Eğitim Merkezi Müdürlüğü, s. 2.

¹⁰ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 128.

¹¹ el-Bakara 2/167.

Sonra o istilacılara karşı size galibiyet ve zafer verdik, servet ve oğullarla kuvvetlendirdik, sayınızı daha da çoğalttık.¹²

قَلُّوا أَنَّا لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“ Ah ne olurdu, imkân olsa da dünyaya bir dönsek ve müminlerden olsaydık!”¹³

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

“Yahut azabı göreceği sıra: “Ah! Elime bir fırsat geçse de iyilerden olsam!”¹⁴

قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ

“ Onlar: Öyle ise bu (yeni hayata dönüş) ziyanlı bir dönüştür” dediler.¹⁵

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

Sonra tekrar tekrar gözünü çevir de bak! Gözün bir kusur bulamadığından, eli boş ve bitkin geri döner.¹⁶

E. KUR’AN TEKRARLARI HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kur’an’daki tekrarlar, Ulumu’l-Kur’an’ın bölümlerinden biridir.¹⁷ Genellikle tefsir usulü kitaplarında müstakil bir bölüm olarak işlenen Kur’an tekrarlarının diğer bölümlere nazaran daha kısa ve özet şeklinde incelendiği görülmektedir. Gerek müstakil olarak ve gerekse yazdığı eserlerde Kur’an Tekrarlarına değinen müellifleri ve eserlerini kronolojik açıdan zikrederim.

¹²el- İsrâ 17/6.

¹³eş-Şuara 26/102.

¹⁴ez-Zümer 39/58.

¹⁵en-Naziat 79/12.

¹⁶el-Mülk 67/4.

¹⁷ez-Zerkeşi, *el Burhan fi ulumi ’l-Kur’an*, I,II.

1-Te'vilü müşkili'l-Kur'an: Ibn Kuteybe (v. 276/889). Müellif, kıssa ve haberlerin tekrarındaki hikmet, Kur'an'ın parça parça indirilişinin tekrar açısından değerlendirilmesi,¹⁸ lafız tekrarları konusunda Rahman, Kıyame, Tekasür, Tarık ve Kafirun suresinde geçen ayet tekrarlarına kısaca değinmiştir.¹⁹

2- Beyanü i'cazi'l- Kur'an: Hattabi (v. 388/998). Müellif, bu eserinde tekrarları memduh ve mezmum tekrar olarak ikiye ayırmakla, Kur'an'da memduh tekrarların olduğunu, mezmum tekrarların olmadığını açıklamaya çalışmıştır.²⁰

3- İ'cazü'l- Kur'an ve el-İntisar: Ebubekir el-Bakıllani (v. 403/1012). Müellif, tekrarları bedi' yönünden inceleyerek Kur'an'a güzellik kattığını ifade etmiştir.

4- Dürretü't- tenzil ve ğurretü't-tevil: Hatib el-İskafi(v. 420/1029). Müellif, Fatiha suresinden başlayarak Nas suresine kadar benzer ayetleri değerlendirmeye tabi tutmuştur.

4- Emali'l- Mürteza: Şerif Mürteza (v. 436/1044). Müellif, Kafirun ve Rahman surelerinde geçen ayet tekrarlarını ele alarak açıklamıştır.²¹

5- el-Umde: Ibn Reşik (v. 456/1063). Müellif, şiir ve edebiyata dair yazmış olduğu eserinde tekrarın güzel ve çirkin yönünü belirterek şiirde kullanıldığını belirtmiştir.²²

6- el-Burhan fi tevcihi müteşabihi'l- Kur'an: Mahmud b. Nasr b. Hamza el-Kirmanî (v. 505/1111) Müellif, tefsir, fıkıh, sarf ve nahiv ilimlerinde gayet yüksek bir mevkiye sahiptir.²³ Abdü'l- Kadir Ata bu eserin tahkikini yapmış Kahire'de 1394 senesinde neşretmiştir. Lakin neşredilen bu esere "Esraru't-Tekrar fi'l- Kur'ani'l

¹⁸ Ali Erbaş, *Kur'an'daki Tekrarlar ve Sırları* (Basılmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1987, s. 2.

¹⁹ Erdoğan Baş, *Kur'an'ın Uslubu ve Tekrarlar*, Pınar Yayınları, İstanbul 2003, s. 15.

²⁰ Hamd b. Muhammed Hattab, *Beyanü i'caz'il -Kur'an*, nşr. Muhammed Halefullah- Muhammed Zağlul Selam, (Daru'l me'arif), ts. Kahire, s. 47-49.

²¹ Şerif Mürteza, Ali b. Hüseyin el-Alevi, *Emali'l-Mürteza* (nşr. Muhammed Ebu'l- Fadl İbrahim) (Daru ihyai'l-kütübi'l-arabiyye), 1954, I. s. 120-127.

²² Ibn Reşik, Ebu Ali el- Kayravani, *el- Umde fi mehasni's-şi'ri ve adabihi*(nşr Muhammed Karkazan), Beyrut 1988, s. 683-695.

²³ el-Kehhale, *Mu'cemü'l-Müellifin*, XII, 161.

Kerim” ismi verilmiştir. Müellif Fatiha’dan başlayarak Nas suresine kadar bütün surelerdeki birbirine benzeyen ayet ve ifadeleri tetkik etmiştir.

7- el-Meselü’s –sair: İbn Esir (v. 637/1239). Müellif, kâtip ve şairler konusunda yazdığı bu eseri tekrar konusunu bölümlere ayırarak güzel bir şekilde tetkik etmiştir.

9- el-Burhan fi i’caz’il- kur’an: İbnü Ebi’l-İsba (v. 654/1256). Müellif, Tekraru’l- Kur’an’ı, İcaz’ül Kur’an’ın kısımlarından biri olarak inceleyerek kelamı fasihleştirdiğini belirtmiştir.

10- Mukaddimetü tefsiri İbn Nakib: İbn Nakib (v. 698/1289). Müellif, belağat ve Kur’an’ın icazına yönelik yazdığı bu eserinde tekrarları genel olarak ele alarak açıklamıştır.

11- el- Fevaidü’l- müşevvik: İbn Kayyım Cevziyye (v.751/1350). Müellif, tekrarların Kur’an’da uygulanış yolları üzerinde durmuştur.

12- el-Burhan fi Ulumi’l Kur’an: Bedreddin Zerkeşi (v. 794 /1391). Müellif, tekrar konusunu derinlemesine araştırmıştır. Te’kid, tekrarın faydaları, kelamda ağırlığı meydana getirmemesi gibi konularda incelemeler yapmıştır.

13- el-İtkan: Celaleddin es-Suyuti (v. 911/1505). Müellif, Zerkeşi’den istifade ederek genel itibariyle onun verdiği bilgileri özetlemiştir.

14- Fethu’r-rahman: Zekeriyya el-Ensari (v 926/1519). Müellif, eserinde Fatiha’dan başlayarak Nas Suresine kadar birbirine benzeyen ayetler ve ifadelerin açıklamasını yaparak, Rahman ve Murselat suresindeki ayet tekrarlarına birkaç cümle ile değinmiştir.

15- Nuhbetü’l- beyan: İbn Atik (v. 1088/1677).

16- Hidayetü’l- enam: Muhamed Ömer İbn Ğazzi (v. 1277/1891). Müellif, eserinde tekrarları belağat yönünden incelemiştir.

17- et-Tekrir fi't-tekrir: İbn Abidin (v. 1343/1925). Müellif, eserinde tekrarın itnabın bir bölümünü oluşturduğunu ve böylelikle belağata aykırı olmadığını ifade etmiştir.

18- İcazü'l- Kur'an: Abdülkerim Hatib bu eserinde tekrarların musiki ve fonetik özelliğini inceleyerek bunların birbirine uyum ve ahenk içerisinde bulunduğunu kaydetmiştir.

19- Esraru't- tekrar fi lüğati'l- Kur'an: Mahmud Seyyid Şeyhun, Kur'an'daki tekrarların çeşitlerini belağata aykırı olup olmadığını, sırlarını, çeşitlerini, incelemiştir.

20- Zahiretü't-tekrar fi'l- Kur'ani'l- Kerim: Abdülmünim Seyyid Hasan tarafından telif edilen bu eser 1980 yılında Kahire'de basılmıştır. Eser iki bölümden oluşmuştur. İlk bölümde müellif genel olarak tekrar, itnab arasındaki ilişki, tekrarın gayeleri, tekrar ve te'kid'in farkı ve tekrarın kullanım şekilleri, harf, kelime ve ayet tekrarlarının sebebi ele alınıp, ayetlerin aynıyla ve benzerleriyle tekrarına çeşitli surelerden örnekler vererek incelemiştir. İkinci bölümde ise söz tekrarı, mukataa harfleri, kıssaların tekrarlarındaki hikmetler ve insanlığın yaratılışına ait sözlerin tekrar sebeplerini örneklerle izahı yapılmıştır.

21- Kadıyyetü't- tekrar fi kitabillah: Fadl Hasan Abbas makalesinde tekrarları; 1) Ahkâm: İbadet, muamelat, ahvali şahsiye(özel hukuk) ve hadler 2) Akide: Ulûhiyet, risalet ve ahiret 3) Kur'an kıssaları şeklinde tasnife ayırarak incelemiştir.

22- Kur'an'daki Tekrarlar ve Sırları: Ali Erbaş tarafından 1987 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne hazırlanmış yüksek lisans tezi. Erbaş tezinde; 1) Tekrarı'l Kur'an Kavramı 2) Kur'andaki Tekrarlar 3) Kur'an'daki Tekrarların Kullanış Şekilleri 4) Kur'an'daki Tekrarların Uygulanış Yolları 5) Kur'an'daki Tekrarların Özellikleri 6) Kur'andaki Tekrarlar'ın Konuları 7) Kur'an'daki Tekrarların Ziyade-Noksan, Takdim-Tehir, İbdal ve Hazf Yönünden İncelenmesi başlıkları altında incelemiştir.

23- et-Tekrar fi'l- Kur'ani'l-Kerim: Kemal Muhammed Mehdi, eserinde tekrarın belağatla ilişkisi ve sebepleri, ayet, cümle, kelime ve harf tekrarlarına değinmiştir.

24- Kur'an Araştırmaları Mekki Ayetler: Muhammed Kutup bu eserinin 1. cildinin sonunda "Kur'an'da Tekrar Gerçeği" başlığı altında bu konuyu genel bir şekilde değinir ve özellikle kıssa tekrarlarını incelemiştir.

25- Kur'an'da Tekrarlar: Necati Kara, 1993 yılında Yüzüncü Yıl Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 4. cildin 4. sayısında yayınlanan makalesinde tekrarları itnab, terdid yoluyla tekrar edilen ayetlerin izahı ve kıssalarda tekrar başlıkları altında incelemiştir.

26- Kur'an Üslubunda Lâfzî Tekrarlar: Erdoğan Baş, 2000 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlamış olduğu doktora tezi. Tekrarlarla ilgili temel bilgiler verildikten sonra, Kur'an-ı Kerimde geöen tekrarları lafız tekrarları yani harf, edat, kelime, cümle tekrarları olarak incelemiştir.

27- Kur'an Tekrarlarına Orijinal Bir Bakış: Prof Dr Muhammed elik, Yeni Ümit Dergisi'nde çıkan makalesinde tekrarları Risale-i Nur Külliyyatı ışığında incelemiştir.

F. TEKRAR OLGUSUYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim Hz. Osman döneminde çoğaltılarak çeşitli vilayetlere gönderilmişti.²⁴ Coğrafyanın genişlemesi ve farklı költürlere sahip kavimlerin de İslam'a dâhil olmasıyla beraber çeşitli düşünceler filizlenmeye, farklı akımlar ortaya çıkmaya başladı. Farklı din ve költürlerle temasa geöen Müslümanlara Kur'an ile ilgili sorular sorulmaya, hikmetini anlayamadıkları konularda tenkitler yapılmaya başlandı. Bu konuların içinde de Kur'an-ı Kerim'de geöen tekrarlar konusu olduğunu ilk devirlerden beri bu konuyla ilgili açıklamaların tefsirlere yansımış olmasından anlıyoruz. İlk devirlerden itibaren ulema tekrar konusuna değinmiş ve onu bir takım tetkik ve araştırmalara tabi tutmuşlardır.²⁵

Tekrar konusunda âlimleri üç kategoriye ayırabiliriz.

²⁴ Abdullah Draz, *Kur'an'a Giriş*, Kitabiyat Yayınları, Ankara 2000, s. 39.

²⁵ Cüneyt Eren, 'Tekrar mı? Sanat mı?' , *Yeni Ümit* sy. 62 (Ekim-Kasım Aralık 2003)

1) Birinci grup en meşhur olanıdır. Bu gruba dâhil olan âlimler Kur'an-ı Kerim'de zahir ve mutlak bir tekrarın var olduğu görüşünü savunurlar. 2) Diğer bir görüş ise Kur'an'da tekrarı kabul etmez. Onlara göre Kur'an-ı Kerim'de tekrar gibi görünen olgu, Kur'an'ın değişik hikmetler taşıyan bir i'caz örneğidir. 3) Bir başka görüş ise tekrar çeşitleri ile ilgilidir. Bu görüşe göre, Kur'an'da mutlak tekrar olmayıp, bazı çeşitleri itibariyle vardır.²⁶ Bu yaklaşımlar aşağıda incelenmiştir.

Ibn Kuteybe ed-Dineveri, *Te'vilü Müşkili'l- Kur'an* adlı eserinde şöyle der: Haber ve kıssaların tekrarında, Allah Teâlâ Hazretleri kullarına kolaylık olsun diye Kitab-ı Mübin'ini yirmi üç yıl boyunca parça parça inzal buyurmuştur. Arap kabilelerine mensup heyetler İslam'a girmek üzere Hz. Peygambere (sav)'e geldiklerinde, Ashab-ı Kiram o kimselere biraz Kur'an öğretiyor, bu da onlara kâfi geliyordu. Aynı şekilde Hz. Peygamber (sav) değişik kabilelere bir takım sureleri öğretmek üzere okuyucular gönderiyordu. İşte eğer geçmiş ümmetlere ait kıssa ve tarihi kesitler Kur'an'da tekrar edilememiş olsaydı, Musa (as) kıssası bir başkasına, Nuh (as) kıssası bir diğerine, Lut(as) kıssası başka bir kabilenin payına düşmüş olacaktır. Ancak Allah Teâlâ bunları tekrarlamak suretiyle lütfu ve rahmetiyle bu kıssaları dünyanın dört bir tarafına ve herkese duyurmayı murad etmiş ve bu yolla muhataplarına birtakım mesajlar göndermeyi amaçlamıştır.²⁷ Hicri IV. yüzyılda tekrar olgusuna değinen âlimlerden biri de Ebu Süleyman el-Hattabi'dir. Tekrarları mezmum ve memduh diye ayırarak şöyle der. “ Kelamın tekrarı iki şekilde olur. Birincisi mezmum olanıdır ki, bu da ilk kelama mana itibariyle katkısı olmayan ve dolayısıyla kendisinden istiğna edilebilecek olan kelimedir, çünkü bu durumda kelam zaid hükmüne girmektedir. İşte bu türden Kur'an-ı Kerim'de tekrar varid olmamıştır. İkinci çeşit tekrar ise bunun tam karşıtı olan tekrarlar, ihtiyaç olmadığı ve tekellüfe meydan verdiği durumlarda tekrar yerine hazf ve ihtisara başvurulur, çok önemli ve üzerinde durulması gereken hususlara, tekrar edilmemesi durumunda bir yanlış anlaşılmaya unutkanlığa veya kale alınmamaya mahal olacak yerlerde ise tekrar kaçınılmaz bir ihtiyaç olur²⁸ der.

²⁶ A.y.

²⁷ Ibn Kuteybe ed-Dinveri, Abdullah b Müslim, *Te'vilü müşkili Kur'an*, s. 180–181.

²⁸ Age, 182.

Zerkeşi, tekrar olgusuna değişik açılardan değinir ve şöyle tarif eder.²⁹ “ Tekrar gerçekte, uzun bir aralık geçtiği için ilk mananın unutulmuş olabileceği endişesiyle manayı pekiştirmek maksadıyla, lafzı aynıyla veya eşanlamlısı ile iade etmektir, onun için tekrar, eğer bir önceki manayı pekiştirmek için yapılmışsa tekrar sayılmaz.” Zerkeşi tekrar uslubunun Arapça’da alışlagelen bir uslub olduğunu açıkladıktan sonra faydalarını da zikreder, arkasından Kur’an kıssaları konusuna değinerek bu kıssalarda yer alan tekrarların faydaları üzerinde mütalaalarda bulunur.³⁰

Zamahşeri de “Tekrar yoluyla mana muhatabın ruhuna öyle yerleşir ki, kökleşmiş bir akide halini alır. Bu da, insan fitratının aşına olduğu bir husustur.”³¹Der.

Kur’an-ı Kerim’de tekrarların yer almadığını dile getiren âlimlerden olan Muhammed Kutub, “Cennet ehli ilk anda meyveye uzanırken diyeceklerdir ki “İşte bu, bizim, daha önce rızıklandırıldığımızın aynıdır” Ama onun tadını tattıkları zaman farklı olduğunu anlayacak, sadece daha önce yediklerine benzediğini ama aynı olmadığını fark edeceklerdir. Bunun için de sürekli olarak yenilenen tatlar içerisinde yaşayacaklardır. Her ne kadar başlangıçta bu tatların tekrarlandığı sanılırsa da her seferinde ayrı bir tat elde edilecektir. Kur’an’da tekrar ile birlikte yaşam da aynı şekildedir. İşte bu husus bu bölümde elde aldığımız tekrar olayı için geçerlidir”³²der. Muassır âlimlerimizden Ahmed Bedevi de “Min Belağatil- Kur’an” adlı eserinde, insan ruhu üzerinde bir tesiri olması hasebiyle, bazen pekiştirme ve vurgu ifade eden cümleyi aynı lafızlarla birkaç defa tekrar ettiğini dile getirmiştir. Fadl Hasan Abbas, Kur’an-ı Kerim’de tekrarın olmadığını ifade ederek tekrarın olabilmesi için aynı lafzın aynı bağlamda aynı manayı ifade etmek için iade edilmesi gerektiğini aksi takdirde farklı bağlam ve kelimelerle yapılanların tekrar olamayacağını dile getirir.³³

²⁹ Muhammed Muflih Kudat, ‘Bedizzaman’a Göre Kur’an-ı Kerim’de Tekrar Nazariyesi’, *Kur’an-ı Anlamada Çağdaş Yaklaşım Risale-i Nur Örneği* ed. Veli Sırım, Sözler Yayınevi, İstanbul 2000, s. 222.

³⁰ a.y, s. 222.

³¹ ez-Zamahşeri, *el-Keşşaf an Hakaiki’t- Tenzil fi vücuhi’t-Te’vil*, V. 160.

³² Muhammed Kutub, *Kur’an Araştırmaları Mekki Ayetler*, Fikir Yayınları, İstanbul 1981, s. 465.

³³ Fadl Hasan Abbas, *el-Kasasü’l- Kur’ani*, Amman 1987, s. 18–19.

BİRİNCİ BÖLÜM:

KUR'AN-I KERİM'DEKİ TEKRAR AYETLERİ VE RİSALE-NUR

Kur'an-ı Kerim'deki tekrarların Risale-i Nur'da nasıl ele alındığı mevzusuna geçmeden önce Said Nursi'nin Kur'an'ın tarifi hakkındaki görüşlerine ve Risale-i Nur'u tefsir alanında nasıl konumlandığına değinmekte fayda vardır.

A. KUR'AN TARİFİ

'Kur'an' kelimesi, asıl itibariyle gufran, şükran ve tükran gibi fu'lan vezninde bir masdardır. Okumak manasına gelmektedir.³⁴ Terim anlamıyla çeşitli tanımlamalar sonunda şöyle bir tarife ulaşılmıştır. " Kur'an, Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevatürle gelen, okunmasıyla ibadet edilen, Fatiha suresiyle başlayıp Nas suresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten aciz kaldığı Arapça muciz bir kelimedir."³⁵ Bugüne kadar okuduğumuz kitaplarda Kur'an-ı Kerim'in tarifi genel hatlarıyla böyle verilir. Fakat Nursi; eserlerinde Kur'an-ı Kerim'in tarifini kırka kadar çıkararak bu tariflerde Kur'an-ı Kerim'in önemli vasıflarını çok kapsamlı halde ifade etmektedir. Bediüzzaman Said Nursi'nin yapmış olduğu Kur'an tarifini açıklamaya çalışalım:

Said Nursi, "Kuran'ın tarifi nasıldır?" sorusuna üç bölümde cevap verir. Birincisinde Kur'an'ın, ilahi sıfatların ve varlığın gayb³⁶ ve şahadet âlemine ilişkin bütün sırlarını açıklayan özelliğine³⁷ değinirken, ikincisinde Kur'an'ın, ilahi sıfatların

³⁴ Abdullah Draz, *En mühim Mesaj Kur'an*, trc. Suat Yıldırım, İzmir 2006, s. 25.

³⁵ Abdulhamit Birışık, 'Kur'an' Maddesi DİA, s. 383.

³⁶ Sözler, Yirmibeşinci Söz 've şu âlem-i şahadet perdesi arkasında olan âlem-i gayb cihetinden gelen iltifatat-ı ebediye-i Rahmaniye ve hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniyenin hazinesi.'" s. 386.

³⁷ "Kur'an, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi.. ve âyât-i tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedîsi.. ve şu âlem-i gayb ve şahadet kitabının müfessiri... Ve zeminde ve gökte gizli esma-i İlahiyenin manevî hazinelerinin keşşafı.. ve sutur-u hâdisatın altında muzmer hakaikın miftahı.. ve âlem-i şahadette âlem-i gaybın lisanı.. ve şu âlem-i şahadet perdesi arkasında olan âlem-i gayb cihetinden gelen iltifatat-ı ebediye-i Rahmaniye ve hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniyenin hazinesi.. ve şu İslâmiyet âlem-i manevîsinin güneşi, temeli, hendesesi.. ve avalim-i uhreviyenin mukaddes haritası... Ve zât ve sıfat ve esma ve şuur-u İlahiyenin kavlı-î şârihi, tefsir-i vâzihı, bürhan-ı katı, tercüman-ı satı... Ve şu âlem-i insaniyetin mürebbisi.. ve insaniyet-i kübra olan İslâmiyetin mâ ve ziyası.. ve nev-i beşerin hikmet-i hakikiyesi.. ve insaniyeti saadete sevkeden hakikî mürşidi ve hâdîsi... ve insana hem bir kitab-ı

eşya üzerindeki tecelli biçimleri ve insanın bu tecellilerle muhatap oluş şekil, yöntem ve anlamlarını duyurucu niteliğine³⁸, üçüncüsünde ise insanın duygusal var oluşu üzerinden insanı aklî ve kalbî var oluşunu kapsayan kuşatıcılığına³⁹ değinmektedir. Bu tariflerden bir kaçını kısaca açıklamaya çalışalım.

“Kur'an, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi... Ve âyât-ı tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedîsi ...”

Kâinatta her şey anlamlıdır ve bu anlamlılık bir hakikatı ifade eder. İnsan ise, kâinatın anlamını anlama ve evrensel hakikatı bulma duygusuna sahiptir. Bir muarrif olarak Kur'an-ı Hakîm, birçok ayetiyle şu kâinattan bahseder; ta ki, Yaratıcıyı zat, sıfat ve güzel isimleriyle bildirsın. Yani, şu kâinat kitabındaki her bir mevcudun, her bir hadisenin manalarını anlatıp Yaratıcısını tanıtsın. Böylece, Kur'an şuur sahibi insanları mevcudata kendileri için değil, belki o mevcuda vücut veren Yaratıcılarını tanıtmak için bakmaya davet eder. Nursi, Kur'an'ı ilim sıfatından, kâinatı da Allah'ın

şeriat, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı hikmet, hem bir kitab-ı ubudiyet, hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir, hem bir kitab-ı fikir, hem bütün insanın bütün hacat-ı maneviyesine merci' olacak çok kitablara tazammun eden tek, câmi' bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Hem bütün evliya ve sıddıkîn ve urefa ve muhakkikînin muhtelif meşreplerine ve ayrı ayrı mesleklerine, her birindeki meşrebin mezâkına lâyıf ve o meşrebi tenvir edecek ve herbir mesleğin mesâkına muvafık ve onu tasvir edecek birer risale ibraz eden mukaddes bir kütübhaneye hükmünde bir Kitab-ı Semavî'dir.

³⁸ Kur'an, arş-ı a'zamdan, ism-i a'zamdan, her ismin mertebe-i a'zamından geldiği için, Kur'an, bütün âlemlerin Rabbi itibarıyla Allah'ın kelâmıdır. Hem bütün mevcudatın İlahî ünvanıyla Allah'ın fermanıdır. Hem bütün Semavat ve Arzın Hâlıkı namına bir hitabdır. Hem rububiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâlemedir. Hem saltanat-ı âmme-i Sübhaniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir. Hem rahmet-i vasia-i muhita nokta-i nazarında bir defter-i iltifat-ı rahmaniye'dir. Hem ulûhiyetin azamet-i haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazan şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır. Hem ism-i a'zamın muhitinden nüzul ile arş-ı a'zamın bütün muhatapına bakan ve teftiş eden hikmetfeşan bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Ve şu sıradandır ki, "Kelâmullah" ünvanı kemal-i liyakatla Kur'ana verilmiş ve daima da veriliyor. Kur'andan sonra sair enbiyanın kütüb ve suhurları derecesi gelir. Sair nihayetsiz Kelimat-ı İlahiyenin ise bir kısmı dahi has bir itibarla, cüz'î bir ünvan ile, hususî bir tecelli ile, cüz'î bir isim ile ve has bir rububiyet ile ve mahsus bir saltanat ile ve hususî bir rahmet ile zahir olan ilhamat suretinde bir mükâlemedir. Melek ve beşer ve hayvanatın ilhamları, külliyyet ve hususiyet itibarıyla çok muhtelifdir.

³⁹ Kur'an, asırları muhtelif bütün enbiyanın kütüblerini ve meşrepleri muhtelif bütün evliyanın risalelerini ve meslekleri muhtelif bütün asfiyanın eserlerini icmalen tazammun eden ve cihat-ı sittiye parlak ve evhamu şübehatın zulûmatından musaffâ ve nokta-i istinad, bilyakîn vahy-i semavî ve kelâm-ı ezeli ve hedefi ve gayesi, bilmüşahede saadet-i ebediye içi, bilbedahe hâlis hidayet üstü, bizzarure envâr-ı iman.. altı, biilmelyakîn delil ve bürhan.. sağı, bittecrübe teslim-i kalb ve vicdan.. Solu, biaynelyakîn teshir-i akıl ve iz'an... Meyvesi, bihakkalyakîn rahmet-i Rahman ve dâr-ı cinan... Makamı ve revacı, bilhads-is sadık makbul-ü melek ve ins ü can bir Kitab-ı semavî'dir.

ilim, irade ve kudret sıfatlarından gelen kitap olarak tarif ederek, Kur'an-ı Kerim'in büyük kitab olan kâinatı şerh ve izah eden ondaki maksatları açıkladığını⁴⁰ bu iki kitabın sahibinin tek bir Zat olduğunu ve bu Zatın her şeye gücünün yettiğini bildirerek, kudretin mücessem kelimelerinin manalarını kelimelerin lisanına çevirmiştir.⁴¹

“şu âlem-i gayb ve şehadet kitabının müfessiri...”

Cenab-ı Hakk'ın bilgisi dâhilinde olup bizim muttali olamadığımız âlem olarak tarif edilen gayb âlemi ki insanın yaratılışı, berzah âlemi, haşir meydanı, cennet - cehennem, sırat, mizanı ve yeryüzünde şahit olduğumuz tabiat olaylarının hakikatlerini kapsar. İşte insanoğlu şu yaşadığı âlem ile gayp âlemini vahyin ışığı altında yani Kur'an ile muttali olarak mahiyetinin, varlığının farkına varır.

“Ve zeminde ve gökte gizli esma-i İlahiyenin manevî hazinelerinin keşşafı...”

Risale-i Nur'a göre, her bir şeyin hakikatı Allah'ın birçok isimlerine dayanır. Eşya'daki sanatların her biri de, birer ismin aynasıdır. Eşyanın gerçek hakikatı esma-i ilahiyedir.⁴² Mesela, kâinat kitabını okuyan bir fenni hikmet Hâkim ismine, hakikatli bir tıp ilmi Şafi ismine ve geometri ilmi Mukaddir ismine dayanır. Her bir fen bir ism-i ilahinin tecellisine dayanır ve dayandığı o ism-i ilahiye ulaşarak kemaline erişir.⁴³ Dolayısıyla Kur'an'ın ifadesiyle varlıklar birer lafız, manaları ise esma-i ilahiyedir.

“ve şu İslâmiyet âlem-i manevîsinin güneşi, temeli, hendesi...”

Bütün mevcudat güneşiyle yıldızlarıyla, ağaçlarıyla, meyveleriyle, çiçekleriyle, hayvanlarıyla halife-i arz olarak nitelendirilen insanoğlu için yaratılmıştır. Tenezülât-ı İlahiye olarak tanımlanan kelamıyla da rahmetine ve iltifatlarına en güzel şekilde muhatap olarak insanı seçmesi Rabbulaleminin insana büyük bir ikramıdır. Nasıl ki güneş, yaratılan varlıklar için bir hayat kaynağı, temel bir yapının, binanın en mühim olmazsa olmazı ise Kur'an, İslam dininin esas, programı, Müslümanların

⁴⁰ Refii Kileci, *Risale-i Nur'da Kur'an Mucizesi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 85.

⁴¹ Niyazi Beki, *Kur'an'ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risale-i Nur*, Şahdamar Yayınları, İzmir 2008, s. 67.

⁴² Said Nursi, *Sözler*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 280.

⁴³ A.y.

manen ve madden gelişmesinin temel dinamiğidir. Müslümanların Kur'an'ı hayatlarına taşıdıklarında büyük medeniyetler inşa ettiklerini, aksi durumda ise diğer toplumlardan geri plana düştüğüne islam tarihi şahitlik etmektedir.

“Hem bütün evliya ve sıddıkîn ve urefa ve muhakkikin muhtelif meşreplerine ve ayrı ayrı mesleklerine, her birindeki meşrebin mezâkına lââyık ve o meşrebi tenvir edecek ve herbir mesleğin mesâkına muvafık ve onu tasvir edecek birer risale ibraz eden mukaddes bir kütübhaneye hükmünde bir Kitab-ı Semavî'dir.”

Hız. Peygamberden günümüze gelinceye kadar, İslam dünyasında tasavvuf, kelim, amelî itikadî sahalarda mezhepler, meslekler, meşrepler teşkil etmiştir. Bütün bunların ana kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Bütün veliler, asfiyalar, kutuplar, âlimler kendi meslekleriyle ilgili argümanları Kur'an-ı Kerim'den mülhem almışlardır. Kur'an görünüşte tek kitap olmasına karşın yüzyıllar boyuca üzerinde yapılan araştırmalar sonucu yazılan eserler toplandığında büyük bir kütüphane halini alır.

B. RİSALE-İ NUR VE TEFSİR

Tefsir kelimesi, فسر kökünden türemiş, tef'îl vezninde bir mastardır. Fesr, örtülü bir şeyi açmak, açıklamak ve ortaya çıkarmak manalarına gelir. “ tefsir, manaya açık bir şekilde delalet edecek bir tarzda ayetin manası, durumu, kıssası ve iniş sebebini açıklamaktır.”⁴⁴ Allah'ın Yüce kelamını anlamaya dönük olarak çeşitli alanlarda tefsirler yapılmıştır. Bunlar kısaca ve kabaca şöyle sınıflandırmak mümkün. Felsefi, tarihi, fıkhi, tasavufî, edebî, fennî. Genel itibarıyla bu tefsir kitapları Fatihâ suresinden başlayarak Nas suresine kadar sırayla ayetlerin yorumlamasına dayanır. Risale-i Nur bu metodla yazılmamasına rağmen Bediüzzaman Said Nursî eserini hakiki tefsir olarak ifade etmektedir. Nursî'ye göre Risale-i Nur; “Bu zamanda en kuvvetli bir tefsir-i Kur'anîdir”⁴⁵ Şualar adlı eserinin farklı bir yerinde daha açıklayıcı olarak şunları ifade eder. “Tefsir iki kısımdır. Biri ibaresini izah eder, biri de hakikatlarını isbat eder. Nurlar bu ikinci kısım tefsirlerin en kuvvetlisi ve en kıymetdarı olduğuna ehl-i dirayet ve dikkat yüzbinler şahidler var.”⁴⁶ Toplumda hâkim olan yerleşik tefsir anlayışı Fatihâ

⁴⁴ Seyyid Şerif Cürcanî, *Kitabu't-Ta'rifat*, Beyrut 1998, s. 63.

⁴⁵ Nursî, *Şualar*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 409.

⁴⁶ Nursî, *Şualar*, s. 425.

suresinden başlayarak Nas suresine kadar sırayla ibarelerinin yorumlanmasıdır. Nursi, bu kanaatin eksik olduğunu belirtmektedir. Said Nursi, tefsirin iki kısım olduğunu, birincisinin Kur'an'daki ibare, kelime ve cümle manalarını vermek suretiyle ikincisinin ise Kur'an ayetlerinin imanî ve aklî boyutuyla şerh edilmesi suretinde olduğunu ifade eder.⁴⁷

Bediüzzaman Said Nursi, hayatının ikinci evresinde, maneviyatı yaralanmış, materyalist eğilimlere kapılmış, iman etme hususunda lakayd kalmış bir toplumda bireylerin maddeci anlayışların tesiri altında kalarak 'inkâr-ı ulûhiyet' tuzağına düşme tehlikesine karşı tüm mesaisini iman hakikatleri üzerine tesis etmeye yönelmiştir. Bu anlayışa sahip olan müellif, Risale-i Nur külliyyatının bu konular üzerine yoğunlaşan bir tefsir olduğunu beyan etmektedir. Eserlerinde takip ettiği üslub ve anlamsal içeriğin de Kur'anî metodoloji ile oluşturulduğunun altını çizer: "Sözlerdeki hakaik ve kemalat, benim değil, Kur'an'ındır ve Kur'an'dan tereşşuh etmiştir, Hatta Onuncu Söz, yüzer ayat-ı Kur'aniyeden süzölmüş bazı katarattır. Sair risaleler umumen öyledir''⁴⁸

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Risale-i Nur'da genellikle ayetlerin metinleri veya mealleri verilmeden, Kur'an'dan alınan mesajlar doğrudan aktarılır.⁴⁹

⁴⁷ "Risale-i Nur Kur'anın çok kuvvetli, hakikî bir tefsiridir" tekrar ile dediğimizden, bazı dikkatsizler tam manasını bilemediğinden bir hakikatı beyan etmeğe bir ihtar aldım. O hakikat şudur:

Tefsir iki kısımdır:

Birisi: Malûm tefsirlerdir ki, Kur'an'ın ibaresini ve kelime ve cümlelerinin manalarını beyan ve izah ve isbat ederler.

İkinci kısım tefsir ise: Kur'anın imanî olan hakikatlarını kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etmektir. Bu kısmın pekçok ehemmiyeti var. Zahir malûm tefsirler, bu kısmı bazan mücmel bir tarzda dercediyorlar. Fakat Risale-i Nur; doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsalsiz bir tarzda muannid feylesofları susturan bir manevî tefsirdir. Şualar s. 525.

⁴⁸ Nursi, *Tarihçey-i Hayat İkinci Kısım: Barla Hayatı*, s.175.

⁴⁹ Niyazi Beki, *Kur'an'ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risale-i Nur*, s. 31.

C. RİSALE-İ NUR'A GÖRE TEKRAR AYETLERİNİN İFADE ETTİĞİ ANLAMLAR

1. DUA VE ZİKİR

İman, intisaptır.⁵⁰ Dua, kul ile Rabbi arasındaki manevi bir bağıdır. İnsan hayatındaki en değerli an, Yüce Allah'a yönelip O'nunla baş başa kaldığı zaman dilimidir. Allah ile baş başa kalmanın en güzel vasıtalarından biri de dua ve zikirdir. Hadislerde ifade edildiği gibi "*Dua, ibadetin özüdür.*"⁵¹ Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerim'de yer alan dua ve zikir ayetleri de müminin daima dua ile iç içe olması gerektiğini göstermektedir. Kişiyi çoğu zaman manevi atmosferden uzaklaştıran kimi ortamlarda, Müminin dua ve zikre daha da çok ihtiyacı vardır. Müslüman'ın, daima, ruhunun gıdası olan dua ve zikirle beraber yaşaması manevi huzur ve mutluluğunun bir gereğidir.

Eserlerinde dua konusuna ayrıntılı bir şekilde değinen Said Nursi, duanın kuluk bilincinin en önemli bir işlevi görerek şunları dile getirir. "Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar ve Rabbinin ihsan ve in'amatını, şükür ve sena ile ve Elhamdülillah ile ilân etsin."⁵² İnsanın en temel hatası kendi gerçekliğinin farkında olmayışıdır. Kendisine emanet olarak Yaratıcının sıfat ve esmasını tanıma ve idrak etme konusunda verilen "ene"yi yanlış kullanarak bir yaratıcılık vasfı vermesidir. Nursi, bunun bilincinde olarak kişinin acizliği ve fakirliğinin farkında olmasıyla kendi Yaratıcısının dergâhında makbul bir şefaatchi olduğunu, Rabbinin huzurunda nazdar bir kulu⁵³ olarak rahmet hazinelerinin önüne açıldığını vurgulayarak, duanın önemine dair Yirmüçüncü Söz'de şunları belirtir. "insanın vazife-i fitriyesi; taallümlle tekemmüldür, dua ile ubudiyettir. Yani: "Kimin merhametiyle böyle hakîmane idare olunuyorum? Kimin keremiyle böyle müşfikane terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin lütuflarıyla böyle nazeninane besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair Kadı-ül Hacat'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve dua etmektir. Yani aczin ve fakrın cenahlarıyla makam-ı a'lâ-yı ubudiyete

⁵⁰ Nursi, *Sözler Yirmi Üçüncü Söz Birinci Mebhas*, s. 329.

⁵¹ *Tirmizî*, Deavât 1.

⁵² Nursi, *Sözler Dokuzuncu Söz*, s. 50.

⁵³ Nursi, *Sözler Birinci Söz*, s. 12.

uçmaktır.”⁵⁴ Dua ve ilim arasında ilişki kuran Bediüzzaman Said Nursi, bütün ilimlerin esası, madeni ve ruhunun Allah’ı bilmek, Allah’ı bilmenin esasının da Allah’a iman olduğunu ifade eder.⁵⁵ İnsanın imandan sonra en büyük vazifesinin dua olması gerektiğini belirten Müellif şu ifadeleri kullanır. “Hem insan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyata maruz ve hadsiz a'danın hücumuna mübtela ve nihayetsiz fakııyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, vazife-i asliye-i fitriyesi, imandan sonra "dua"dır. Dua ise, esas-ı ubudiyettir.”⁵⁶ Yine Nursi, Lem’alar adlı eserinde, Hz. Yunus ve Hz. Eyyup kıssalarının bize bakan yönlerini anlattığı kısımda peygamberlerin halisane yapmış oldukları münaca’atları üzerine yoğunlaşır. Ve halisane yapılan duaların kişiyi Rabbinin “aziz misafiri” sıfatına çıkardığını söyleyerek duanın ehemmiyetine vurgu yapmıştır.⁵⁷

Mesnevi-i Nuriye adlı eserinde ise; duanın ve özellikle muztar olanlarının çok önemli tesirinin olduğunu, kırık bir tahta parçası üzerindeki fakir ve kalbi kırık bir masumun duası hürmetine, denizin fırtınası, şiddeti, hiddetinin inmeye başladığını söyler.⁵⁸

Âlemlerin Rabbi’nin en güzide kulu Hz. Peygamber, şahsi işleri, toplumla ilişkileri, devlet işleri ve o kadar meşguliyeti arasında dua ve zikirden asla geri kalmıyor, daima dua ve zikir ile iç içe yaşıyor, Allah Teâlâ’yı her halinde zikrediyordu.⁵⁹ Günlük evrad ve ezkarını ihmal etmeden yerine getiriyordu. Onun hayatında yaptığı duaları derleyen çalışmalar, onun nasıl dua ve zikir ile iç içe yaşadığını göstermektedir. Sahabe-i kiram da ona uyararak en zor şartlarda bile evrâd u ezkârı bırakmazlardı. Bu durum, Müslüman’ın nasıl daima dua ve zikirle yaşaması gerektiğini göstermektedir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki; dua ve zikir kavramı mü’min bireyler için olmazsa olmazlardandır. Rabbiyle sürekli iletişim halinde olan Resullah’ın en zor şartlarda bile evrad, ezkarını bırakmaması duanın ve zikrin ehemmiyetini çok net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla Kur’an-ı Kerim’de lâfzen ve mana

⁵⁴ Nursi, *Sözler Yirmiüçüncü Söz*, s. 334.

⁵⁵ Nursi, *Sözler, Yirmi Üçüncü Söz, Birinci Mebhas*, s. 334.

⁵⁶ A.g.e, s. 334.

⁵⁷ Nursi, *Lem’alar 1. 2. Lem’a*.

⁵⁸ Nursi, *Mesnev-i Nuriye*, s. 82.

⁵⁹ *Müslim*, Hayz 117. Ayrıca bk. *Ebû Dâvûd*, Tahâret 9; *Tirmizî*, Daavât 9; *İbni Mâce*, Tahâret 11.

cihetiyle bu anlamda yapılan tekrarların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bununla ilgili olarak Nursi şu açıklamayı yapar.

“Kur'an bir zikir kitabı, bir dua kitabı, bir davet kitabı olduğuna nazaran, surelerinde vukua gelen tekrar, belâgatça ayn-ı isabet ve ayn-ı hikmettir. Çünkü zikir ve duadan maksad sevabdır ve merhamet-i İlahiyeyi celbetmektir. Malûmdur ki, bu gibi hususlarda fazlasıyla tekrar lâzımdır ki, o nisbette sevab kazanılsın ve merhamet celbedilsin. Hem de zikrin tekrarı kalbi tenvir eder. Duanın tekrarı bir takrirdir. Davet dahi, tekrarı nisbetinde tesiri, te'kidi vardır.”⁶⁰

Dua'nın insanın hayatında önemine dair Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim'deki ayet ve Hz. Peygamber'in hadislerine bir göz atalım.

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

“Beni anın ki ben de sizi anayım...”⁶¹

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

" Allah, içinde rahat edesiniz diye geceyi ve (her şeyi) gösterici (aydınlık) olarak da gündüzü yaratandır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı sonsuz iyilik sahibidir, fakat insanların çoğu şükretmezler. " ⁶²

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَا نِي
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بَعَلْمَهُمْ يَرْشُدُونَ

“Kullarım beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakıным. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.”⁶³.

⁶⁰ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 258.

⁶¹ el-Bakara, 2/152.

⁶² el-Gâfir, 40/ 60.

Ayrıca şu ayet-i kerimelere de bakılabilir: Bakara 2/152, 186; Kehf, 18/28; İsrâ 17/24; A'raf, 7/55, 56, 180; Meryem 19/4; Furkan 25/77; Al-i İmran 3/38;

Duanın bu kadar mühim olması sebebiyle hadis kitaplarında çokca rivayetlere rastlamaktayız.

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : « أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد ، فأكثرُوا الدعاء » رواه مسلم .

Ebû Hüreyre *radiyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

“Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!”⁶⁴

2. KUR'AN MAKSATLARIYLA OLAN İLGİSİ

Makasid, Şari-i Kerim'in Kur'an'daki sure ve ayetlerde öngördüğü manaların ve hikmetlerin tamamıdır.⁶⁵ Bu mana ve hikmetler tek bir ayete ve tek bir sureye tahsisi edilmemiş, ya sarahaten veya zimnen diğer sure ve ayetlerde de zikredilmiştir.

Tefsir sahasında Kur'an-ı Kerim'in maksatlarını ortaya koyma çabası uzak kaldığı için, Allah'ın hidayet olarak gönderdiği kelamın mesajı insanlara tam olarak verilemedi. Çok değerli hakikatler tali meseleler içerisinde görünmez oldu. İsrailiyat ve mitolojilerle tefsir kitapları dolmaya başladı.⁶⁶ Prof Ziyad Khalil'e göre Kur'an-ı Kerim'in maksatlarını ve umumi hedeflerini beyan etmek, Kur'an'ın tefsirinde vazgeçilmez bir zaruret, esasa müteallik bir amel ve mühim bir kaidedir. Böylece, Kur'an-ı tefsir eden kimse, okuyucusunu alet ilimleriyle meşgul etmek yerine onun en geniş anlamında Allah'a ubudiyetten imkân tanır ve Kur'an-ı Kerim'in metodu üzerine

⁶³ el-Bakara, 2/186.

⁶⁴ *Müslim*, Salât 215. Ayrıca bk. *Ebû Dâvûd*, Salât 148; *Nesâî*, Tatbîk 78.

⁶⁵ Qutb Mustafâ Sanu, 'Said Nursi'nin Bakış Açısıyla Kur'an-ı Kerim'in Maksatları', *Kur'an-ı Anlamada Çağdaş Yaklaşım Risale-i Nur Örneği*, s. 160.

⁶⁶ Ziyad Halil, age, s. 146.

oturtulmuş bir İslam medeniyetinin tesisine rehberlik eder.

Bir akide kitabı olması hasebiyle Kur'an-ı Kerim'de, tevhid delillerini ve ahiretin, risaletin, yanlış yolda ilerleyen inkârcıların reddi, Allah'ın razı olduğu ve olmadığı şeylerin beyanı ve bunlardan her birinin karşılaşıcağı iyi veya kötü akibetin açıklanması gibi hususlar tekrar edilmiştir. Çünkü bunlar insanlık hayatında çok büyük değişiklikler meydana getiren büyük meselelerdir. Ahiret, tevhid, nübüvvet, adalet, insanın cennete nail olması, küfre düşmemesi hem dünya hem ebedi hayat için çok önem taşıyan meselelerdir.

Makasıd-ı Kur'an ile ilgili çalışma yapanlar; Cuveyni, Gazali, Razi, Amidi, İzeddin Abdusselam, Şatıbi, Dehlevi ve çağdaş âlimler olarakt; Muhammed Tahir bin Aşur, Muhammed Abduh, Reşid Rıza, Yusuf Karadavi'dir. Bu âlimlerin 'Makasıd-ı Kur'an' ile ilgili kısaca görüşlerini belirttikten sonra Müellifimiz Bediüzzaman Said Nursi'nin tekrar- makasid ilişkilerini ele alacağız.

Fahreddin er- Razi, makasıd-ı Kur'an'ı dört bölümde ele almıştır. İlahiyat, nübüvvet, ahiret ve kaza ve kader. Üzerinde en çok durduğu ise ilk üç maksattır. Muhammed Abduh maksatları dört temel çerçevede alarak tefsirini bu maksatlara bağlı kalarak yazdı. Bunlar 1) tevhid 2) mükâfat ve mücazaatla Allah'ın kullarını müjdelemesi ve tehdit etmesi 3) İbadet 4) Saadet yolunda nasıl seyr edilmesi gerektiğidir. Mevdudi, makasıtları ilah, rab, ibadet, din olarak sıralayarak Kur'an Kerim ayetlerinde yayılmış bu terimlerin insanın itikadını doğru bir şekilde inşa ettiğini belirtir. Muhammed Gazali'de bu külli ve umumi hedefler şunlardır. 1) Tevhid 2) Kâinat 3)Kur'ani kıssalar 4)Haşir 5) Terbiye ve Teşri

Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye isimli eserinde, makasıdlar konusunda şöyle der. "Kur'an'ın takip ettiği makasıd-ı esasiye ve anasır-ı asliye, ubudiyetle tevhid, risalet, haşir, adalet olmak üzere dördtür. Diğer bahsettiği meseleler ancak bu maksatlara vesilelerdir. Başka bir eseri olan Muhakematta ise ; "Kur'an'ın her bir tarafında intişar eden makasıd-ı esasiye ve anasır-ı asliye dördtür. Onlar da, ispat-ı San-i Vahid ve Nübüvvet ve haşr-i cismani ve adalettir."⁶⁷

⁶⁷ Nursi, *Muhakemat*, s.14.

Kur'an'ın temel maksatları dikkat edilirse o kadar büyük meseleler ki Kur'an'ın tamamı her bir suresi, hatta her bir ayeti bu külli meselelerden bahseder. Bunun için Said Nursi'nin külliyatında bu temel bahisler çok büyük yer tutmaktadır. “Kur'an'ın maksatları ve gayelerindeki harika camiiyeti, fitratın düsturlarına ve kanunlarına hem muvafık olacak ve hem de onlarla itifak edecek şekilde daima bir dengeyi gözeterek, mizan ve tevazünü muhafaza eder.”⁶⁸ İnsan fitratları ile bu külli ahenk, Kur'an'ın maksatlarıyla örtüşür. Nursi, bu dört maksadın marifetine götüren yolun fitrat yolu olduğunu, çünkü hiçbir insanın kendine şu gelecek fitri soruları sormadan edemediğini söyler. Bediüzzaman bu soruları şöyle sıralar. “Şu harika yaratıklar nereden geliyorlar? Nereye gidiyorlar? Bu dünyada işleri nedir? Şu kâinat kimin emir ve yönetimi altında çalışıyor?” Diğer peygamberler ve kendilerine gönderilen kitaplar ve suhurlarda bu külli maksatlar mücmel bırakılmasına karşın, Kur'an-ı Kerim ve Resullullah bu maksatları tafsil etmişlerdir. Bu maksatlar ve tekrar ilişkisini şöyle açıklayabiliriz.

a- TEVHİD

‘v-h-d’ kökünden türeyen kelimenin sözlük manası, teklik, tek olma halidir. Şüphesiz “tevhid” kavramı İslami ilimler kavramları içinde en önemli ve üzerinde en fazla titizlik gösterilen kavramlardan ilkidir. Bundan dolayıdır ki, geçmişten günümüze kadar İslam âlimleri bu kavrama çok ciddi seviyede önem atfetmişler.⁶⁹ Bu kavramın sadece iman konusunda temel merci ve bağlantı noktası olması sebebiyle değil, ayrıca bir ıslah edici âlimin içtimai hayatta bir takım hurafelere, vehimlere ve şüphelere karşı çözüm üretmesi, yeni gelişmelere karşı fikirler ortaya koyması açısından da önemlidir. Tevhid kavramı Said Nursi tarafından da çok önemli bir hareket noktasıdır. Dört temel maksadın başında yer almıştır.

Said Nursi, tevhidi iki kısma ayırır. Birincisi ‘tevhid-i ami ve zahiri’ , diğeri tevhid-i hakikidir’. Tevhid-i amideki bir kişi “ Cenab-ı hak birdir; şeriki naziri yoktur. Bu kâinat o’nundur.” Yalnız tevhid-i ami ve zahiri insanları gaflete, inançsızlığa kadar sürükleyebilir. Nursi tevhid-i ami sahibi insanların Allah'ın kâinatta tecellileri olan esmayla ilgi kuramadıklarından herhangi bir olayı, olguyu çok kolay bir şekilde

⁶⁸ Nursi, *el-Mesnevi el-Arabi el-Nuri*, thk İhsan el-Salihi, Matbaat'ul-Zehra, Musul 1988.

⁶⁹ Ferid Ensari, *Risale-i Nur'un Anahtar Kavramları*, çev. Veli Sırım, Nesil Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 37.

sebeplere irca edebilir. Bu da her şeyi yaratan lakin ondan sonraki süreçte kâinata hiçbir tasarrufu olmayan ilah inancına götürürki, bu da aslında şirktir. Tevhid-i hakikiyi elde eden kişi ise “Her bir varlık üzerinde sikke-i kudretini, hatem-i rububiyetini ve nakşı kemalini görmekle, doğrudan doğruya her şeyden O’nun nuruna bir pencere açıp, O’nun birliğine ve her şey O’nun dest-i kudretinden çıktığına ve ulûhiyetinde ve rububiyetinde ve mülkünde hiçbir vecihle şeriki ve muini olmadığına, şuhuda yakın bir yakınlık tasdik edip iman getirmektir ve bir nevi huzur-u daimi elde etmektir.”⁷⁰

Bediüzzaman, İsm-i Ferd’i açıkladığı Külliyyatında genelden özele bir sıra takip ederek, bu İsm’in varlıklar üzerindeki yansımalarını anlatır. İlk olarak, kâinatı ele alır, mevcudat arasındaki uyumluluğu, düzeni, yardımlaşmayı dile getirerek kâinatta tek bir yaratıcının hükmünün geçtiğini, aynı yöntemi kullanarak yeryüzünü ve özellikle canlıların hayat bulduğu, bahar mevsimini, en son olarak da insan siması üzerinden İsm-i Ferd’i okumaya çalışarak, bütün her şeyin Yaratıcısının Tek Bir Zat olduğunu en sonunda ifade eder.⁷¹

⁷⁰ Nursi, *Sözler* 22. Söz, s. 310.

⁷¹ İsm-i Ferd’in tecelli-i a’zamıyla gösterdiği tevhid-i hakikîyi, gayet muhtasar beyan edeceğiz.

Birinci İşaret: Ferd ism-i a’zamı, a’zamî bir tecelli ile kâinatın heyet-i mecmuasına ve herbir nev’ine ve herbir ferdine birer sikke-i tevhid, birer hâtem-i vahdaniyet koyduğunu, Yirmiikinci Söz ile Otuzüçüncü Mektub tafsilânen göstermişlerdir. Burada yalnız üç sikkeye işaret edeceğiz.

Birinci Sikke: Ferdîyet cilvesi, kâinat yüzünde öyle bir sikke-i vahdet koymuştur ki, kâinatı tecezzi kabul etmez bir küll hükmüne getirmiştir. Bütün kâinata tasarruf edemeyen bir zât, hiçbir cüz’üne hakikî mâlik olamaz. O sikke de şudur: Kâinatın mevcudatı, enva’ları, en muntazam bir fabrika çarkları gibi birbirine muavenet eder; birbirinin vazifesini tekmile çalışır. Öyle bir tesanüd, öyle birbirine muavenet, öyle birbirinin sualine cevap vermek ve birbirinin imdadına koşmak ve birbirine sarılmak, birbiri içine girmek suretiyle öyle bir vahdet-i vücud teşkil ediyorlar ki; bir insanın cesedindeki unsurlar gibi, birbirinden kabil-i tefrik olmaz. Bir unsurun dizginini tutan, umumun dizginlerini tutamazsa, o tek unsurun dizginini zabtedemez.

İşte kâinatın sîmasındaki bu teavün, tesanüd, tecavüb, teanuk; pek parlak bir sikke-i kübra-yı vahdettir.

İkinci Sikke: Zeminin yüzünde ve bahar sîmasında öyle bir parlak hâtem-i ehadiyet ve sikke-i vahdaniyet İsm-i Ferd’in cilvesiyle görünüyor ki, Küre-i Arz’ın yüzünde bütün zîhayatı bütün efradıyla ve ahval ve şuanatıyla idare etmeyen ve umumunu birden görmeyen ve bilmeyen ve icad etmeyen bir zât, icad cihetinde hiçbir şeye karışmadığını isbat ediyor. O sikke de şudur: Zeminin yüzünde madeni maddelerin, unsurların ve camidat mahlukatın gayet muntazam, fakat gizli sikkelerinden kat’-ı nazar; yalnız iki yüz bin hayvanat taifelerinin ve iki yüz bin nebatat enva’ının atkı ipleriyle dokunan nakışlı şü sikkeye bak ki: Birden bahar mevsiminde, zeminin yüzünde, birbiri içinde, beraber, ayrı ayrı şekilleri, ayrı ayrı hizmetleri, ayrı ayrı rızıkları, ayrı ayrı cihazatları; hiçbirini şaşırmayarak, yanlış etmeyerek, nihayet karışıklık içinde nihayet derecede temyiz ve tefrik ile, gayet hassas bir mizanla herbir şeye lâzım olan herşeyleri külfetsiz tam vaktinde umulmadığı yerden verildiğini gözümüzle gördüğümüzden, zeminin sîmasında o keyfiyet, o tedbir, o idare öyle bir hâtem-i vahdaniyet ve öyle bir sikke-i ehadiyettir ki; bütün o mevcudatı birden, hiçten icad edip beraber idare etmeyen bir zât; rububiyet ve icad cihetiyle hiçbir şeye karışamaz. Çünkü karışmış olsa, o hadsiz geniş müvazene-i idare bozulacak. Fakat insanların o kavanin-i rububiyetin hüsn-ü cereyanlarına yine emr-i İlahî ile surî bir hizmeti var.

Ferid el- Ensari, *Risale-i Nur'un Anahtar Kavramları* adlı eserinde bu yöntemle ilgili şöyle der: “Said Nursi'nin tevhid-i hakikiye ulaşmada kullandığı yöntem çok farklı ve müstesnadır. En başta, doğrudan Kur'an-ı Kerim mesleğini takip eder. Bu mesleğin ana özelliği ise kainataki bütün varlıkları ve eserleri, hakikatleri görebilecek gözlerin, ibret alabilecek akılların ve hissedebilecek kalplerin önüne sunmaktır.”⁷²

Nursi, Ayatül Kübra diye isimlendirdiği ve kâinatta rabbini arayan bir seyahin varlıklardan Rabbini sorması olayını anlatır ve bu hayali seyahat sonucu olarak şunları söyler: “hilkat-ı semavat ve arzdan, tâ sîmalardaki teşahhusata kadar hangi şeyden soruldu ise, lisan-ı hal ile vahdaniyete şehadet ve sikke-i tevhidi gösterdi. Sen de gördün... Öyle ise; kâinatın mevcudatında bir emare yok ki, bir şirk ihtimali ona bina edilsin. Demek dava-yı şirk, sırf tahakkümî ve manasız söz ve dava-yı mücerred olduğundan; şirki iddia etmek, mahz-ı cehalet, ayn-ı belâhettir.”⁷³

Müellif, tevhid hakikatını açıklarken manayı harfi, manayı ismi kavramlarını kullanır. Nahiv ilminde bu kavramları yeni bir ilmi zeminde ve yeni bir mana yükleyerek bu meselede kullanır. Harf kendi başına manası olmayan bir anlam ifade etmesi için başka unsurlara ihtiyaç duyan, isim ise bir manaya delaleti için bizzat kendisi yeterli olan şekilde tarif edilebilir. Bu anlamda kâinatta var olan her mevcud manayı harfi varlıklardır. Var olmak ve varlıklarını devam ettirebilmek için yaratıcıya muhtaçtır. Bu bakış açısı kâinattaki bütün varlıkların İlahi esma ve sıfatların tecellilerini aksettiren birer ayna olarak görülmesini netice verir. Bundan ötürü Kur'an-ı Kerim'de tevhid ayetleri çok sık tekrarlanmakta sürekli nazarlar kâinatta yaratılan ve gerçekleşen en basit olguların bile ancak Allah'ın var etmesiyle vuku bulduğunu ve daima On'a

Üçüncü Sikke: İnsanın yüzünde.. Belki, insanın yüzü öyle bir sikke-i ehadiyettir ki, Âdem zamanından tâ kıyamete kadar gelmiş ve gelecek bütün efrad-ı insaniye birden nazar-ı mütalaasında bulunmayan ve herbirine karşı o tek yüzde birer alâmet-i farika koymayan ve o küçük yüzde hadsiz alâmet-i farika bırakmayan bir sebep, bir tek insanın yüzündeki hâtem-i vahdaniyete icad cihetiyle el uzatamaz. Evet insanın yüzüne o sikkeyi koyan zât, elbette bütün efrad-ı insaniye nazar-ı şuhudunda ve daire-i ilmindedir ki, herbir insanın sîması göz, kulak, ağız gibi âza-yı esasîde birbirine benzediği halde, birer alâmet-i farika ile, hiçbirisine tamam benzemez. Nasilki o sîmada göz, kulak gibi âzaların umum efradında birbirine benzediği, o nev-i insanın Sâniî bir, vâhid olduğuna şehadet eden bir sikke-i tevhiddir; öyle de: Hukuk-u insaniyenin muhafazası için sair enva'nın fevkinde olarak, o sîmalarda birbirine iltibas olmamak ve birbirinden tefriki için, hikmetli pek çok alâmet-i farika ile iftirakları, o Sâni'-i Vâhid'in iradesini, ihtiyarını ve meşietini göstermekle beraber, ayrı ve çok dakik bir sikke-i ehadiyet oluyor ki; bütün insanları, hayvanları, belki kâinatı halletmeyen bir zât, bir sebep o sikkeyi koyamaz.

⁷² el-Ensari, *Risale-i Nur'un Anahtar Kavramları*, s. 48.

⁷³ Nursi, *7. Lem'a, Sözler*, s. 648.

yönelinmesi gerektiği bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'den konumuza daha açıklık getirmesi babından ayetlerden demet sunalım. Yunus Suresi 31. Ayette,

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

*“De ki: Kimdir sizi gökten ve yerden rızıklandıran? Kimdir kulaklarınızı ve gözlerinizi yaratan? Kimdir ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkararan. Kimdir bütün işleri çekip çeviren, kâinatı yöneten. “Allah!” diyecekler, duraksamadan: De ki: “O halde sakınmaz mısınız O’nun cezasından?”*⁷⁴

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْذَرُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفَوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

*“Göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. Ey insanlar! Siz içinizdeki şeyleri açığa vursanız da, gizleseniz de, Allah sizi onlardan dolayı hesaba çeker. Sonra dilediğini affeder, dilediğini azaba uğratar. Doğrusu Allah her şeye kadirdir.”*⁷⁵

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

*İşte sizin bu dininiz bir tek dindir. Rabbiniz de Ben'im. Öyle ise yalnız Bana ibadet edin*⁷⁶

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ

الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ

“Allah’a ortak tanımayan halis muvahhitlerden olun! Çünkü bilin ki Allah’a şirk koşan kimse, gökten düşüveren ve kuşların didik didik edip kapıştığı birine yahut

⁷⁴ Yunus, 10/31.

⁷⁵ el-Bakara, 2/284.

⁷⁶ Enbiya, 21/92.

rüzgârın uzak ve ıssız bir yere savurduğu kimseye benzer.”⁷⁷

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ
وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ

“De ki: “Ben de sizin gibi bir insanım. Yalnız, bana şu vahyolunuyor: “Sizin İlahınız, sadece bir tek İlahtır. O halde O’na yönelerek doğru yolda yürüyün,

O’ndan af dileyin. O’na eş, ortak uyduranların vay haline!”

وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ

“Senden önce gönderdiğimiz elçilere sor bakalım: Biz, hiç Rahman’dan başka tapılacak tanrılar kabul etmiş miyiz? Asla! Bütün resuller tevhidi titizlikle uygulamışlardır.”⁷⁸

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ
سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Allah’tır gerçek İlah, O’ndan başka yoktur ilah. O melik’tir, Kuddûs’tür, Selam’dır, Mü’min’dir, Müheymin’dir, Aziz’dir, Cebbar’dır, Mütekebbir’dir.

Allah, müşriklerin iddialarından münezzehtir ve yücedir.”⁷⁹

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

“De ki: O, Allah’tır, gerçek İlahtır ve Birdir. Allah Samed’dir.

Ne doğurdu, ne de doğuruldu. Ne de herhangi bir şey O’na denk oldu.”⁸⁰

⁷⁷ Hacc, 22/31.

⁷⁸ ez-Zuhruf, 43/45.

⁷⁹ el-Haşir, 59/23.

⁸⁰ İhlâs, 112/1-4.

İslam dini ve bütün gelen dinlerin en temel esası şüphesiz Allah'ın birliği meselesidir. Nitekim Hz. Peygamber döneminde insanlar Allah'a inanıyor lakin O'nun yanında da başka küçük ilahcıklar ihdas etmişlerdi. Kendilerine inançlarını düzeltmek için Hz. Peygamber gönderilmişti. Bundan ötürüdür ki, tevhid akidesini yerleştirmeyi hedef alan Kur'an-ı Kerim 'Tekrar Üslubu'nu bu vasıtalarından biri olarak kullanır. Bu anlamda Kur'an-ı Kerim'de mana cihetiyle tekrar eden ayetler olduğu gibi; Neml Suresinde “ءاله مع الله” , “Yoksa Allah ile beraber bir tanrı mı var? ” sözü 60, 61, 62, 63 ve 64. ayetlerde lâfzen tekrarlanmıştır. Ayetin meali şöyle:

O nesnelere mi üstün, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için su indiren mi? Öyle bir su ki Biz onun sayesinde gözleri gönülleri açan pek güzel bahçeler bitirmekteyiz. Halbuki siz onun bir tek ağacını bile bitiremezsiniz. Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Ama onlar haktan sapan bir gurûhtur.

O nesnelere mi üstün, yoksa yeri oturmaya elverişli kılan, içinden yer yer ırmaklar akıtan ve oraya sağlam dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına bir engel koyan Allah mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Ama onların çoğu bu gerçeği anlamıyorlar.

O nesnelere mi üstün yoksa, çaresiz kalıp Kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Ne de az düşünüyorsunuz! O nesnelere mi üstün yoksa size karanın ve denizin karanlıklarında yol gösteren ve rahmetinin müjdecisi olarak rüzgârları gönderen mi? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! Allah, müşriklerin şirk koşmalarından münezzehtir.

O nesnelere mi üstün yoksa mahlûkları ilkin yaratan, sonra da tekrar hayat veren ve sizi gerek gökten gerek yerden rızıklandıran mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! De ki: “Şerik iddianızda samimi iseniz delilinizi gösteriniz!”

Mekki olan Hud suresinde yalnız tek bir yaratıcı olan Allah'a ibadete davet, dört deva tekrarlanmaktadır. Kur'an, bu surede geçmiş Peygamberlerin, kavimlerini kendi dilinden Tevhide çağırma ve kendi dillerinden zikreder.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ⁸¹

“ *Kasem olsun, Nuh’u kavmine gönderdik: ‘ Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah’tan başkasına tapmayın(..)’* Aynı surede bu çağrışı Hud, Salih ve Şuayb peygamberler de dile getirirler. (11/50,61,84)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ⁸²

“ *Ey kavmim, dedi, Allah’a kulluk edin, ondan başka bir tanrınız yoktur*” ibaresi 23 ve 32. ayetlerde tekrarlanmaktadır. Bu ifadelerden anlaşılıyor ki; dinin en temel esası olan Allah’a iman etme ve birleme kısacası Tevhid hakikati peygamberlerin mesajının ta kendisidir. Bu anlamda Nursi’nin Kur’an’dan feyizle yazdığı eserlerinde ‘Tevhid’e çok fazla vurgu yapması ve tekrar tekrar bu mevzuyu işleme dinin birinci temelini oluşturduğundan ve her zaman tekrar edilmesi Müellifin ifadesiyle değil kusur hava ve su gibi şiddetli ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır.⁸³

b- NÜBÜVVET

Kur’an maksatlarının önemlilerden biri de nübüvvetir. Said Nursi, kâinatı Allah’ın kendisini tanıttırmak ve başkaları tarafından hayretle gezilen, seyredilen bir sergi olarak tanımlamaktadır. Elbette böyle muhteşem bir sarayın gelen misafirlerine sarayın güzelliklerini, sanatın harikalığını tanıttıracak ve bu davet esnasında davetlilerin uymaları gereken kuralları açıklayan bir yavere yani peygamberlere ihtiyaç bulunmaktadır. “Kırk vech-i i’caza baliğ olan Kur’an, risalet-i Ahmediyeye (A.S.M.) şehadet ettiği gibi, bu kâinat da -âyâtıyla- o zâtın nübüvvetine delalet eder. Evet, kâinatta yazılan sayısız âyetler Zât-ı Ehad’in vahdaniyetine şehadet ettikleri gibi risalet-i Ahmediyeye de (A.S.M.) delalet ve şehadet ederler.”⁸⁴ Yine devamla şunları dile getirmektedir. ‘Kâinatta görünen hüsn-ü san’at dahi risalet-i Ahmediyeye (A.S.M.) delalet ve şehadet eden kat’î bir delildir. Zira şu zînetli masnuatın cemali, hüsn-ü san’at ve zîneti izhar eder. San’at ve suretin güzelliği, Sâni’de güzelleştirmek ve zînetlendirmek

⁸¹ Hud 11/25.

⁸² el-Mu’minun 23/23.

⁸³ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 232.

⁸⁴ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye Reşhalar Onikinci Reşha*, s.34.

isteği mevcut olduğuna delalet eder. Güzelleştirmek ve zînetlendirmek sıfatları, Sâniin san'atına olan muhabbetine delalet eder. Bu muhabbet ise, masnuatın en ekmeli insan olduğuna delildir. Çünkü o muhabbetin mazhar ve medarı insandır. İnsan dahi masnuatın en câmi' ve en garibi olduğundan şecere-i hilkate bir semere-i şuuriyedir. İnsan bir semere gibi olduğu cihetle kâinatın eczası arasında en câmi' ve baid bir cüz'dür. İnsan zîşuur ve câmi' olduğu cihetle, nazarı âmm, şuuru küllî olur. Nazarı âmm olduğundan şecere-i hilkati tamamıyla görür; şuuru da küllî olduğundan Sâni'in makasidini bilir. Öyle ise, insan Sâni'in muhatab-ı hâssıdır.

Evet, âmm ve şümüllü olan nazar ve şuurunu Sâni'in ibadetine ve muhabbetine sarf ve san'atını istihsan, takdir ve teşhirine tevcih ve nimetlerinin şükrüne istimal eden bir ferd, verdiği nimetlere karşı şükür isteyen ve yarattığı mahlûkatı ibadete, şükre davet eden Sâniin has muhatab ve habibidir.⁸⁵

Binaenaleyh nübüvvet öyle bir çekirdektir ki: İslâmiyet şeceresi bütün semeratıyla, çiçekleriyle o çekirdekten çıkmıştır. Kur'an dahi, seyyar yıldızları ismar eden şems gibi, İslâmiyetin onbir rûknünü intac etmiştir. Acaba, bu cihan-baha semerelere bakıp gördükten sonra, çekirdeğinde şübhe ve tereddüd yeri kalır mı?⁸⁶ Müellif, Mesnevi-i Nuriye adlı eserinde, Nübüvvetin gerekliliğini ve zorunluluğunu doğadaki maddi cisim – güneş birlikteliğinin ve güneşe olan ihtiyacın zorunluluğu gibi Nübüvvetin de zorunlu olduğunu şöyle ifade eder. “Kur'anın âyetleri birbirini tefsir ettiği gibi, bu kitab-ı âlemin de bir kısmı, diğer bir kısmını izah ediyor. Meselâ: Maddiyat âlemi Cenab-ı Hakk'ın envâr-ı nimetini cezbetmek için hakikî bir ihtiyaç ile şemse muhtaç olduğu gibi, âlem-i maneviyat dahi rahmet-i İlahiyenin ziyalarını almak için şems-i nübüvmete muhtaçtır. Binaenaleyh Resul-i Ekrem'in (A.S.M.) nübüvveti, şemsin kat'iyet ve vuzuhu derecesinde kat'î ve vâzıhtır.”⁸⁷

Başka bir risalesinde Nursi nübüvvetin bütün hayırların ve kemalatın fezlekesi ve esası olduğunu ifade eder, devamında şöyle der. ‘Nev'-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemalâtın fezlekesi ve esasıdır. Din-i Hak, saadetin fihristesidir. İman, bir hüsn-ü münezzeh ve mücerreddir. Madem şu âlemde parlak bir hüsün, geniş ve yüksek

⁸⁵ Nursi, *Risale-i Nur Külliyyatı II 'Mesnevî-i Nuriye – Reşhalar'*, Nesil yayınları, s. 1288.

⁸⁶ Nursi, *Mesnevî-i Nuriye- Hubab*, s. 89.

⁸⁷ Nursi, *Mesnevî-i Nuriye*, s.141.

bir hayır, zahir bir hak, faik bir kemal görünüyor. Bilbedahe hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve Nebiler elindedir. Dalalet, şerr ve hasaret; onun muhalifindedir.⁸⁸

Risale-i Nur'da tekrar tekrar bahsedilen nübüvvet bahsi Kur'an-ı Kerim'de de sık sık bahsedilmektedir. Özellikle kıssalar ve dialoglar şeklinde bahsedilen bu mevzular nübüvvetin önemine ve lüzümüne binaen ve özellikle Müslümanların tasavvurlarını inşa etmede en önemli mevzuların başında yer almaktadır. Nursi, "Hem meselâ: Asâ-yı Musa gibi çok hikmetleri ve faideleri bulunan kıssa-i Musa'nın (A.S.) ve sair enbiyanın kıssalarını çok tekrarında, risalet-i Ahmediyenin hakkaniyetine bütün enbiyanın nübüvvetlerini hüccet gösterip onların umumunu inkâr edemeyen, bu zâtın risaletini hakikat noktasında inkâr edemez hikmetiyle ve herkes her vakit bütün Kur'anı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından herbir uzun ve mutavassıt sureyi birer küçük Kur'an hükmüne getirmek için ehemmiyetli erkân-ı imaniye gibi o kıssaları tekrar etmesi; değil israf belki mu'cizane bir belâgattır ve hâdis-i Muhammediye bütün benî-Âdemin en büyük hâdisesi ve kâinatın en azametli mes'elesi olduğunu ders vermektir."⁸⁹

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Şuara suresinde iki ayet aynen lafızlarıyla tekrar edilmiştir.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

"Ben sizin için güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin" (26/107-108,125-126,143-144,162-163,178-179)

Her ne kadar bu ibare, birden fazla Resulün dili üzere tekrarlanıyorsa da, aynı ibarenin tekrarlanması, bu Resullerin doğruluğunu tasdik etmeyi ifade eder.⁹⁰

c- HAŞİR

Tarih boyunca insanların zihnini kurcalayan en temel sorular "Necisin", "Nereden geldin", "Nereye gidiyorsun"dur. Bediüzzaman Said Nursi'nin deyişiyle bütün peygamberlerin bütün davaları, bütün çabaları, tevhid, haşir ve saadet ebediye

⁸⁸ Nursi, *Lem'alar Onyedinci Lem'a Dokuzuncu Nota*, s. 161.

⁸⁹ Nursi, *Şualar*, 11. Şua, s. 255.

⁹⁰ Ahmed Bedevi, *Min Belağati'l Kur'an*, s. 144.

noktasında temerküz ediyor. Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'de yeniden diriliş ve ceza konusuna her surede değinilmektedir. Ahiret yurdundan, oradaki ince hesaptan, kıymettar hediyelerden ve devamlı azaplardan bahisler vardır. İnsanlara, toprağın üzerindeki bu dünya hayatının çok kısa süreceği, ondaki hüznlerin veya sevinçlerin aldatıcı olduğu, seçilecek yegâne yolun Allah'a ve ahiret gününe iman olduğu üzerinde ısrarla durulmuştur.

Kur'an'ın yaklaşık üçte biri ve kısa surelerin çoğunun başındaki ayetler, doğrudan doğruya haşre delalet ederler.⁹¹ Yani, Kur'an aynı hakikati binlerce ayeti kerime ile sarahaten veya işareten haber verir ve açık ve parlak bir şekilde ispat eder. Haşir bahsi ile başlayan yaklaşık kırk sure vardır.⁹² Nursi, özellikle haşri ispat sadedinde anlattığı bahisleri bahar mevsiminde yeşeren bitki ve dirilen hayvanlar üzerinden örneklendirerek haşrin kolay gerçekleşeceğini anlatmaya çalışır.⁹³ Bu

⁹¹ Çelik, *Kur'an'ın İkna Hususiyeti*, s. 95.

⁹² Abdülhalim Bilici, *Bazı Hususiyetler ve Metod İtibariyle Kur'an'dan Risale-i Nur'a Yansımalar*, Köprü Dergisi, s. 102.

⁹³ **Sekizinci Meziyet-i Cezalet:** Kur'an kâh oluyor ki, Cenab-ı Hakk'ın âhirette hârîka ef'allerini kalbe kabul ettirmek için ihzariye hükmünde ve zihni tasdika müheyya etmek için bir i'dadiye suretinde dünyadaki acaib ef'alini zikreder veyahut istikbalî ve uhrevî olan ef'al-i acibe-i İlahiyeyi öyle bir surette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatımız gelir. Meselâ: *tâ surenin âhirine kadar...* İşte şu bahiste haşir mes'elesinde Kur'an-ı Hakîm, haşri isbat için yedi-sekiz surette muhtelif bir tarzda isbat ediyor. Evvelâ neş'e-i ûlâyı nazara verir. Der ki: "Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ hilkat-ı insaniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, neş'e-i uhrayı inkâr ediyorsunuz. O, onun misli, belki daha ehvenidir." Hem Cenab-ı Hak insana karşı ettiği ihsanat-ı azîmeyi *الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْجِبَالَ مِنَ الْأَشْجَارِ* kelimesiyle işaret edip der: "Size böyle nimet eden zât, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız." Hem remzen der: "Ölmüş ağaçların dirilip yeşillenmesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin hayat bulmasını kıyas edemeyip istib'ad ediyorsunuz. Hem semavat ve arzı halkeden, semavat ve arzın meyvesi olan insanın hayat ve mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terketmekle, bütün eczasıyla hikmetle yoğrulmuş hilkat seçercesini abes ve beyhude yapar mı zannedersiniz?" Der: "Haşirde sizi ihya edecek zât, öyle bir zâttır ki; bütün kâinat, ona emirber nefer hükmündedir. Emr-i kün feyekûne karşı kemal-i inkıyad ile serfuru' eder. Bir baharı halletmek bir çiçek kadar ona ehven gelir. Bütün hayvanatı icad etmek, bir sinek icadı kadar kudretine kolay gelir bir zâttır. Öyle bir zâta karşı, *يُخَيِّ مِنْ* tabiriyle: Herşeyin dizgini elinde, herşeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitab sahifeleri gibi kolayca çevirir. Dünya ve âhireti, iki menzil gibi bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelal'dir." Madem böyledir, bütün delailin neticesi olarak *وَأَنْتُمْ تُرْجَعُونَ إِلَيْهِ وَ* Yani: "Kabirden sizi ihya edip, haşre getirip, huzur-u kibriyasında hesabınızı görecektir." İşte şu âyetler, haşrin kabulüne zihni müheyya etti, kalbi de hazır etti. Çünkü nazairini dünyevî ef'al ile de gösterdi.

Hem kâh oluyor ki, ef'al-i uhreviyesini öyle bir tarzda zikreder ki; dünyevî nazairlerini ihsan etsin, tâ istib'ad ve inkâra meydan kalmasın. Meselâ: *إِذَا كُوِّرَتْ الشَّمْسُ* ilh... ve *إِذَا انْفَطَرَتْ السَّمَاءُ* ilh... ve *إِذَا انشَقَّتْ السَّمَاءُ* ilh... İşte şu surelerde kıyamet ve haşirdeki inkılabat-ı azîmeyi ve tasarrufat-ı rububiyeti öyle bir tarzda zikreder ki; insan onların nazirelerini dünyada, meselâ günde, baharda gördüğü için, kalbe dehşet verip akla sığmayan o inkılabatı kolayca kabul eder.

anlamda Kur'an-ı Kerim'de tekrar tekrar haşri anlatmasının hikmetini Said Nursi şöyle ifade ediyor. "Hem herkes her vakit bütün Kur'anı okumağa muktedir olamaz. Fakat bir sureye galiben muktedir olur. Onun için en mühim maksad-ı Kur'aniye ekser uzun surelerde derc edilerek her bir sure bir küçük Kur'an hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için Tevhid ve Haşir ve Kıssa-i Musa gibi bazı maksadlar tekrar edilmiş"⁹⁴ Kur'an-ı Kerim'de, insanların öldükten sonra yeniden dirileceklerine dair bazı ayeti kerimeler çeşitli yerlerde zikredilmiştir. Bu ayetlerle, ölümlerle birlikte her şeyin biteceği düşüncesi izale edilmiştir. Haşre dair Yüce Kitabımızda şu ayetler geçmektedir.

ءاذا متنا وكنا ترابا وعظما ءانا لمبعوثون اواباؤنا الاولون

*"Yoksa bizler öldüğümüz ve toprak ve kemikler olduğumuz vakit mi, bizler mi yeniden diriltilmiş olacağız? Yoksa bizim evvelki babalarımız da mı (öyle diriltilecekler)?" Hem yerde hareket eden hiç bir canlı, kanatlarıyla uçan hiç bir kuş türü yoktur ki sizin gibi birer toplum teşkil etmesinler"*⁹⁵

*"Biz o kitapta hiçbir şeyi ihmal etmedik. Sonra hepsi Rab'lerinin huzuruna sevk edilip toplanacaklardır"*⁹⁶

*"O, kıyamet günü halkının önüne düşecek, onları ateşe götürecektir. Vardıkları o yer ne fena bir yerdir"*⁹⁷

*"Gün gelecek, her sınıftan insanları, tâbi oldukları önderlerine nisbet ederek çağıracağız. Kimin hesap defteri sağından verilirse işte onlar defterlerini emin olarak okur ve kıl kadar olsun, haksızlığa uğratılmazlar"*⁹⁸

Bu ve dipnotta sure ve ayet numaraları verdiğimiz yerlerde aynı mevzular geçmektedir.⁹⁹

⁹⁴ Said Nursi, *Sözler Ondokuzuncu Söz*, s. 258.

⁹⁵ es-Saffat 37/16-17.

⁹⁶ el-En'am 6/38.

⁹⁷ Hud 11/98.

⁹⁸ el-İsra 17/71.

d- ADALET VE İBADET

Kur'an'ın hakikatlerinden ve İslam'ın en temel düsturlarından biri olan adalet, kişinin gerek kişisel hayatında, gerekse sosyal hayatının her alanında kök salmıştır. Kâinatın ahkâmı ve kanunlarıyla mürtebittir. Mevcudat etrafında dönen ve kâinatta cari olan ilahi bir sünettir. Esmayı ilahiyenin sunulmasında ve yansıtılmasında adalet kavramı anahtar kavramdır. Çünkü tıpkı çoğulluğun ve çoğulluk yoluyla intizamın ortaya çıkışını sağlayan İlahî adalet gibi insanda da adalet, emanet sorumluluğunu Allah'ın rızası üzerine yerine getirebilmesini sağlayan araçları sağlar. Âdem-i adalet üzere amel etmek, başka bir ifadeyle Esmâ-i İlahiye'nin sahipliğinden feragati reddetmek kaosa, mizansızlığa, muvazenesizliğe, intizamsızlığa ve modern ifadenin gerçek anlamıyla zulme yol açacaktır. Bu, küfrü intihab etmekten başka bir şey değildir ve küfrü intihab etmek de sadece kendi kendini değil ille-i gayesi Allah'ı tesbih etmek olan bütün bir mevcudatı tahkir etmek demektir. Ve kâinatı bu şekilde aşışlamak, Bediüzzaman'ın net ifadelerle anlattığı üzere zulümlerin en büyüğüdür.

Âdiliyet tabirinin Cenab-ı Hakkın hem ismine, hem fiiline, hem sıfatına ve hem de mukaddes hallerine işaret ettiğini beyan eden Bediüzzaman, zâlimin de masumun da ruhunu alarak her ikisini de eşitleyen ölüm hâdisesinin arkasında; Allah'ın adaletinin gereği olarak mahkeme-i kübrâ bulunduğunu, dolayısıyla Âdil isminin âhireti ve haşri ispat eden isimlerden olduğunu kaydeder.

Said Nursi, külliyyatında sık sık adalet kavramını kullanarak diğer üç maksadın tamamlayıcısı ve neticeleri olarak bu makasıdı ele alır. Adalet, Nursi'ye göre, rububiyetin esasıdır ve hakiki adalet cehennemini varlığını gerektirir. Çünkü binlerce

⁹⁹ Bkz. Furkan 25/27-29 en-Nebe 78/40, el-Abese 80/34-42, el-Tekvir 81/5.

masumun hakkına tecavüz eden bir zalimi cezalandırmak mazlumlar adedince rahmettir.¹⁰⁰

Müellif, “Adl” isminin, Allah’ın ism-i azamının bir tecellisi olduğunu söyler. Hayatın devam etmesi için gerekli olan nizama tevazunun (dengenin) hâkim olmasından anlaşıyor ki, Allah’ın Adl isminin tecellisinin bir tezahürü de tevazundur. İnsanların keşfettikleri bilimler dahi o eşsiz nizamın bir tercümesi ve o harika tevazunun bir ifadesidirler. Gezegenlerin intizamlarında ve onlar ile beraber fezada yüzen dünya gemisinin hareketinde görünen harika muvazene, bitkilerin halleri, hayatları ve dört yüz binden fazla olan neveleri, her canlı varlığın cisminde görünen insicam, ahenk ve dakik muvazene... Bunların hepsi Allah-u Subhanehu’nun “Adl, Kadir, Rahim, Hâkim...” olduğuna delalet ederler. Eğer insanlar ve cinler, varlık âleminin nizamına hâkim olan bu umumi tevazunu dikkatle inceleseler, haşir gününde amellerinin İlahi adaletin terazisiyle mutlaka tartılacağını idrak ederler. Bütün mahlûkatta hükmünü icra eden tevazun, insanların amellerinin de adalet mizanından geçmesini gerekli kılar.

Bu kadar önemli fonksiyonu ifade eden adalet ve El-Adl ayrıca Allah’ın ismi olması nedeniyle sık sık tekrar edilmesi gerekliliğine değinen Nursi şunları ifade eder. “Hem, cismânî ihtiyaç gibi, mânevî hâcât dahi muhtelifdir. Bâzısına insan her nefes muhtaç olur: cisme hava, ruha Hû gibi. Bâzısına her saat: Bismillâh gibi ve hâkezâ. Demek, tekrar-ı âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret ederek, uyandırıp teşvik etmek, hem iştiyâkı ve iştiyhâyı tahrik etmek için tekrar eder.”¹⁰¹ Kur’an-ı Kerim’de adalet kavramının geçtiği sure ve ayetler şunlardır.

Allah’tan başka tanrı bulunmadığına şahid bizzat Allah’tır.

Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, aziz ve hakîm (mutlak galip, tam hüküm ve hikmet sahibi) Allah’tan başka tanrı olmadığına şahittirler.¹⁰²

“Allah’ın âyetlerini inkâr edenleri, haksız yere peygamberleri öldürenleri, adaleti

¹⁰⁰Nursi, *Şualar Onbirinci Şua*, s. 235.

¹⁰¹ Nursi, *Sözler On Dokuzuncu Söz*, s. 259.

¹⁰² Al-i İmran 3/18.

isteyip yaymak isteyenlerin canlarına kıyanları, can yakıcı bir ceza ile müjdele!”¹⁰³

“Emanete hıyanet etmek, bir peygamberin yapacağı bir iş değildir. Her kim hıyanet edip de ganimetten veya kamuya ait hâsılattan bir şey aşırır, bunu da gizlerse, kıyamet gününe o vebâlini aldığı şeyler, boynuna asılı olarak gelir. Sonra her kişiye kazandığı şeylerin mükâfat veya cezası eksiksiz ödenir. Ve onlar asla haksızlığa uğratılmazlar.”¹⁰⁴

“Biz kıyamet gününe mahsus, öyle doğru ve hassas teraziler koyacağız ki hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık edilmez. Hardal tanesi ağırlığına da olsa, yapılan iyi veya kötü işi oraya getirip tartarız. Hesap görücü olarak Biz fazlasıyla yeteriz.”¹⁰⁵

Aşağıda ayet numaraları verilen surelere bakılabilir.

Bakara 2/282, Nisa 4/3,58,127,129,135, Maide 5/8,42,95,106, En’am 6/115,152, A’raf 7/ 29,85,159,181, Yunus 10/4,47,54, Hud 11/85, Nahl 16/9,76,90, Sad 38/22,26, Zümer 39/69,75, Şura 42/15, Hucurat 49/9, Hadid 57/25, Mümtehine 60/8

İnsanın bu dünyaya gönderilmesinin gayesi, kâinatın yaratıcısını tanımak ve O’na iman edip ibadet etmektir. Allah’ı Teâlâ’ya kulluk etmek, dünya ve Ahiret saadetine vesile olduğu gibi, aynı zamanda olgunlaşma vasıtasıdır.¹⁰⁶ Bediüzzaman Said Nursi, Allah’ı tesbih etmenin önemini Risale-i Nur Külliyyatında çok sık İsra 44. ayetini tekrar ederek göstermektedir. “Hiçbir şey yoktur ki, Onu övgü ile tesbih ediyor olmasın.” Bu anlamda Kur’an-ı Kerim’de de tekrar eden ayetler bulunmaktadır. Yerde ve göklerde ne varsa hepsi; şimşekler, melekler, gruplar halinde uçan kuşlar, dağlar vs. her şey ister istemez, sabah akşam Allah’ı tesbih edip ve O’na secde etmektedir. (13/13,15; 16/49; 17/44;22/18;24/36;55/6;59/24;38/18 vb.) Lakin insan onların tespihini anlamaz.(17/44) İnsan’ın ibadetle değer kazanması böyle külli bir hakikatin tekrar edilmesi Nursi’in

¹⁰³ Al-i İmran 3/21.

¹⁰⁴ Al-i İmran 3/161.

¹⁰⁵ el-Enbiya 21/47.

¹⁰⁶ Çelik, *Kur’an’ın İkna Hususiyeti*, s. 123.

deyişyle kusur değil gerekli olmasından kaynaklanmaktadır.

3. KUR'AN İ'CAZININ TEZAHÜRÜ OLARAK TEKRAR

Kur'an, Hz. Peygambere verilmiş en büyük mucizedir. Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamberi (a.s) yalanlayanlara karşı Kur'anın bir benzerini getirmelerini davet ederek bunun imkânsızlığını dile getirmiştir. Bu nedenle İslam bilim tarihinde Kur'an'ın i'caz yönüne oldukça ağırlık verilmiştir. İ'cazu'l Kur'an adlı eserlerde üslup başlığı altında incelenen tekrar, genellikle kısa geçilmekte, mana tekrarlarının Kur'an'ın i'caz özelliklerinden biri olduğu ifade edilir. Bakıllani Kur'an'ın bedi'i özelliklerinden birisinin de tekrarlar olduğunu dile getirerek, Kuran-ı Kerim'den İnşirah suresi 5-6. ayetler ile Kafirun suresi 3. ve 5. ayetleri örnek verir. Yine çağdaş müelliflerden olan M. Sadık Rafi'i şu açıklamaları yapar. “ Tekrarın Kur'an'da bulunması, Kur'an'a muaraza etme konusunda Arapları acze düşürmüştür. Onlar sebebini bilemedikleri garip bir kuvetten dolayı muarazayı terk etmişlerdir. Çünkü Kur'an üslubunda bir mana, gerek ibare gerekse konu bakımından biri diğerinin aynısı olmayacak şekilde, iki veya daha fazla tekrar edilmiştir. Böyle olmasına rağmen onlar, tek bir şeklini bile ortaya koymaktan aciz kalmış, bu konuda ne konuşmuş, ne de konuşmaya güç yetirmişlerdir. İşte bu, Kur'an'ın i'cazı konusunda en ileri bir mertebedir; tehadde doruk noktasıdır. Mülhidlerin “Tekrar sözde bir zafiyettir” sözüne karşılık Rafi'i en yüce, en belîğ ve fesahat sahiplerinin başvurduğu en işlek yol olduğunu söyler. Suat Yıldırım da Kur'an'ın çeşitli üsluplarla yapılan tekrarlarının her birinde erişilmez bir belağat olduğunu dolayısıyla insanların her türlüşünün benzerini getirmekten aciz kalmasıyla tehadinin cevapsız kaldığını dile getirir.¹⁰⁷

Şeyh Menna el-Kattan, tekrarın faydalarını açıklarken şöyle der;

“ Tekrarın faydalarından birisi de, i'cazın kuvvetini artırmaktır. Arapların tek bir suresini bile ortaya koymaktan aciz olmalarının yanı sıra, bir tek mananın müteaddit surelerde irad edilmesi, Kur'anın meydan okumasının sebeplerinden birisi olduğunu açıkça göstermektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Suat Yıldırım, *Anahatlarıyla Kur'an-ı Kerim*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2009, s.153.

¹⁰⁸ Matürrahman Muhammed Halid, *Kur'an-ı Anlamada Çağdaş Yaklaşım Risale-i Nur Örneği*, s. 227.

Şimdi tezimizin ana temasını oluşturan Said Nursi'nin tekrar - icaz ilişkisi konusundaki açıklamalarına bakalım.

Nursi'nin hususi olarak i'caz konusunu işlediği Mucizat-ı Kur'aniye Risalesinde Emirdağ Çiçeği adlı bölümde Kur'an'daki tekrarlara gelen itiraz üzerine bir cevap mahiyetinde meseleyi tahlil eder. Öncelikle Kur'an-ı Kerim'in sahip olduğu yücelikten başlayarak konuya giriş yapar. “Evet, Kur'an'ın hitabı, evvela, Mütakellim-i Ezeli'nin rububiyet-i ammesinin geniş makamından, hem nev-i beşer, belki kâinat namına muhatap olan zatın geniş makamından, hem umum nevi beşere ve beni-Âdem'in bütün asırlarda irşadlarının gayet vüs'atli makamından, hem dünya ve ahiretin, arz ve semavatın, ezel ve ebedin Halik-i kâinatın rububiyetine ve bütün mahlûkatın tedbirine dair kavanin-i ilahiyenin gayet yüksek ihatalı beyanatının makamından aldığı vüs'at ve ulviyet ve ihata cihetiyle, o hitap öyle yüksek bir i'cazı ve şumulü gösterir.”

Ardından Kur'an-ı Kerim'in sinema perdeleri şeklinde ta o zamanları bize ve bizleri o zamanlara götürdüğünü her zamana ve her asra ve her tabakaya yüksek bir i'caz ile ders verdiğini, nazarı gaflette camid, perişan, vahşetgah suretinde görünen bu kâinatı Allah'ın bir kitabı, Cenab-ı Hakk'ın sanatlı mahlûkatının sergilediği yer olarak tanımladıktan sonra şunları dile getirir. ‘Nev-i beşere ve cin ve meleğe hakiki ve nurlu ve zevkli hikmet dersleri veren bu Kur'an-ı Azimmüşşanın elbette her harfinde on ve yüz ve bazen bin ve binler sevap bulunması ve bütün ins ve cin toplansa onun mislini getirememesi ve bütün beni-Âdemle ve kâinatla tam yerinde konuşması ve her zaman milyonlar hafızların kalplerinde zevkle yazılması ve çok tekrarlar ve kesretli tekrarıyla usandırmaması lütfü irşada güzel bir i'caz gösterir.”¹⁰⁹

Sözler isimli eserinde tekrar-icaz ilişkisi hakkında farklı bir yönüne değinerek şunları ifade eder.

“Tekrarı iktiza eden dua ve davet, zikir ve tevhid kitabı dahi olduğunu bildirmek sırrıyla güzel, tatlı tekrarıyla birtek cümlede ve birtek kıssada ayrı ayrı çok manaları, ayrı ayrı muhatap tabakalarına tefhim etmekte ve cüz'î ve âdi bir hâdisede en cüz'î ve ehemmiyetsiz şeyler dahi nazar-ı merhametinde ve daire-i tedbir ve iradesinde bulunmasını bildirmek sırrıyla tesis-i İslâmiyette ve tedvin-i Şeriatta sahabelerin cüz'î

¹⁰⁹ Nursi, *Sözler*, s. 486.

hâdiselerini dahi nazar-ı ehemmiyete almasında; hem küllî düsturların bulunması, hem umumî olan İslâmiyetin ve şeriatın tesisinde o cüz'î hâdiseler, çekirdekler hükmünde çok ehemmiyetli meyveleri verdikleri cihetinde de bir nevi i'cazını gösterir.”¹¹⁰

Görüldüğü gibi Nursi tekrar gibi görünen cüz'i meseleyi büyük düsturlarla raptederek aslında Kur'an tekrarlarında külli düsturların bulunduğunu söyler. 19. Sözde Risale-i Ahmediyeye dairdir başlığıyla Nübüvveti konu alan Nursi, konunun sonlarına doğru Kur'an tekrarlarına gelen itirazlara cevap vererek Kur'an tekrarları gibi cüz'i görünen meseleyi Nübüvvetle ilişkilendirmiştir.

Tekrarlar İslam'ın ve Şeriatın tesisinde mühim rol oynamıştır. Bu nedenle, tekrarlarda gayet kuvvetli bir i'caz görünür. Risale-i Nur ve Kur'an tekrarları konusunda makale yazan Prof Muhammed Çelik Risale-i Nur'lardaki tekrar i'caz ilişkisine şöyle değinmektedir. “ Risale-i Nur'da, Kur'an ilimlerinin birçok meselesi ele alınmıştır. Kur'an'ın temel meselelerinden Nübüvvet ile ilgili olan Kur'an i'cazı da sıklıkla ele alınan ve işarette bulunan konulardan biridir. Nispeten tali bir konu gibi görünen ve anlaşılmasında güçlük çekilen Kur'an tekrarları, Kur'an i'cazının bariz çizgisiyle takviye edilmekte, bir nevi tekrar ipi i'caz sütununa raptedilip onunla pekiştirilmektedir.”¹¹¹

Müellif, icaz-tekrar ilişkisinin farklı bir yönüne değinerek tekrarları Tevhidle ilişkilendirir. Bunu şöyle dile getirir.

“Evet, ihtiyacın tekerrürüyle, tekrarın lüzumu haysiyetiyle, yirmi sene zarfında pek çok mükerrer suallere cevap olarak ayrı ayrı çok tabakalara ders veren ve koca kâinatı parça parça edip kıyamette şeklini değiştirerek dünyayı kaldırıp onun yerine azametli âhireti kuracak ve zerrattan yıldızlara kadar bütün cüz'iyat ve külliyatın tek bir zâtın elinde ve tasarrufunda bulunduğunu isbat edecek ve kâinatı ve arzı ve semavatı ve anasını kızdıran ve hiddete getiren nev'-i beşerin zulümlerine, kâinatın netice-i hilkatı hesabına gazab-ı İlahîyi ve hiddet-i Rabbaniyeyi gösterecek hadsiz ve nihayetsiz ve dehşetli ve geniş bir inkılâbın tesisinde binler netice kuvvetinde bazı cümleleri ve hadsiz delillerin neticesi olan bir kısım âyetleri tekrar etmek; değil bir

¹¹⁰ Age, s. 486.

¹¹¹ Çelik, *Kur'an Tekrarlarına Orijinal Bir Bakış*.

kusur, belki gayet kuvvetli bir i'caz ve gayet yüksek bir belâgat ve mukteza-yı hale gayet mutabık bir cezalettir, bir fesahattir.”¹¹²

Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatı hacimli eserinde kâinatı ve Kur'anı birbirine bakan ve özellikle Kâinat kitabını Kur'an rehberliğinde okumaya çalışır. Öyle de Nursi'ye göre, Kur'an'ın sadece sureleri değil, kelimeleri değil her harfi de birer mucizedir. Nasıl ki göz vücudun baş kısmında bulunması gibi Kur'an'ın her bir harfinin birbirine bakar bir yönü olduğundan mucizeliğini gösterir. Harfleri bile i'cazlı gören Nursi; Kur'an tekrarlarını külli düsturlarla ilişkilendirerek sağlam fitrat ve idrak sahibi herkesin bunlardaki kuvvetli ve geniş manevi mucizeyi hissettiğini belirtir.

Bediüzzaman Kur'an tilavetinin tekrarlarına özel bir önem verdiğini, Kur'an'daki i'caz vecihlerinden birinin onu tilavet etme arzusu ve tekrarından bıkmama şeklinde bir görüşe sahip olduğunu fark ederek, şöyle der: “Hatta manayı da fehmetmeyen cahil ami tabakaya karşı da, Kur'an-ı Hâkim, usandırmamak suretiyle, i'cazını gösterir. Evet, o ami, cahil adam der ki: “ En güzel, en meşhur bir beyti, iki üç defa işitsem, bana usanç veriyor. Şu Kur'an ise hiç usandırmıyor; gittikçe daha ziyade dinlenmesi hoşuma gidiyor. Öyleyse bu insan sözü değildir.”¹¹³ Her zaman milyonlar hafızların kalplerinde zevkle yazılması ve çok tekrarlar ve kesretli tekrarlarıyla usandırmaması ve çok iltibas yerleri ve cümleleriyle beraber çocukların nazik ve basit kafalarında mükemmel yerleşmesi, zaman geçtikçe Kur'an'ın yenilendiğini, tekrar edildikçe tatlılaştığını,¹¹⁴ tekrar tekrar okundukça inci gibi parıldadığını ve her tarafından hak ve hakikat şualarının ışıdamaya başladığını ¹¹⁵ ifade eder.

Ayet sonlarındaki fezlekelerin tekrarında i'câzın tezahürünü şöyle kaydeder: *"Allah her şeye hakkıyla kâdirdir."*¹¹⁶. *"Allah her şeyi hakkıyla bilir."*¹¹⁷ *"Onun kudreti her şeye galiptir; O her şeyi hikmetle yapar."*¹¹⁸ Gibi tevhid ve âhireti ifade eden fezlekelerde ve hatimelerde yüksek bir belâgat, meziyetler, cezâletler ve nükteler bulunduğunu, o fezleke ve hâtimelerin pek çok nüktelerinden ve meziyetlerinden on

¹¹² Nursi, *Şualar Onbirinci Şua*, s. 249.

¹¹³ Nursi, *Risale-i Nur Külliyyatı I*, s. 441.

¹¹⁴ Nursi, *Sözler*, s. 485.

¹¹⁵ Nursi, *İsaratü'l- İ'caz*, s. 40.

¹¹⁶ el-Bakara 2/20.

¹¹⁷ el-Ankebut 29/62.

¹¹⁸ er-Rum30/27.

tanmesini beyan ederek, o hülâsalarda büyük bir mucize bulunduğunu inatçılara da ispat ettiğini ifade etmektedir¹¹⁹.

4. MEKKİ - MEDENİ SURELER VE TEKRAR

Kur'an-ı Kerim'deki tekrar ayetlerinin çoğu Mekki surelerde vaki olmuştur. Bu tekrarların hikmetini irdeleyen Said Nursi'ye paralel olarak Emin Hulli Kur'andaki tekrarları, Kur'anın psikolojik i'cazı olarak görür, fikir ve inanç takviyesinde en sağlıklı yolun bu yol olduğunu ifade eder.¹²⁰ Nursi'ye göre; Mekki ve Medeni surelerdeki tekrar bu psikolojiden kaynaklanmaktadır. Mekke'de birinci safta muhatab ve muarızları, Kureyş müşrikleri ve ümmileri olduğundan belâgatça kuvvetli bir üslûb-u âlî ve îcazlı, mukni', kanaat verici bir icmal ve tesbit için tekrar lâzım geldiğinden ekseriyetçe Mekkî sureleri erkân-ı imaniyeyi ve tevhidin mertebelerini gayet kuvvetli ve yüksek ve i'cazlı bir îcaz ile ifade ve tekrar ederek mebd'e ve meadî, Allah'ı ve âhireti, değil yalnız bir sahifede, bir âyette, bir cümlede, bir kelimedede; belki bazan bir harfte ve takdim - te'hir, tarif - tenkir ve hazf - zikir gibi heyetlerde öyle kuvvetli isbat eder ki, ilm-i belâgatın dâhî imamları hayretle karşılaşmışlar.¹²¹

Müellif, Mekki surelerin âli bir usluba sahip olduğunu belirttikten sonra, Medeni sure ve ayetler için de ; “Amma Medeniye sure ve âyetlerde birinci safta muhatab ve muarızları ise, Allah'ı tasdik eden Yahudi ve Nasara gibi ehl-i kitab olduğundan mukteza-yı belâgat ve irşad ve mutabık-ı makam ve halin lüzumundan, sade ve vazih ve tafsilli bir üslûbla ehl-i kitaba karşı dinin yüksek usûlünü ve imanın rükünlerini değil, belki medar-ı ihtilaf olan şeriatın ve ahkâmın ve teferruatın ve küllî kanunların menşe'leri ve sebepleri olan cüz'iyatın beyanı lâzım geldiğinden o Medeniye sure ve âyetlerde ekseriyetçe tafsil ve izah ve sade üslûbla beyanat içinde Kur'ana mahsus emsalsiz bir tarz-ı beyanla, birden o cüz'î teferruat hâdisesi içinde yüksek, kuvvetli bir fezleke, bir hâtîme, bir hüccet ve o cüz'î hâdisi-i şer'iyeyi küllîleştiren ve imtisalini iman-ı billâh ile temin eden bir cümle-i tevhidiye ve esmaiye ve uhreviyeyi

¹¹⁹ Nursi, *Risale-i Nur Külliyyatı I 'Şualar'*, s. 974.

¹²⁰ Refii Kileci, Naim el-Humsi'den, *Fikretü İcazu'l -Kur'an*.

¹²¹ Nursi, *Sözler*, s. 488.

zikreder. O makamı nurlandırır, ulvîleştirir, küllileştirir.”¹²²

Said Nursi, Mekki ve Medeni sure ve ayetlerin tekrarlar noktasındaki farkını muhatapların farklı kimlikleriyle açıklar. Mekki surelerin muhatabı müşrikler ve ümmiler olduğundan özet bir şekilde ikna edici bir üslupla imanın en temel farzları olan Allah ve ahiret rüknünü sürekli tekrarlar. Medeni surelerde ise muhatap ehli kitap olduğundan onlara yönelik daha yoğunluklu olarak kanunların açık bir şekilde izahı gereklidir. Lakin muhatapların bu tafsilat içinde Kur’an’ın en temel maksatlarını gözden kaybetmemeleri için de ayetlerin sonlarında fezlekeler ile bağlanarak şer’i hadiseler, Allah’ın isim ve fiilleriyle bağlanarak ulvileşir.

5. İKNA VE İRŞAD

Kur’an-ı Kerim bütün insanlığı hakka davet eden bir irşad kitabıdır. Hedefi hem bu dünyada hem de ahrette insanlara ebedi saadeti kazandırmak ve en önemlisi kendilerini yoktan yaratan, bin bir türlü nimetlerle donatan Rablerini tanımalarını, sevmelerini ve rızasını kazanmalarını amaçlar. Bunun için tekrar metoduyla Kur’an bunu en güzel şekilde yerine getirmiştir. Bununla ilgili Nursi şunları ifade eder. “Hadsiz kıymetli meseleleri ders veren ve kâinatı bir hane gibi değiştiren ve şeklini bozan dehşetli inkılabları tesis etmekte iknaa ve inandırmaya ve isbata çalışan Kur’an-ı Mucizü’l-Beyan, elbette sarihane veya zımnene ve işareten, binler defa o meselelere nazar-ı dikkati celb etmek, değil israf, belki ekmek ilaç hava ve ziya gibi birer hüce-i zaruriye hükmünde ihsanını tazelerdir.”¹²³ Bediüzzaman Said Nursi, Kur’an’ın beşerin çeşitli tabakalarından yöneltilen söz ve hal diliyle sorulara cevap veren Mürşid-i Mucib olarak soruların tekrar etmesiyle cevap verdiğini dolayısıyla bu cevapların da tekerrür ettiğini belirtir. ¹²⁴ Dolayısıyla şunu söylebiliriz. İrşaddan kasıt beşerin büyük külli hakikatler karşısında Kur’an’ın beyanıyla ikna edilmesidir. Çok önemli mevzular binler defa tekrar edilse değil kusur belki ihtiyaç ve istek duyulan, vecizli i’cazlı bir belagattir.

¹²² Age, s. 488.

¹²³ Nursi, *Sözler*, s. 491.

¹²⁴ Nursi, *Mesnevi Nuriye*, s. 232.

6. KUR'AN'IN EVRENSELLİĞİNİN İCABI OLARAK TEKRAR

Kur'an-ı Kerim Tenezülatı ilahiyedir. Bütün insanlara ve bütün zamanlara hitap eder. İnsanların kendi kabiliyeti nisbetince anlayabileceği, istifade edebileceği bir kelimedir. Bu mahiyetiyle Kur'an, zaman ve mekân üstü bir özelliğe sahiptir. Edebi ve güçlü bir lehçe olan Kureyş lehçesi ile inmesine rağmen hiçbir kabilenin ve herhangi bir özel çevrenin izlerini taşıması, aksine evrensel bir boyut göstermesi onun semaviliğinin önemli bir göstergesidir.¹²⁵ “ *Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.*”¹²⁶ Ayeti gibi ayetler Kur'an'ın evrenselliğinin göstergesidir. Kur'an'ın iman esasları için ortaya koyduğu deliller, birer evrensel boyut taşıdığı gibi, insanlık için ortaya koyduğu pedagojik, ekonomik ve sosyolojik prensiblerin hepsi de dar bir çerçevenin izlerinden uzak, evrensel boyutlu birer sosyal reçete hükmündedir.¹²⁷ Kur'an bitmez tükenmez bir hazinedir. Zaman ihtiyarladıkça Kur'an gençleşir diyen Nursi, Kur'an'ın sarıh ve açık manalarının her asırda aynen muhafaza etmesinin yanı sıra ayetlerin işari anlamda, her asrın ve müdekkik âlimlerin, farklı ilim dallarında ihtisas sahibi kişilerin okyanuslar genişliğinde Kur'an'ın hakikatlerinden faydalandığını ifade eder. Kur'an'ın çok yüksek bir makamdan ve çok yüksek hakikatleri içermesine rağmen evrensel oluşu sebebiyle çoğunlukta bulunan avam sınıfını ve en üst seviye insanları da tam hissedar eder diyen Nursi şu ifadelerle belirtir. “Hem dünya ve ahiretin, arz ve semavatın ezel ve ebedin ve Halık-ı Kâinatın rububiyetine ve bütün mahlûkatın tedbirine dair kavanin-i ilahiyenin gayet yüksek ihatalı beyanatının makamından aldığı vüs'at ve ulviyet ve ihata cihetiyle, o hitap öyle bir yüksek i'cazı ve şumüllü gösterir ki, ders-i Kur'an'ın, muhataplarından en kesretli taife olan tabaka-i avamın basit fehimlerini okşayan zahiri ve basit mertebesi dahi, en ulvi tabakayı da tam hissedar eder.¹²⁸ Bu konuyla ilgili olarak uluslararası sempozyumda tebliğ sunan Prof. Matiürrahman Muhammed Halid şunları ifade ediyor. “Toplumun çoğunluğunu avam oluşturur. Avamın nazarını kendine çekmek, avamın hislerine riayet etmek cumhurun fikrine yakın olmaktır.”¹²⁹

¹²⁵ Beki, *Kur'an'ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risale-i Nur*, s. 76.

¹²⁶ es-Sebe 34/28

¹²⁷ Ramazan el-Buti, *Min Ravai'l- Kur'an*, s. 216–222.

¹²⁸ Nursi, *Sözler*, s. 485.

¹²⁹ Matiürrahman Muhammed Halid, 'Bediüzzaman Said Nursi'nin Kitapları Işığında Kur'an'daki Tekrarların Hikmeti', *Kur'anı Anlamada Çağdaş Yaklaşımlar Risale-i Nur Örnekligi*

Kozmik evrendeki ayetleri sıkça Kur'an-ı Kerim'de tekrar edilmesi ve toplumun çoğunluğunu oluşturan avam sınıfıyla ilişkisini şu sözleriyle Müellif dile getirir. "Bil ki, Kur'an-ı Mu'cizu'l- Beyan'ın ifadesinde çok şefkat ve merhamet var. Çünkü muhatapların ekserisi, cumhur-u avamdır. Onların zihinleri basittir. Nazarları daha dakik şeyleri görmediğinden, onların besatet-i efkârını okşamak için, tekrarlar, semavat ve arzın yüzlerine yazılan ayetleri tekrar ediyor, o büyük harfler kolaylıkla okutturuyor."¹³⁰ Kur'ân-ı Kerim'in hepsini okumaya vakti ve imkânı olmayanlar, sürekli bir sûresini okusalar bile, onun feyzinden mahrum kalmazlar, tümünü okumakla alacakları dersleri kavrama kabiliyetleri ölçüsünde yine alabilirler. Kur'ân bütün beşer tabakalarına hitap ve deva olduğu için, zeki-gabî, takî-şakî, zâhid-gayr-ı zâhid, bütün insan tabakaları bu İlâhi hitaba mazhar olmaya ve Rahmân'ın eczanesinden ilaç almaya hakları vardır. Hâlbuki Kur'ân'ı tamamen ve daima okumak herkese kolay değildir. Bunun için, lüzumlu maksatlar ve hüccetler bilhassa uzun sûrelerde tekrar edilmiştir. Böylece her bir sûre neredeyse bir küçük Kur'ân hükmünde olsun ki, herkes kolaylıkla istediği vakit istediği sûreyi okumakla tam Kur'ân'ın sevabını kazanabilsin. İşte, **وَلَقَدْ** **يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ** "Yemin olsun, Biz, ders alınsın diye Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Haydi, var mı düşünen ve ibret alan?"¹³¹ âyet-i kerîmesi bu hakikati ispat ediyor.¹³² Kur'ân-ı Kerim derinlemesine incelenmeden okunduğunda, sade bir anlatım üslubuna sahiptir. Âyetler lâfzında sevimli, hoş, lâtif, okunduğunda dinlendirici, duygulara hitap ederek dinleyeni kendine cezbedicidir. Diğer yandan, âyetler bilgili ve keskin nazarlar tarafından dikkatle incelendiğinde derinleşirler. Derinlere indikçe aklın payı artar, daha çok düşüncelere hitap etmeye başlarlar. Akıl hayrete düşer, önüne uçsuz bucaksız yollar açılır, sonu görülmez. Fıkıhla meşgul olanlar bir âyetten ibare, delâlet, işaret ve iktiza mânâları gibi dört tabaka mânâları alırken, aynı âyetten psikoloji kendine göre bir kanunu; sosyoloji içtimâî hayatın bir prensibini, tasavvuf başka bir inceliği, diğer ilimler de kendileriyle ilgili daha başka düsturları bulabilmektedir¹³³. Bu şekilde bir âyet pek çok hakikatlere işaret etmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), bir hadis-i şerifinde: "Muhakkak her âyet için bir zahirî (sarih) mânâ, bir batınî (işârî) mânâ ve muttali olunan bir had vardır. Ayrıca her bir had için dallar, furuat, budaklar (ayrı ayrı

¹³⁰ Nursi, *Lemaalar 17. Lem'a*.

¹³¹ el-Kamer, 54/32.

¹³² Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 231.

¹³³ Safvet Senih, *Kur'ân ve İlimler*, Nil A.Ş. İzmir, 1992, s. 2.

mevzular ve ilimlerle ilgili mânâlar) vardır."¹³⁴Buyurmuştur. Bu hikmetledir ki, onu okuyan bir deve çobanı da olsa, müdakkik bir âlim de olsa kendilerine göre değişik derinliklerde dersler alırlar. Nur âyetini okuyan bir kişi Cenab-ı Allah'ın nuruna dair lâtif bazı dersler alabileceği gibi, bir diğeri de aynı âyette elektrik ampulüne işaret eden deliller görebilir. Buna benzer verilebilecek binlerce örnek ile denilebilir ki, Kur'ân'ın lâfızlarındaki kulakları okşayan o lâtif ifadeler derinlemesine incelendiğinde akli şaşırtan hikmetler zenginliğine açılan kapılar olurlar.¹³⁵

7. TASRİF

'Tasrif' kelime olarak lügatta, bir nesneyi bir halden başka bir hale döndürmek, çevirmek ya da onu bir başkasıyla değiştirmek, sözü tezyin etme, süsleme veya sözcükleri birbirinden türetme anlamında kullanılır.¹³⁶ Zamana, mekâna ve muhataba göre aynı ibare grubu farklı bir mesaj için zikredilebilir. Nureddin Itr'a göre aradan zaman geçmesi sebebiyle, birinci lafzın unutulması korkusuyla mananın gönüllerde iyice yerleşmesi için, o lafzın aynısını ya da eşanlamlısını tekrar etmektir.¹³⁷

Risale-i Nur'un kendine has bir usulu olarak, ele aldığı küçük büyük bütün meseleleri günlük pratik hayatımızdan örnekler vererek akli ve kalbi beraber işlettirir. Tekrar konusunda da muhatabın dikkatini mikrodan makroya – enfusi daireden afakî daireye- yönlendirip, Risale-i Nur'un alâmet-i farikası olarak panoramik bir bakışla tabloyu bir bütün olarak gözler önüne serer. Bir ağaçla meşgul olurken ormanı gözden kaçırmaz.¹³⁸ Bir şeyin her şeyle, her şeyin bir şeyle ilişkili olmasının tabii bir hakikati vardır ki bunu göz ardı ederek konuya yaklaşmak, arızı bir durumu netice verir. Risale-i Nur, ele aldığı hakikati doğasına uygun olarak aynı zamanda onu bir tür metinsel evren içinde inşa etme gayretini ortaya koyar. Müellif, fiziki âlemde her şeyin bir şeyle, bir şeyin her şeyle ilgili olduğu hususunu adeta bir leit-motif olarak

¹³⁴ Taberânî, *el-Mu'cemul Kebir*, III . 358.

¹³⁵ Mesut Şahin, 'Kâinatın Yapısında Kur'an'ın Tarzını Aramak', *Yeni Ümit*, sy: 51 Ocak-Şubat-Mart 2001.

¹³⁶ Ragıp İsfehani, *Müfredat*, trc. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul 2007, s. 854.

¹³⁷ Nurettin Itr, *el-Muhadarat fi Ulumi'l-Kur'an*, Dımeşk 1984, s. 208.

¹³⁸ Muhammed Çelik, 'Kur'an Tekrarlarına Orijinal Bir Bakış', *Yeni Ümit Dergisi* sy. 85 (Temmuz-Ağustos-Eylül 2009).

metinlerin gövdesine yerleştirir. Zira bu husus hem eşyayı diğerleriyle olan ilişkileri içine bir bütün olarak göstermesi, hem insan fitratında belirginleşen bir duygu ya da düşüncenin bir başka olandan hareketle kendini var etmesinin farkındalığını hissettirmesi, hem de aynı ibarenin farklı yer, zaman ve muhatap karşısında başka manalar için kullanılabileceğinin imkânlarını açıklığa kavuşturması bakımından önem arz etmektedir. “Muayyen bir ayet her yerde öbür münasip bir vecih ve fayda için zikredilebilir” cümlesi de Kur’an’da tasrifin boyutlarını işaretlemek manasında okunabilir. Zira Bediüzzaman Said Nursi’ye göre Kur’an’ın icâz ve i’câz yönünün şümullu olmasının asıl nedeni bu kitab-ı kebirin, bize Rabbimizi tarif eden üç büyük külli muarriften birisi olmasıdır. İnsan ve varlık arasındaki münasebeti tesis edici hüviyeti olan Kur’an-ı Kerim’in bu münasebeti, insanın Rabbiyle olan ilgi ve algısı üzerinden gerçekleştirdiği bilinen bir hakikattir. Bu yüzden tevhid bahsi, tüm risalelerin omurgasını oluşturmaktadır. Müellif, taklidi bir iman ile islamî aklın inşa edilemeyeceğini sıklıkla vurgulamaktadır. Talebelerine yazdığı bir mektubunda Said Nursi, risalelerin kıymetini düşürmek maksadıyla bazı dessay kişilerin “risaleler hep Allah’tan bahsediyorlar, oysa Allah’ı bilmeyen kimdir ki. Hepimiz de bilirizki Allah var ve birdir” şeklinde ibareler kullandıklarını nazara verir ve gerçek manada Allah’ı bilmenin ne olduğunu derin bir dikkat ve titizlikle beyan eder: “Hâlbuki Allah’ı bilmek bütün kâinata ihata eten rububiyetine ve zerrelere yıldızlara kadar cüz’i ve külli her şey onun kabza-i tasarrufunda ve kudret ve iradesiyle olduğuna kat’i iman etmek ve mülkünde hiç bir şeriki olmadığına ve lailahe illallah kelime-i kudsiyesine, hakikatlerine iman etmek, kalben tasdik etmekle olur”¹³⁹ demektedir. Görüldüğü gibi Said Nursi’de tevhid bahsi Kur’an’ın da temel vurgularından birini oluşturmakta ve Kur’an’daki icâz ile i’câz da bu tevhidin ve buna bağlı imanın tesisi gayesine matuf olmaktadır. Said Nursi Kur’an’ın ‘bir davet kitabı olduğunu beyan etmekte ve bir davet kitabında davetin gereği olarak tekrar edilen ayetlerin bulunmasını gerekli görmektedir. Çünkü aynı ayetin farklı makamlarda farklı vurgulara sahip olması, farklı duygu ve düşünceleri muhatap alması, farklı düzey ve meşrepleri nazara alması davet üslubunun tabii hallerindedir. Kur’an’daki tekrar ayetlerinden olan tasrif ayetlerinin tevhid, tenzih, sena, celal, cemal, ihsan, ceza, mükâfat gibi makamlarda zikredilmesi, Kur’an belağatinin gereğinden olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır. Genel bir örnek olması

¹³⁹ Nursi, *Emirdağ Lahikası*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002, s.187.

açısından “De ki O, Allah Bir’dir, Ehaddir” ayeti muhtelif yer ve makamlarda bazen Allah’ı tanıtıcı bazen Yüce Rabbi ta’zim biçiminde farklı şekillerde tevhidin özü olarak tekrar tekrar zikredilmektedir ve her makamda ruhun ayrı bir menfezine ulaşacak duygu ve düşünceyle bir bütünlük içindedir. Bu kabil ayetlerin tasrifindeki faydayı Bediüzzaman Said Nursi şöyle açıklar: “Bazen bir sahifede makamın gereği ve fehimlerin ihtiyacı ve beyan belagati açısından yirmi defa açıkca ve zimmen tevhit hakikatini beyan eder. Bu değil usanç, sadece kuvvet ve şevk verir.”¹⁴⁰

Ayrıca Nursi, tasrif ile ilgili bu noktayı şöyle açıklar, “Kur’an tesis edicidir, mübin bir dinin esasıdır ve şu İslamiyet âleminin temelidir ve beşerin içtimai hayatını değiştirip muhtelif tabakalara, onların mükerrer suallerine cevaptır. Tesis ediciye tespit etmek için tekrar, tekit için yenilemek, teyit için takriri, tahkik, tekriri lazımdır. Kur’an öyle azim meselelerden bahsediyor ki, bunları umumun kalplerine yerleştirmek için, çok defa muhtelif şekillerde tekrar lazımdır. Bununla beraber görünürde tekrardır. Fakat aslında her bir ayetin çok manaları, çok faydaları, çok vecihleri ve tabakaları vardır. Her bir makamda ayrı bir mana, fayda ve maksatlar için zikrediliyor.”¹⁴¹ Peygamber Efendimiz (s.a.s.), bir hadis-i şerifinde: "Muhakkak her âyet için bir zahirî (sarih) mânâ, bir batınî (işârî) mânâ ve muttali olunan bir had vardır. Ayrıca her bir had için dallar, furuat, budaklar (ayrı ayrı mevzular ve ilimlerle ilgili mânâlar) vardır.”¹⁴² Buyurmuştur. Bu sebeple Kur’an’da aynı şekilde tekrar edilen ayetlerin, yukarıda değinildiği gibi her birisinin bulunduğu makamda ayrı fayda ve gayesi bulunmaktadır. Aşağıdaki iki ayeti tasrif açısından değerlendirebiliriz. En’am suresi 151. ayetinde “Çocuklarınızı وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِّنْ إِمْلَاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ fakirlikten dolayı öldürmeyiniz. Sizi de onları da biz rızıklandırırız.” Bu ayeti, İsrâ suresinin 31. ayeti نَزَّرْنَاهُمْ وَإِيَّاهُمْ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاهُمْ حَشِيَّةً إِمْلَاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاهُمْ bazı değişikliklerle tasrif ediyor. “Çocuklarınızı fakirlik korkusundan dolayı öldürmeyiniz. Onları da sizi de biz rızıklandırırız.” İkinci ayette birinci ayetten farklı olarak “حَشِيَّةً” kelimesi gelmesiyle, bu yoksulluğun bir korkuya yol açtığı ve bu korku yüzünden çocukların öldürülmemesi gerektiği açıklanmıştır. Bir de birinci ayetteki fakirlik babalara

¹⁴⁰ Nursi, *Sözler*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 488.

¹⁴¹ Nursi, *Mesnev-i Nuriye*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 233.

¹⁴² Taberânî, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu’cemul Kebir*, Mektebül Ulûm, Musul, 1983, 9/136; Abdürrezzak, Ebû Bekir es-San’ânî Musannef, el-Mektebül İslamî, Beyrut, 1982, III. 358.

atfedilmesine rağmen, ikincide çocuklara ait kılınmıştır. ¹⁴³

8. İNZAR

İnzâr, adakta bulunma anlamına gelen "ne-ze-ra" kökünden türemiş bir kavramdır. "İnzar"ın kelime anlamı, bir şeyin sonucundaki tehlikeyi haber verip sakındırmak, uyarmak, tenbih, ikaz, ihtar, dikkatini çekmek, korku verip uyanık kılmak demektir. İnzar, korkulu bir şeyden sakındırmak için uyarmak, yani, "ileride şu fenalık var, sakın!" diye doğru yolu göstermektir. İnzar işini yapan, yani bir tehlikeyi haber vererek başkasını uyaran kimse ya da nesneye "nezâr" veya "münzir" denir. Nitekim, kabile çatışmalarının yoğun olduğu cahiliyye döneminde, baskına gelen düşmanları görerek kabilesini bundan haberdar eden kimseye "nezâr" denmiştir. Peygamber Efendimiz de kendisini uyarıcı olarak tarif etmektedir.

İnzar kavramının en temel anlamı pedagojik bir mana içerir. İlk nazil olan ayetlerde daha çok insanın hisleri üzerinde kurulu tesir gücü bilişsel alana kayar. Medine döneminin sonlarına doğru Tevbe Suresinin 122. ayetiyle nihai anlamda derin bilgi sahibi olanlara yüklenen anlam inzar kavramıyla anlatılmıştır ki bu tamamıyla eğitim ve öğretim faaliyeti olarak düşünülebilir.¹⁴⁴ Bilgilendirme yöntemiyle insanın kendi nefsindeki ve evrendeki Allah'ın ayetlerini düşünüp farketmesi; sonsuz nimet ve rahmetinin yanında bunlara derin anlamlarını kazandıran helak edici kahr ve gazabını idrak etmesiyle dengeli bir şahsiyetin oluşması amaçlanır. Bu nedenle Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatının birçok yerinde Yaratıcıyı rahmet cihetiyle ön plana çıkarmakta, getirdiği misallerle hayvanların yaşelerinin verilmesinden, annenin çocuğuna olan şefkatinden tutun ta alemde temaşa edilen bütün güzelliklere kadar herşeyi rahmeti ilahiyeye rabt etmektedir. Mahlukatını en güzel şekilde yaratan, ona halife-i arz gibi yüce bir makam veren ve yarattığı mahlukat içerisinde sadece insan türünü kendisine muhatap kılan Allah'ın kullarını tekrar tekrar uyarması ve kötülüklerden sakındırmasını O'nun rahmetinin genişliğinin birer tecellisi olarak gören Nursi, bu uyarıları latif bir temsil ile şöyle ifade etmektedir: Nasıl ki bir çoban başkasının tarlasına tecavüz eden koyuna "Bu senin yaptığın yanlış" kabilinden koyuna

¹⁴³ el-Kirmani, *Esraru't-Tekrar fi Kur'ani'l Ker'im*, Mısır 1976, s.75.

¹⁴⁴ Turgay Gündüz, 'Pedagojik Açıdan Kur'an'da' İnzar 'Kavramı ve İlgili Bazı Kavramların İncelenmesi', *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* sy.7 c.7 1998, s. 524.

taş atarak tarladan ayrılmasını istemesi¹⁴⁵ gibi Rabbimizde bizleri sık sık uyararak her an hata ve unutmaya gibi yanlışlıklara meyil etme koşullarını sürekli tekrar ile ortadan kaldırılmasını sağladığını dile getirir.

Müellif, Sözlere kitabının Onbeşinci Sözün 6. Basamağında Rahman Suresi 33-35 ve Mülk Suresi 5. ayetlerinin tefsirini yaparak Allah'ın emirlerine itaat etmeyen ve Kendisine karşı isyan eden mahlukatını tehditvari şekilde ikaz ederek inzar konusuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanır. "Beşer ve cin, nihayetsiz şerre ve cühuda müstaid olduklarından, nihayetsiz bir temerrüd ve bir tuğyan yaparlar. İşte bunun için Kur'an-ı Kerim, öyle i'caz-kâr bir belâgatla ve öyle âlî ve bahir üslûblarla ve öyle gâî ve zahir temsiller ve mesellerle ins ve cinni isyandan ve tuğyandan zecreder ki; kâinatı titretir. Meselâ: Ey ins ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz, haydi hudud-u mülkünden elinizden gelirse çıkınız, meseline işaret eden

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتِطَعْتُمْ أَنْ تَتَّقُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَاتَّقُوا

إِلَّا تَتَّقُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ يُرْسَلُ عَلَيْكُمْ شَوَاطِدٌ مِّنْ نَّارٍ وَنَحَّاسٌ فَلَا تَنْتَصِرُونَ¹⁴⁶

âyetindeki azametli inzara ve dehşetli tehdide ve şiddetli zecre dikkat et. Nasıl, ins ve cinnin gayet mağrurane temerrüdlerini, gayet mu'cizane bir belâgatla kırar. Aczlerini ilân eder. Saltanat-ı rububiyetin genişliği ve azameti nisbetinde ne kadar âciz ve bîçare olduklarını gösterir.

¹⁴⁷ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ âyetiyle böyle

diyor ki:

"Ey hakareti içinde mağrur ve mütemerrid ve ey za'f ve fakr içinde serkeş ve muannid olan cin ve ins! Nasıl cesaret edersiniz ki isyanınızla öyle bir Sultan-ı Zîşan'ın evamirine karşı geliyorsunuz ki; yıldızlar, aylar, güneşler emirber neferleri gibi emirlerine itaat ederler. Hem tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelal'e karşı mübareze ediyorsunuz ki, öyle azametli muti' askerleri var; faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllelerle recmedebilirler. Hem küfranınızla öyle bir

¹⁴⁵ Nursi, *Lem'alar, İkinci Lem'a, Beşinci Nükte, Birinci Mesele*, s. 19.

¹⁴⁶ er- Rahman 55/33-35.

¹⁴⁷ el-Mülk, 67/5.

Mâlik-i Zülcelal'in memleketinde isyan ediyorsunuz ki, ibadından ve cünudundan öyleleri var ki, değil sizin gibi küçücük âciz mahlûkları, belki farz-ı muhal olarak dağ ve arz büyüklüğünde birer adüvv-ü kâfir olsaydınız, arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri, şüvazlı nühasları size atabilirler, sizi dağıtırlar. Hem öyle bir kanunu kırıyorsunuz ki, o kanun ile öyleler bağlıdır, eğer lüzum olsa, arzınızı yüzünüze çarpar. Gülleler gibi küreniz misillü yıldızları üstünüze yağdırabilirler."¹⁴⁸ Gibi tehditleriyle Allah gaflet ve dalalet içinde olmaları sebebiyle kendilerini bekleyen tehlikeyi göremeyen kimseleri uyandırma ve yapılan günahlara karşı ilahi ceza ile korkutmaktadır. Bu şekilde uyarma patolojik bir korkutma olmayıp önceden varılan bir anlaşmanın gereği olarak muhatabın üstlendiği şerefli görev ve sorumluluğun ona hatırlatılmasıdır.

9. TESELLİ VE MÜJDELEME

Kur'an ve Hz. Peygamber birbiriyle özdeşleşmiş, Hz. Aişe (ra) deyişiyle Resulullah (sav) yürüyen Kur'an'dı. Allah'ın Resülü, herkese karşı sevgi ve merhamet dolu bir insandı. Arkadaşlarını çok sever, düşmanlarına bile merhamet gösterirdi. Sevgi ve muhabbet sembolüydü. İnsanlık için bir merhamet örneği idi.¹⁴⁹ Said Nursi'nin Hz. Peygamber'in yapmış olduğu büyük inkılâpları, değişimleri anlattığı 19. Sözde dediği gibi tebliğ esnasında yaşadığı sıkıntıları anlayabilmek için hayalen Ceziretülaraba gitmemiz gerekir. Bu seyahatta Arap yarımadasında karşılaştığımız manzara hiçte iç açıcı değil. Allah'ın daha önceki peygamberlerinin şeriatları tamamen kaybolmuştu. İnsanlığın cehalet karanlığına gömüldüğü bu toplumda; kız çocuklarını diri diri gömmekten tutun, fuhşun toplumda olağan bir olgu haline dönmesi, insanların mal gibi pazarlandığı ve atalarının dinine sıkı bir rabıta ile bağlı olması ve böyle bir toplum içerisinde mal, mülk konum, güç elde eden Mekke aristokratlarından oluşan sınıfsal bir yapı mevcuttu. Tevhid inancı esas olmakla beraber insanların birbirine karşı üstün olmadığı, üstünlüğün takvada olduğu ve topluma hâkim olan sefiş hayat tarzının insani olmadığı gibi birçok imani ve sosyal hayatı düzene koyan kanunları getiren İslam Dinine, Mekke aristokratları kendilerini maddeten olumsuz yönde etkileyecek bu değişime çok sıkı bir direnç gösterdiler. Bununla beraber Hz. Peygamberin vahiyle

¹⁴⁸ Nursi, *Sözler, Onbeşinci Söz 6. Basamak*, s.193.

¹⁴⁹ Afzalur Rahman, *Siret Ansiklopedisi*, c.2, İnkılâp Yayınevi, 3. Baskı İstanbul, s. 151.

beraber başladığı tebliğ çalışması gönüllere nüfuz ediyor ama bunun karşısında Müslümanlar da çok sıkı işkencelerle karşı karşıya kalıyorlardı. Hz. Bilal'ın yaşadığı sıkıntı, Hz. Sümeyye ve eşi Yasir'in şehit edilmesi, Müslümanların dirençlerini yıkmaya yönelik süren peygamberliğin 7. yılından 10. yılına kadar süren ambargo¹⁵⁰, Taif'te Hz. Peygamber'in yaşadığı olay tebliğ vazifesinin ne kadar zor ve çetin olduğunu çok bariz bir göstergesiydi. Kureyş müşriklerinin Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı dinlerinden dolayı gösterdikleri husumet malumdur.¹⁵¹ İşte böyle zamanlarda Müslümanların çok büyük bir sığınağa ihtiyaçları bulunuyordu. Bu yüzden Allah indirdiği “Şüphesiz inaniyorsanız muafavak olanlar sizler olacaksınız” gibi tekrar tekrar ayetleriyle müminlere teselli ve cesaret veriyordu. Hz. Musa ve Firavun, Hz. İbrahim ve Nemrut ve diğer peygamberle kavimleri arasında yaşadıkları olayları anlatan Kur'an kıssaları tekrar tekrar peygamberlerin yaşamış oldukları sıkıntılar sonucunda galip geldiklerini, muarızlarının da ebedi cehennemle cezalandırıldıklarını anlatır. Bundan ötürü Peygamberlerine tabii olanların da hem dünya da hem de ahirette yani sonsuz hayatlarında çok büyük güzel mükâfatlara nail oldukları anlatılarak Müslümanların yaşadıkları ve yaşayacakları sıkıntılar karşısında teselli ve direnç vermekteydi. Bununla ilgili ayeti kerimede Rabbimiz bu konuyla ilgili şöyle buyuruyor.

Buruc suresinin 10. ayetinde müslümanlara işkence yapanların karşılaşacağı sonuçlar ile hemen arkasındaki ayette ise iman edenlerin nail olacakları mükâfatlar zikredilmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ قَاتَلُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ

“Mümin erkeklere ve mümin kadınlara işkence edip de, sonra tövbe etmeyenler var ya, İşte onlara cehennem azabı var, yangın azabı var. İman edip makbul ve güzel işler yapanlara ise, içinden ırmaklar akan cennetler var. İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur!”¹⁵²

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَى رَبِّهَا نَاطِرَةٌ

¹⁵⁰ Age, s. 27.

¹⁵¹ Muhammed Çelik, *Kur'an'ın İkna Hususiyeti*, s. 234.

¹⁵² el-Buruc 85/ 10.

“Yüzler vardır o gün pırıl pırıl... O güzel ve Yüce Rab’lerine bakakalır...”¹⁵³

Kıyame suresinde Allah müminlere nimetlerin en büyüğü olan kendi cemalini görme mükâfatıyla mükâfatlandıracağını vaat etmektedir.

Biz mutlaka sizi biraz korku ile biraz açlık ile yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz.

Sen sabredenleri müjdele!

“Artık onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.” müjdesi Kur’an-ı Kerim de 14 defa tekrarlanmıştır.

Yine Yüce Kitabımız Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde ya aynen lafızlarla ya da benzer lafızlarla iman edip salih amel işleyenlerin cennetle müjdelemesi 37 yerde zikredilmiştir. Bu konuda Bakara suresi 25. ayette وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَنُؤُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine birşey ikram edilirse: “Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!” diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır.”¹⁵⁴

Mekki olan Saffat suresinde ‘İşte Biz güzel davrananları böyle mükafatlandırırız’ ibaresi beş defa(37/80,105,110,121,131) tekrarlanmaktadır. Kur’an tebliğinin ilk devresinde, Hz. Peygamber ve inananların teselliye her zamankinden fazla muhtaç oldukları bir dönemde nazil olmuştur. Tekrarlanan bu ayetler o dönemdeki insanlara teselli verip onları cesaretlendirmesi gibi bu zamandaki inananlara da aynı teselliye ve cesareti vermektedir.¹⁵⁵

Said Nursi, tekrarların bu yönü hakkında şu tesbiti yapmaktadır.

¹⁵³ el-Kıyame 75/22–23.

¹⁵⁴ el-Bakara 2/25.

¹⁵⁵ Çelik, Kur’an’ın İkna Hususiyeti, s. 239.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ

Bu ve benzeri ayetlerin gösterdiği üzere cennetle ebedi saadeti müjdeleme hakikati, biçare beşere her dakika kendini gösteren ölüm gerçeğinin, hem insanı ve dünyasını hem de sevdiklerini ebedi helaktan kurtarıp, ebedi saltanatı kazandırdığını haykıran bir tarzda, milyarlar def'a tekrarlınsa kâinat kadar ehemmiyet verilse yine de fazla olmaz, kıymetinden bir şey eksilmez. İşte bu çeşit fevkaledelik kıymetli mes'eleleri ders veren ve kâinatı bir hane gibi değiştiren dehşetli inkılâpları te'sis etmeye ikna ve inandırmaya çalışan, Kur'an-ı Kerim elbette açık ve gizli olarak binlerce def'a o meseleleri nazar-ı dikkati celbetmek, değil israf, belki ekmek, ilaç, hava ve ışık gibi birer zaruri ihtiyaç hükmünde ihsanını tazelerdir.¹⁵⁶

10. TAKRİR VE TE'KİD

Lügatta "bir sözü ve yemini kuvvetlendirme, sağlamlaştırma manasına gelen te'kid Kur'andaki tekrarların en önemli gayelerinden biridir. Önemli olan mevzuların akıllarda, kalplerde yer edinebilmesi için aynı lafızların tekrarıyla mümkün olur. Araplar, önemli olan şeylerde te'kidli konuşurlardı. Bir şey fazlaca önemsense onun zikri çok olur. Takrir lügat manası olarak bir yerde karar kılmak. Bir nesnenin karar kılmasının en önemli amillerinden lafzın ard arda tekrar edilmesiyle mümkün olur.

Genel olarak tek'id'in faydaları dört kısımda toplanabilir.

- a) Tereddüd ve inkârı kaldırmak
- b) Gafletten uyandırmak
- c) İnsana arız olan hayret ve tereddüdü yok etmek ve suale ihtiyaç bırakmamak

¹⁵⁶ Nursi, *Sözler*, s. 491.

d) Teşvik etmek¹⁵⁷

Bediüzzaman Said Nursi'ye göre; Kur'an-ı Kerim, İslam Dini'nin temelidir. Ve her tabaka insana hitap eden Kur'an-ı Kerim İslam Dini'nin temel esaslarının zihinlere yerleşmesi için tekrarların gerektiğini vurgulayarak şunları dile getirir. "Hem Kur'an müessistir, bir din-i mübinin esasıdır ve şu âlem-i İslamiyetin temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi değiştirip muhtelif tabakata, mükerrer suallerine cevaptır. Müessise, tespit etmek için tekrar lazımdır. Te'kid için terdad lazımdır. Teyit için takriri, tahkik, takrir lazımdır."¹⁵⁸

"Hem de zikrin tekrarı kalbi tenvir eder. Duanın tekrarı bir takirirdir. Davet dahi, tekrarı nisbetinde tesiri, te'kidi vardır."¹⁵⁹

Ahmed Bedevi, Nursi ile paralel düşünerek Kur'an tekrarları konusunda şöyle der: "Kur'an, tekrarlarla yapılan te'kidi, mananın okuyucu nefsinde sabitleştirilmesi ve kalplerinde karar kılınması için vesile olarak istihdam edilmiştir. Kur'an'da cümleler halinde tekrarlarla te'kid edilen manalar, insan nefsinde tesir uyandırmaktadır.¹⁶⁰ Gustav Lebon'da te'kidin önemini belirttiği kitabı Toplumların Ruhunda "Manaların kalplerde yerleşmesi, insan ruhuna yayılması, tasdik ve iman mertebesine çıkabilmesi için te'kid çok önemli araçlardandır. Te'kid'in, mümkün olduğunca bir tek ibareyle tekrar edilmesi dışında başka bir yolla gerçek bir nüfuzu ve etkisi olmaz. Te'kid edilecek hususun tekrarlanması halinde ruhta yerleşmesi ve hakiki manada sabitleşmesi neticesi doğar. Bir husus tekrarlandığında, şuurun en derinlerine kadar o hakikat karar kılmış olur"¹⁶¹ der. İmam Alusi ve İmam Beydavi tekrarların te'kid'in artırılması için yapıldığını dile getirmişlerdir.

¹⁵⁷ Necati Kara, 'Kur'an'da Tekrarlar', *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 4, 1993, s.107-109.

¹⁵⁸ Nursi, *Sözler*, s. 259.

¹⁵⁹ Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 231.

¹⁶⁰ Abdulgani Muhammed Said Bereke, *Uslubu'd-Da'vei'l-Kur'aniyye, Mektebetu Vehbe*, s. 35 aktaran Matiürrahman Muhammed Halid 'Kur'anı Anlamada Çağdaş Yaklaşımlar Risale-i Nur Örneği', s. 230.

¹⁶¹ Ahmed Bedevi, *Min Belağatil Kur'an* aktaran Ahmed Muhammed Muflih Kudat, 'Kur'anı Anlamada Çağdaş Yaklaşımlar Risale-i Nur Örneği' Bediüzzaman'a Göre Kur'an-ı Kerim'de Tekrar Nazariyesi s. 222

11. BELAGAT YÖNÜYLE TEKRAR

Kur'an-ı Kerimdeki tekrarlar konusuyla ilgili eserler yazan bazı âlimler, Kur'an'daki tekrarları izah ederken mukaddimede belagat hakkında bilgi vererek konuya giriş yapmışlardır.¹⁶² Böylelikle tekrarın belagatın özelliklerinden biri olduğu ifade edilmiştir. Belagat ilim olarak, düzgün ve yerinde söz söyleme usul ve metodlarını öğreten bir disiplin olup meani, beyan ve bedii içerisinde barındırmaktadır.¹⁶³ Tekrarın belagat üslublarından olup olmadığı eskiden bu yana tartışılmış, kimi ulema belağattan olduğunu kimi de belagattan olmadığını iddia etmişlerdir. Tekrar konusuna ayrıntılı bir şekilde inceleyen Zerkeşi şunları söylemiştir. “Kim faydasız olduğunu zannederek tekrarın, fesahat üslubundan olmadığını iddia ederse hata etmiş olur. Tam tersine tekrar, fesahatin güzelliklerindedir. Kur'an'daki öğüt, vaad ve vaidlerle ilgili konular da buna hamledilebilir.”¹⁶⁴

Abdulkerim Hatib ise, tekrarın belağatın özelliklerinden olmadığını, Kur'an'ın belağatına halel getirdiğini, üslubuna ıstırap kazandırdığını, insanın diline, kulağına ağırlık verdiğini söyleyenlere karşı saçmaladıklarını, Arap dilinin belagat zevkini tatmadıklarından onun sırlarına vakıf olmadıklarını söyleyerek Kur'an'daki tekrarların Kur'an'ın i'cazından bir i'caz, belagat özelliklerinden bir özelliktir ki Kur'an'dan önce bu kadar tatlı ve hoş bir tekrar mevcut değildi.¹⁶⁵

Bediüzzaman Said Nursi, Kur'anın en büyük özelliklerinden birinin belagat olduğunu dile getirerek Kur'an tekrarları ile belagat arasındaki ilişki üzerinde ısrarla durarak şunları ifade eder.

“Şuara suresinde hikâye edilen peygamberlerin necatlarını ve kavimlerinin azaplarını, kâinatın netice-i hilkatı hesabına ve rububiyet-i ammenin namına o binler hakikat kuvvetinde olan âyeti tekrar ederek, izzet-i Rabbaniye o zalim kavimlerin azabını ve rahîmiyet-i İlahiye dahi enbiyanın necatlarını iktiza ettiğini ders vermek için binler defa tekrar olsa yine ihtiyaç ve iştiyak var ve îcazlı ve i'cazlı bir ulvî

¹⁶² Ibn Abidin, Ebü'l-Hayr Muhammed b. Ahmed, *et-Takrir fi't tekrir* s. 3–5.

¹⁶³ Hulusi Kılıç, 'Fesahat' *DİA* XII, 423–424.

¹⁶⁴ ez-Zerkeşi, III, s.12

¹⁶⁵ Adülkerim Hatib, *I'cazü'l- Kur'an*, Daru'l-fikri'l-arabi 1974, s. 194–195.

belâgattır.”¹⁶⁶

Emirdağ Çiçeği'nin farklı bir yerinde herkesin her vakit Kur'anın bütününe okumaya muktedir olmadığını, önemli ve ehemmiyetli erkaniye imaniye gibi kıssaları tekrar etmesinin israf olmadığını aksine muktezay-ı belagat olduğunu söyler.¹⁶⁷

Tevhid, ahiret, adalet, ubudiyet gibi Kur'an'ın ana maksatlarını ifade eden ayetlerin dersi umumide binler defa tekrar edilse bile yine gerekli olduğunu celalli ve cemalli bir i'cazı belâgat olduğunu dile getirir.¹⁶⁸ “Hatta bazen bir sayfada iktizayî makam ve ihtiyacı ifham ve belâgati beyan cihetiyle yirmi defa sarıhan ve zimnen tevhid hakikatini ifade eder; değil usanç, belki kuvvet ve şevk verir. Risale-i Nur'da, tekrarat-ı Kur'aniye ne kadar yerinde ve münasip ve belagatçe makbul olduğu, hüccetleriyle beyan edilmiş.”¹⁶⁹

12. KUR'AN OKUYANA KOLAYLIK SAĞLAMAK

“Kur'an bütün beşerin tabakatına hitab ve deva olduğu için, zeki-gabî, takî-şakî, zâhid gayr-ı zâhid, bütün insan tabakaları şu hitab-ı İlahiyeye mazhar ve bu eczahane-i Rahmaniyyeden ilâç almaya hakları vardır. Hâlbuki Kur'anı tamamen ve daima okumak herkese müyesser değildir. Bunun için, lüzumlu olan maksadlar, hüccetler bilhâssa uzun surelerde tekrar edilmiştir ki her bir sure hemen hemen bir küçük Kur'an hükmünde olsun ki herkes sühuletle istediği vakit istediği sureyi okumakla tam Kur'anın sevabını kazanabilsin.”¹⁷⁰

“Herkes her vakit bütün Kur'anı okumağa muktedir olamaz. Fakat bir sureye galiben muktedir olur. Onun için en mühim makasid-ı Kur'aniye ekser uzun surelerde derc edilerek her bir sure bir küçük Kur'an hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için, Tevhid ve Haşir ve Kıssa-i Musa gibi bazı maksadlar tekrar edilmiş.”¹⁷¹

¹⁶⁶ Nursi, *Şualar Onbirinci Şua*, s. 250.

¹⁶⁷ Age, s. 249.

¹⁶⁸ Nursi, *Sözler*, s. 486.

¹⁶⁹ Age, s. 488.

¹⁷⁰ Age, s. 231.

¹⁷¹ Nursi, *Sözler*, 19. Söz, s. 258.

Nursi'nin ifade etmiş olduğu bu mevzuya selef âlimlerden Ibn Kuteybe'de değinmiştir. “Haber ve kıssaların tekrarına gelince, Allah Teâlâ Hazretleri kullarına kolaylık olsun diye Kitab-ı Mübin'ini yirmi üç yıl boyunca parça parça inzal buyurmuştur. Arap kabilelerine mensup heyetler İslam'a girmek üzere Hz. peygambere (sav)'e geldiklerinde, Ashab-ı Kiram o kimselere biraz Kur'an öğretiyor, bu da onlara kâfi geliyordu. Aynı şekilde Hz. peygamber (sav) değişik kabilelere bir takım sureleri öğretmek üzere okuyucular gönderiyordu. İşte eğer geçmiş ümmetlere ait kıssa ve tarihi kesitler Kur'an'da tekrar edilememiş olsaydı Musa (as) kıssası bir başkasına, Nuh (as) kıssası bir diğerine, Lut(as) kıssası başka bir kabilenin payına düşmüş olacaktır, ancak Allah Teâlâ bunları tekrarlamak suretiyle lütfu ve rahmetiyle bu kıssaları dünyanın dört bir tarafına ve herkese duyurmayı murad etmiş ve bu yolla muhataplarına birtakım mesajlar göndermeyi amaçlamıştır.”¹⁷²

13. İHTİYAÇLARIN TEKRARLANMASINA UYGUNLUK AÇISINDAN TEKRAR

Cismanî ihtiyaçlar vakitlerin ihtilaflarıyla tebeddül eder. Noksan ve fazlalaşır. Meselâ: Havaya olan ihtiyaç her anda var. Suyu olan ihtiyaç, midenin harareti zamanlarında olur. Gıdaya olan hacet, her günde olur. Ziyaya olan ihtiyaç, alekser haftada bir defa lâzımdır. Ve hâkeza... Kezalik manevî ihtiyaçlar da vakitleri muhtelif ve mütefavittir. Her anda “Allah” kelimesine ihtiyaç vardır. Her vakit “Bismele”ye her saatte “Lâ ilahe illallah”a ihtiyaç vardır. Ve hâkeza... Binaenaleyh; âyetlerin, kelimelerin tekrarı, ihtiyaçların tekrarından ileri geliyor. Ve keza o gibi hükümlere olan ihtiyacın şiddetine işarettir.¹⁷³

Bu Nokta'da Bediüzzaman Said Nursi, manevi ihtiyaçlar ile, maddi, cismani ihtiyaçlar arasında ilişki kurarak Kur'an Tekrarlarının gerekliliğini vahyin muhatabı olan insana izah etmeye çalışır. İnsanların temel ihtiyaçlarının tekrarı, aynı oranda bu ihtiyaçlarının karşılanmasını ve isteklerine cevap verilmesini gerektirir. Bundan dolayı Kur'an'ın temel meselelerinin sürekli tekrar edilerek muhatabın bu meyandaki ihtiyaçları karşılanmış olur.

¹⁷² Ibn Kuteybe ed-Dinveri, Abdullah b Müslim, *Te'vilü müşkili Kur'an*, s. 180–181.

¹⁷³ Nursi, *Mesnev-i Nuriye*, s. 232.

İKİNCİ BÖLÜM:

RİSALE-İ NUR'DA TEKRAR AYETLERİNİN TEFSİRİNDEN ÖRNEKLER:

1. DUA VE ZİKİR YÖNÜYLE:

ÖRNEK 1. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Said Nursi, besmelenin tekrarlarla olan ilişkisiyle ilgili şunları söyler. “Hem mesela bir tek ayet olup yüz on dört defa tekrar edilen Bismillahirrahmanirrahim cümlesi, Risale-i Nur’un On dördüncü Lem’asında beyan edildiği gibi Arşı ferşe bağlayan ve kâinatı ışıklandıran ve her dakika herkes ona muhtaç olan öyle bir hakikattir ki, milyonlar defa tekrar edilse yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi hergün, belki hava ve ziya gibi her dakika ona ihtiyaç ve iştiyak vardır.”¹⁷⁴

Bediüzzaman Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatının en temel kitabı olan Sözlere, Besmele’nin önemine dair bir risaleyle başlaması konunun önemini açıkça gösterir. Nursi, Besmele’nin her hayrın başı, İslam dininin nişanı ve bütün mevcudatın sürekli dilde tekrarlanan zikir ve duaları olduğunu belirtir. Bismillah’ın en önemli hikmetlerinden birinin de sınırsız aciz ve fakir olan insanın bu kelime ile her şeye gücü yeten ve merhametli olan Kadir-i Rahimin huzurunda sözü geçen, duaları kabul olan abd olmasını sağlamasıdır. Besmelenin önemine dair olarak şu örnekleri söyler: Hz. İbrahim’in ateşe atılması ve ateşin yakmaması, Hz. Musa’nın asasının yere vurmasıyla beraber suların fişkırmaları mucizelerini doğada cereyan eden gözle gördüğümüz olgularla karşılaştırır. Üzüm gibi ince kabuklu meyvelerinin o sıcaklık altında içindeki suların buharlaşmaması ve yine ince nazenin otların taş gibi kayaları parçalayarak çıkması bu işlerin her şeye gücü yeten bir Yaratıcıya ve O’nun emri altında gerçekleştiğini anlatarak bütün bu hadiselerin Bismillah ile vuku bulduğunu anlatır.¹⁷⁵

“Ondördüncü Lem’anın İkinci Makamında Bismillahirrahmanirrahimin binler esrarından altı sırrına dairdir”. İle ilgili kısmında bu dersin akıldan ziyade kalbe baktığını, delilden ziyade zevke nazırdır diye başlayarak Besmelenin altı sırrını zikreder. ““Bismillahirrahmanirrahîm”in bir cilvesini şöyle gördüm ki: Kâinat

¹⁷⁴ Nursi, *Şualar Onbirinci Şua*, s. 249–250.

¹⁷⁵ Nursi, *Sözlere Birinci Söz*.

sîmasında, arz sîmasında ve insan sîmasında birbiri içinde birbirinin nümunesini gösteren üç sikke-i rububiyet var.

Biri: Kâinatın heyet-i mecmuasındaki teavün, tesanüd, teanuk, tecavübden tezahür eden sikke-i kübra-i ulûhiyettir ki, "Bismillah" ona bakıyor.

İkincisi: Küre-i arz sîmasında nebatat ve hayvanatın tedbir ve terbiye ve idaresindeki teşabüh, tenasüb, intizam, insicam, lütuf ve merhametten tezahür eden Sikke-i Kübra-i Rahmaniyyettir ki, "Bismillahirrahman" ona bakıyor. Sonra insanın mahiyet-i câmiasının sîmasındaki letaif-i re'fet ve dekaik-ı şefkat ve şuaat-ı merhamet-i İlahiyeden tezahür eden sikke-i ulya-i rahîmiyyettir ki, "Bismillahirrahmanirrahîm"deki "Er-Rahîm"ona bakıyor. Demek "Bismillahirrahmanirrahîm" sahife-i âlemde bir satır-ı nuranî teşkil eden üç sikke-i ehadiyetin kudsî ünvanıdır. Ve kuvvetli bir haytıdır ve parlak bir hattıdır. Yani "Bismillahirrahmanirrahîm" yukarıdan nüzul ile semere-i kâinat ve âlemin nüsha-i musaggarası olan insana ucu dayanıyor. Ferşi arşa bağlar. İnsanî arşa çıkmağa bir yol olur.¹⁷⁶ Hemen arkasından üçüncü sırrın son satırında; Ey insan! Bil ki: O rahmetin arşına yetişmek için bir mi'rac var. O mi'rac "Bismillahirrahmanirrahîm"dir. Ve bu mi'rac ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın yüz on dört surelerinin başlarına ve hem bütün mübarek kitabların ibtidalarına ve umum mübarek işlerin mebde'lerine bak. Ve Besmele'nin azamet-i kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki: İmam-ı Şafiî (R.A.) gibi çok büyük müçtehidler demişler: "Besmele tek bir âyet olduğu halde, Kur'anda yüzondört defa nâzil olmuştur."

Bu ifadelerden de açıkca görüldüğü gibi Bismillah lafzı insanı Kâinatın Yaraticısına intisap ettiren, bağlayan en önemli parametredir. Mevcudatın hem birbirleriyle olan yatay ilişkilerinde ve hem de Rabbleri ile olan dikey ilişkilerinin özünü Besmele oluşturur. Miraç olarak Besmeleyi tanımlayan Said Nursi, her dakika su ve hava gibi insanların hatta bütün varlıkların besmeleye ihtiyaç duyduğunu çünkü Bismelenin çok büyük hakikatleri içerdiğini dile getirir. Dolayısıyla İmam-ı Şafi'nin deyişiyle tek bir ayet olduğu halde Kur'an'da yüz ondört defa tekrarlanması elbette önemine ilişkindir. Tekrarlanması nakise olmadığı gibi zarurettir.

¹⁷⁶ Nursi, *Sözler*, s. 14-15.

ÖRNEK 2. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

"Ben nefsimi temize çıkarmam. Çünkü nefis daima kötülüğe sevk eder.¹⁷⁷ Nefsin azgınlığını dile getiren bu ayet ve yine Hz.. Peygamber'in 'Ya Rabbi göz açıp kapayıncaya kadar beni nefsimle baş başa bırakma'¹⁷⁸sözleri hergün sürekli farklı imtihana muhatap olan insanın her zaman tecdidi imana ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Rablerine vermiş oldukları sözü bu yüce kelamla dile getirmeleri zorunludur. Bu manada Said Nursi şunları dile getirir.

'Evet, hergün, her zaman, herkes için bir âlem gider, taze bir âlemin kapısı kendine açılmasından, o geçici herbir âlemini nurlandırmak için ihtiyaç ve iştiyakla "Lâ ilahe illallah" cümlesini binler defa tekrar ile o değişen perdelere ve âlemlere herbirisine bir "Lâ ilahe illallah"ı lâmba yaptığı gibi, öyle de: O kesretli, geçici perdeleri ve tazelenen seyyar kâinatları karanlıklandırmamak ve âyine-i hayatında in'ikas eden suretlerini çirkinleştirmemek ve lehinde şahid olabilen o misafir vaziyetleri aleyhine çevirmemek için, o cinayetlerin cezalarını ve Padişah-ı Ezeli'nin şiddetli ve inadları kıran tehditlerini, her vakit Kur'anı okumakla tahattur edip, nefsin tuğyanından kurtulmaya çalışmak hikmetiyle, Kur'an gayet mu'cizane tekrar eder.'¹⁷⁹

2. İNZAR YÖNÜYLE

ÖRNEK 1.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (1)

*Rabbin ise, şüphesiz ki, kudreti her şeye galip olan ve rahmeti her şeyi kuşatan Allah'tır.*¹⁸⁰ Ayeti, o surede hikâye edilen peygamberlerin necatlarını ve kavimlerinin azaplarını, kâinatın netice-i hilkatı hesabına ve rububiyeti ammenin namına, o binler hakikat kuvvetinde olan ayeti tekrar ederek, izzet-i rabbaniye o zalim kavimlerin azabını ve rahimiyet-i ilahiye dahi enbiyanın necatlarını iktiza ettiğini ders

¹⁷⁷ Yusuf 12/53.

¹⁷⁸ Müslim, Zikr-32; Tirmizî, Daavât, 139.

¹⁷⁹ Nursi, *Şualar 11. Şua*, s. 255.

¹⁸⁰ eş-Şuara 26/9

vermek için, binler tekrar olsa, yine ihtiyaç ve iştiyak var. Ve icazlı ve i'cazlı bir ulvi belagattir. ¹⁸¹

Said Nursi, hemen bir öncesinde sekiz defa tekrarlanan ‘ ‘ İinne fihi zalike le-ayetün ve ma ekseruhum, mü'minin’’ (Şüphesiz bunda ayetler vardır ama onların çoğu buna iman etmezler) ayetini yorumlamamıştır. Şuara suresinde ayetler Nursi'nin zikrettiği ayetler ve zikretmediği ayetler sekiz farklı yerde müstakil iki ayrı ayet olarak tekrar edilmiş, bunlar içersinde yalnız ikisi (139 ve 158. Ayetler) bir önceki ayetle birleşik getirilmiştir. Bu sekiz ayeti bulunduğu bağlam itibariyle değerlendirmek konumuz açısından daha sağlıklı olacaktır.

Şuara suresi 227 ayet olup son dört ayeti Medine'de, diğer ayetler ise Mekke'de inmiştir. Dolayısıyla bu sure Mekki'dir. Sure 224. Ayette şairlerden bahsettiği için bu adı almıştır. Surede Hz. Peygamberi takviye etmek için Hz. Musa, Hz. İbrahim, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Lut, Hz. Şuayb gibi peygamberlerin tebliğleri yer alır. Kıssalar tarihi sıraya göre değil, hikmet ve ibrete göre sıralanmıştır. ¹⁸²

Şuara 8- 9. ayetler:

Ta sin mim ile başlayan surede Allah inanmaları için Hz. Peygambere açık ayetler gösterdiğini, İnsanlar iman etmiyor diye neredeyse kendini yiyip tükettiğinden, Allah dilerse onlara mucize indireceğini buna ister istemez boyun bükeceklerini, fakat Allah'ın bunu istemediğini, nitekim onlara Rahman olan Allah'tan yeni mesajlar gelince alay ettiklerini ama alay etmenin ne demek olduğunu anlayacaklarından, Allah'ın yeryüzünde her güzel çiftten nice nebatlar yetiştirdiğini bahsetmektedir. Bunda alınacak ibretler olduğunu ama onların çoğunluğunun ibret alıp iman etmediğini fakat Rabbin aziz ve rahim olduğunu dile getirir.

Şuara 67- 68. ayetler:

Şuara suresi 10. Ayetten başlayarak 68. Ayete kadar Hz. Musa kıssası anlatılır. Bu kıssada Musa'nın kardeşi Harun ile birlikte Firavuna gitmesi ve Allah'ın ayetlerini kendisine götürmesi istenmektedir. İki peygamber, bu emri Firavuna ulaştırır. Firavun

¹⁸¹ Nursi, *Şualar 11. Şua*, s. 250.

¹⁸² Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meal*, Define Yayınları, İstanbul 2008, s. 366.

ile Hz. Musa arasında bir diyalog geçer. Firavun iman etmeyince Musa mucizesini gösterir. Bunun karşılığında sihirbazlar Musa (as) ile yarışmaya başlarlar. Lakin Hz. Musa'nın asası onların attıklarını yuttuklarını, bunun üzerine sihirbazlar Musa'nın rabbine secde etmeye başlar, bunu gören Firavun onları cezalandırmak ister. Kızıldeniz'e gelince Musa (as) asası ile denize vurur, deniz yarılar ve inananlar, yarılan yerden geçerek kurtulurlar. Aynı yerden Firavun ve ordusu geçince yarılan deniz kapanır, boğularak helak olurlar.

Hz. Mûsâ (a.s.)'in durumu Hz. Muhammed (a.s.)'in durumundan daha çetin idi. Zira o Firavun'un köleleştirdiği bir millete mensup idi. Hz. Mûsâ Firavun'un sarayında büyütülmüştü. Dünyanın en güçlü bir hükümdarını hakka dâvet etmekle görevli idi. Hz. Peygamber ise muhataplarına göre eşit konumda olup, Kureyş'in dünyevî güçleri, Firavun sultanlığı ile kıyas bile edilemezdi. İşte bu kıssa ile Kur'ân Kureyş'e ve herkese ” şu dersi vermek istiyor: O zor şartlarda bile hak din galip geldi. Mekke kâfirlerinin bu dâveti engellemesi mümkün değildir.

Kur'an-ı Kerim'de en fazla tekrar eden kıssaların başında Hz Musa Kıssası gelir. Bununla ilgili olarak Bediüzzaman Said Nursi, eserlerinin birkaç yerinde peygamber kıssalarının tekrar ediliş hikmetine işaret etmiştir. "Kıssa-i Musa çok meziyetleri ve hikmetleri müstemildir. Her makamda o makama münasip bir vecihle zikredilmesi, ayn-ı belagattir. Evet, Kur'an-ı Azümüştün, o kıssayı meşhureyi, gümüş iken, yed-i beyzasına alarak altın şekline ifrağıyla öyle bir nakşu belagata mazhar etmiştir ki, bütün ehl-i belagat, onun belagatine hayran olmuşlar, secdeye varmışlardır.”¹⁸³

Bu mesajla Hz Peygamber olmak üzere bütün müminlere İslami davetin kolay olmadığını, bu yolda büyük sıkıntıların yaşanacağını haber vermektedir.

103-104. ayetler:

Hz. Musa'dan sonra 104. Ayete kadar Hz. İbrahim kıssası anlatılır. Allah Hz. Peygamber'den müşriklere Hz. İbrahim'in Kıssasını anlatmasını isteyerek, İbrahim(as) kendi Rabbi ile müşriklerin atalarından görüp inandıkları ilahları karşılaştırır. Kendi

¹⁸³ Nursi, *Şualar Onbirinci Şua*, s. 255.

Rabbi'nin her şeyin yaratıcısı ve sahibi olduğunu ve Allah'ın sıfatlarını anlatır. Ardından Rabbi'ne karşı yalvarış ve duada bulunur. Kıssanın sonlarına doğru inanların cennete, azgın ve günahkârların cehenneme gireceğinden ve bu dünyaya dönüşün olmayacağından söz edilmektedir. Ve arkasından bunda alınacak ibretler vardır; fakat onların çoğunun iman etmediğini Rabbin aziz ve rahimdir ayetleri tekrar gelir.

Suat Yıldırım, Hz. İbrahim Kıssasının tevhid ağırlıklı olmasının hikmetleri ile ilgili olarak hazırladığı mealinde şu ifadelere yer verir.

“Kur’ân’ın, Hz. İbrâhim (a.s.)’in tevhid inancına fazla yer vermesinin hikmeti şudur: Araplar, Hz. İbrâhim’in dinine mensup olmakla övünüyorlardı. Öte yandan Yahudi ve Hristiyanlar da onun, dinlerinin öncüsü olduğunu ileri sürüyorlardı. Kur’ân bütün onlara şunu vurgulamak istiyordu ki: Hz. İbrâhim’in dini, şimdi Hz. Muhammed (a.s.)’in size bildirdiği İslâm dinidir. O bu inanç içindir ki ailesini, vatanını ve milletini terk edip gâh Filistin’de, gâh Hicaz’da gâh Mısır’da sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştı.”¹⁸⁴

121–122. ayetler:

Bu ayetlerin öncesinde Nuh (as) hiçbir ücret almayarak onları Allah’a davet eder, kavmi kendisine tabi olanların toplumun alt tabakasından olduğunu öne sürerek iman etmeyeceklerini, eğer tebliğinde ısrar ederse recm edeceklerinden bahseder. Ardından Nuh (as) başka çıkış olmayınca kavmi ile kendisi arasında hükmü vermesini ve iman edenleri onların elinden kurtarmasını, iman edenlerin kurtulmasının ardından iman etmeyenlerin suda boğulmasını Cenab-ı Hakk’tan talep eder. Bu kıssa bu hadiseden ibret alınması gerektiğini ortaya koyar.

139–140. ayetler:

Bu ayetin sibakında Ad kavminden; bunların peygamberlerini yalanlanmasından, kendi içlerinden gelen Hud’un (as) tavsiyelerine uymamalarından, Allah’ın kendilerine bahsettiği bol nimetlerle müreffeh bir hayat yaşamlarına rağmen uyarılara kulak asmamalarından, açıkca inkâr etmelerinden, hatta kendilerine azap

¹⁸⁴ Yıldırım, *Kur’an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, s. 369.

edilmeyeceğini iddia etmelerinden, buna mukabil Allah'ın kendilerini helak etmesinden söz edilmektedir.

158-159. ayetler:

Bu ayetin evvelinde Semud kavminin peygamberlerini yalanlamasından; Hz. Salih'in onları Allah'a davet etmesinden, Allah'ın kendilerine ihsan ettiği lütufları hatırlatmasından, buna mukabil onların Salih'i (as) büyülenmiş kimselere benzetmelerinden, onun da kendileri gibi bir beşer olduğunu ileri sürmelerinden, peygamber olduğunu belgeleyen bir mucize getirmesini istemelerinden, bunun üzerine ona karşı hiçbir kötülükte bulunmamaları şartı ile kendilerine bir deve verilmesinden bahsedilmektedir. Onlar bu deveyi keserek Allah'ın azabına düşer oldular. Bu kıssa ibret alınması için sonraki nesillere anlatılmaktadır.

175-176. ayetler:

Bu ayetin evvelinde, Lut(as) kıssasından bahsedilmekte, Lut'un kavmini Allah'a davet etmesinden, homoseksüelliği terk etmeye çağırmasından, fakat onların yaptıkları bu kötü fiili terk etmemekle birlikte, onu vatanından sürmekle tehdit etmelerinden, bunun üzerine Lut'un Allah'a yalvararak kendisini ve iman edenleri kurtarmasını istemesinden, sonra da iman etmeyenlerin korkunç bir şekilde yerle bir edilmesinden bahsedilmektedir.

191. ayet:

Hız. Şuayb (as) Eyke halkını Allah'a davet etmesinden, kendilerine öğüt vererek ölçü ve tartıda hilekârlık yapmamalarını ve yeryüzünde anarşi çıkarmamalarını istemesinden, Allah'tan korkmalarını talep etmesinden, buna karşılık kavminin kendisini yalancılık ve sihirbazlıkla suçlamasından, peygamber olduğunu ispat etmek için gökten üzerlerine bir parça indirmesini, bunun üzerine azabın kendilerini yakalamasından bahsedilmektedir.

Kur'an ilimlerinde söz sahibi ulema, yukarıdaki ayet tekrarlarını müteallak (bağlam) farklılığı ile izah etmiştir. Onlara göre, tekrarlanan bu lafızların her biri, farklı peygamberlerle alakalı olarak zikredilmiştir. Kur'an kıssalarının muhtevasının,

insanların zihinlerine iyice yer etmesini hedefler. Bu kıssalardan her biri, kıssada ortaya konulanlardan ibret alma ve insanların her kıssaya dikkatli ve itina ile bakması istenmektedir. Nursi'nin, peygamber kıssalarına yaklaşımı ise yoğunluklu olarak peygamber kıssalarını Hz. Peygamber'in nübüvvetine delil kılmaktır. Bununla ilgili olarak Emirdağ çiçeğinde ise şöyle der "Hem mesela, Asa-yı Musa gibi çok hikmetleri ve faydaları bulunan kıssa-i Musa (as) ve sair enbiyanın (as) kıssaların çok tekrarında, risalet-i Ahmediyenin (asm) hakkaniyetine bütün enbiyanın nübüvvetlerini bir hüccet gösterip, Onların umumunu inkâr etmeyen, bu zatın risaletini hakikat noktasında inkâr edemez." der.¹⁸⁵

ÖRNEK 2. فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

Tekrar ayetlerin en meşhur olanı Rahman suresinde geçen bu tekrarlardır. Aynı ayet bu surede 31 defa geçmektedir. En fazla itiraz da bu suredeki tekrarlara yöneltilmiştir. Özellikle ulema da bu tekrarlar üzerinde durmuştur. Bu surede 31 defa 'O halde Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edebilirsiniz?' ayeti geçmektedir. Bu 31 sayısını çözmeye çalışan âlimler şu izah tarzını geliştirmişlerdir. 31. Ayete kadar tekrarlanan ilk sekiz ayet, herkesin istifade ettiği genel nimetler açıklandıktan ve Allah'tan başka her şeyin fani olduğu beyan edildikten sonra zikredilmiştir. 45. ayete kadar sonraki yedi ayet, cehennem azabını tasvir eden ayetlerden sonra gelmiştir ki bu, cehennemin yedi kapısına delalet ettiğini, 61. ayete kadar sonra gelen sekiz ayet, cennetin sekiz kapısını, iki cennetin nimetlerini tasvir eden ayetlerden sonra getirilmiştir ki bu sekiz rakamı, cennetin sekiz rakamı ifade eder. 78. ayete kadarki son sekiz ayet ise, diğer iki cennetin nimetlerini beyan eden ayetlerden sonra gelmiştir ki bu da cennetin sekiz kapısına delalet eder.¹⁸⁶

Elbette yukarıda 31 rakamının hikmetine dair yapılan bu açıklamalar mantık sınırlarını zorlayan, akli ikna etmede yetersiz kalmaktadır. Bu tekrarlarla ilgili olarak Şerif Murteza (v. 436/1044) bu suredeki tekrarların, Allah'ın birçok nimetini ortaya koyduğu için güzel bir tekrar olduğunu, Allah'ın her nimeti zikrettikten sonra onu te'kid ettiğini ve bu nimete nankörlük edenini ise yermiştir.¹⁸⁷ Said Nursi, bu ayet

¹⁸⁵ Nursi, *Sözler*, s. 487.

¹⁸⁶ Kirmani, s. 198.

¹⁸⁷ Şerif Mürteza, I,123.

muvacehesinde Sure-i Rahman'daki tekrarlarla; bu nimetler karşısında gösterilen hürmetsizliğin gerçek nimetleri veren Zat'ın ve yarattığı mahlûkatın hukukuna tecavüz edildiğini ve dolayısıyla çok büyük bir tehditle ve tekrar be tekrar ile bu hukuksuzluğun büyüklüğünün kendilerine gösterilmesinin gerektiğini dile getirir. Hem meselâ: Sûre-i Rahman'da tekrar edilen **وَيَلِيَوْمَئِذٍ الْمُكَذِّبِينَ** ta **فَبِأَنَّىٰ آءُرَبِّكُمْ أَتُكذَّبَان** âyeti ile Sûre-i Mürselât'ta **وَيَلِيَوْمَئِذٍ الْمُكَذِّبِينَ** ta **فَبِأَنَّىٰ آءُرَبِّكُمْ أَتُكذَّبَان** âyeti, cinn ve nev'-i beşere, kâinatı kızdıran ve arz ve semâvatı hiddete getiren ve hilkat-i âlemin neticelerini bozan ve haşmet-i saltanat-ı İlahiyeye karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden küfür ve küfranlarını ve zulümlerini ve bütün mahlûkatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arza ve semâvata tehdidkârane haykıran bu iki âyet, böyle binler hakikatlarla alâkadar ve binler mes'ele kuvvetinde olan bir ders-i umumîde binler defa tekrar edilse yine lüzum var ve celalli bir îcaz ve cemâlli bir i'câz-ı belâgattır.¹⁸⁸

Şükür konusunu işlediği 'Mektubat' adlı eserinde şükürün insanoğlundan Rabbi tarafından istenen en önemli iş olduğunu ve tam zıttı olarak da şükürsüzlüğün nimetleri vereni tekzip olduğunu dile getirdikten sonra, şükürü hayatla irtibatlandırır. Ve hayat sahipleri içinde her şeyin merkezinde insanın olduğunu ve bundan ötürü bütün yaratılan mevcudatın bu hayatın merkezinde yer alan insana hizmet ettiğini ve bunun karşılığında bunca nimeti verene karşı gösterilen hürmetsizliğin, şükürsüzlüğün de ayetlerle tekrar edilmesinin ve insanın tehdid edilmesinin yapılan şükür fiilinin önemini gösterir.

Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan tekrar ile

أَفَلَا يَشْكُرُونَ ۝ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ۝ وَسَخَّرْنَا الشَّاكِرِينَ ۝
لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ۝ بَلِ اللّٰهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ

gibi âyetlerle gösteriyor ki, Hâlık-ı Rahmân'ın, ibâdından istediği en mühim iş şükürdür. Furkan-ı Hakîmde gayet ehemmiyetle şükre davet eder. Ve şükür etmemekliği, nimetleri tekzip ve inkâr suretinde gösterip,

¹⁸⁸ Nursi, *Sözler*, s. 487.

فِي آيَةِ الرَّبِّ كَذِبَانِ

Fermanıyla, Sûre-i Rahmân'da şiddetli ve dehşetli bir surette otuz bir defa şu âyetle tehdit ediyor, şükürsüzlüğün bir tekzip ve inkâr olduğunu gösteriyor.

Evet, Kur'an-ı Hakîm nasilki şükürü netice-i hilkat gösteriyor; öyle de Kur'an-ı Kebir olan şu kâinat dahi gösteriyor ki: Netice-i hilkat-i âlemin en mühimmi, şükürdür. Çünkü kâinata dikkat edilse görünüyor ki: Kâinatın teşkilâtı şükürü intac edecek bir surette herbir şey, bir derece şükre bakıyor ve ona müteveccih oluyor. Güya şu şecere-i hilkatin en mühim meyvesi, şükürdür. Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en a'lâsı, şükürdür. Çünkü hilkat-i âlemde görüyoruz ki; mevcudat-ı âlem bir daire tarzında teşkil edilip, içinde nokta-i merkeziye olarak hayat halkedilmiş. Bütün mevcudat hayata bakar, hayata hizmet eder, hayatın levazimatını yetiştirir. Demek kâinatı halkeden zât, ondan o hayatı intihab ediyor. Sonra görüyoruz ki; zîhayat âlemlerini bir daire suretinde icad edip, insanı nokta-i merkeziyede bırakıyor. Âdeta zîhayatlardan maksud olan gayeler onda temerküz ediyor; bütün zîhayatı onun etrafına toplayıp, ona hizmetkâr ve müsahhar ediyor, onu onlara hâkim ediyor. Demek Hâlîk-ı Zülcelâl, zîhayatlar içinde insanı intihab ediyor, âlemde onu irade ve ihtiyar ediyor.¹⁸⁹

ÖRNEK 3. وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

Rahman suresinden sonra Kur'an'da en çok dikkat çeken ayetlerin başında bu ayetler gelmektedir. Murselat suresinde 10 defa, Tur ve Mutaaffifin surelerinde birer kez olmak üzere tekrar edilmiştir. Nursi'nin bu konudaki görüşlerine geçmeden bu ayetin surelerde geçtiği yerlere temas etmekte fayda var.

Murselat suresi 15. ayet:

Bu ayet öncesinde iyilik için gönderilenlere, büküp devirenlere, neşrederek yayanlara, seçip ayıranlara, öğüt verenlere yemin edilerek vadolunanın mutlaka vuku bulacağı, yıldızların silineceği, semanın açılacağı, dağların savrulacağı ve peygamberlerin ümmetlerine şahitlik vakitleri belirlendiği zaman kıyametin kopacağı vurgulanmıştır. Kıyamet gününe inanmayanlar '*vay haline, o gün yalan diyenlerin*'

¹⁸⁹ Nursi, *Mektubat 28. Mektub Şükür Risalesi*, s. 410.

ayeti ile uyarılmak ve uyandırılmak istenmiştir.

19. ayet:

Peygamberleri inkâr edenlerin helak edildiğinden ve ondan sonra aynı şekilde davrananları da helak edilenlerle beraber kıldığını, küfürde ısrar edenlere bu şekilde davrandığını belirterek '*Vay haline o gün yalan diyenlerin*' ayetiyle inkârın ne kadar büyük bir cinayet olduğu belirtilerek bu cinayetten vazgeçirmeyi hedeflemektedir.

24. ayet:

Bu ayette önceki ayetlerde Allah'ın insanı hakir bir sudan yaratıp onu belli bir zamana kadar muhkem bir yerde (rahimde) tutmasından, buna ancak Allah'ın gücünün yetmesinden söz edilmektedir. Bütün bunları görmezlikten gelerek iman etmeyenler, mükerrer ayetlerle uyarılmakta, o gün inkarcılar için çetin bir gün olduğu vurgulanmaktadır.

28. ayet:

Yer kürenin diri ve ölü insanlar için toplanma alanı kılınmasından, orada ihtişamlı dağların yaratılmasından ve insana tatlı sular içirilmesinden bahsedilmektedir. Bunları inkâr edenler gelen ayet ile yerilmektedir.

34. ayet:

Bu ayetin öncesinde, yalanladıkları kıyamet günü, gölgelendirmeyen ve alevden korumayan üç çatalı gölgeye(duygu, düşünce, eylem) gitmeleri emredilmekte, bu gölgenin saraylar ve yavru develer gibi kıvılcım savuracağı bildirilerek, kâfirlerin kıyamette çaptırılacağı cezalar benzetmeler yapılarak ifade edilmektedir.

37. ayet:

Kıyamet günü kâfirlerin konuşamayacaklarını ve bundan dolayı yapmış oldukları hatalardan özür dilemeyeceklerini bildirilerek o günün çok şiddetli olacağı anlatılarak bu davranışlarını terk etmeleri istenmiştir.

40. ayet:

Bu ayetin öncesinde kıyamet gününün hüküm ve karar günü olduğu, öncekilerin ve sonrakilerin bir araya toplanacakları, Allah'ın onlara seslenerek bu günden kurtulma imkânınız varsa hiç durmadan maharetlerini göstermelerini, o günde hile, tuzak, hüner gibi vasıtaların geçerli olmayacağını ilan etmektedir.

45. ayet:

Bu ayet evvelinde takva sahiplerinin pınar başlarında bulunacakları, arzu ettikleri meyvelerden afiyetle yiyebilecekleri ve Muhsinlerin böyle mükâfatlandırılacakları ifade edilmektedir. Böylelikle inkâr edenler teşvik edilerek bu davranışları terk etmeleri hedeflenir.

47. ayet:

Bu ayet öncesinde mücrim olanların dünya hayatına has olarak azıcık zevk ve içmelerine müsaade edildiği bildirilmektedir.

49. ayet:

Bu ayetin öncesinde kâfirlere itaat et denildiğinde karakteristik özellikleri olarak itaat etmedikleri bildirilir. Ayetin en sonunda artık Allah'ın bu muciz kelamına nanılmazsa hiçbir kelama inanmayacakları bildirilerek sure tamamlanır.

Tur suresi 11. ayette ve Mutafifin suresinin 10. ayetinde kıyamet ve dirilmeyi inkâr edenler şiddetle eleştirilmektedir. Özellikle Murselat suresindeki tekrarlarla ilgili olarak çalışma yapan âlimler bu tekrar edilen ayetlerin bağlam farklılığından ötürü tekrar anlamına gelmediğini ifade etmişlerdir. Peki, bu ayet 10 defa değilde surenin sonunda bir defa getirilmesi surenin tamamına teşmil edilemez mi? Sorusuna karşılık olarak aynı ayetin belli ayetlerden sonra tekrar edilmesiyle ortaya çıkan mana meydana gelmez. Aynı surede sürekli aynı ayetlerin getirilmesi, tehdit etme, sakındırma, vazgeçirme, öğretme, zihne yerleştirme gibi önemli fonksiyonlar içindir.¹⁹⁰ Bediüzzaman Said Nursi de tekrarlar için benzer ifadeleri kullanır. 'Bilirsiniz ki; Kur'an bu metin din-i azîmin esasatını ve İslâmiyetin erkânını tesis ettiği gibi, içtimaat-ı beşeriyeyi tebdil eden bir kitabdır. Malûmdur ki: Müessis olan zât, vaz'ettiği esasları

¹⁹⁰ Baş, s. 226.

güzelce yerleştirmek için tekrarlar çok ihtiyacı olur. Evet, tekrar edilen şey sabit kalır, takarrur eder, unutulmaz. Ve keza Kur'an, beşerin muhtelif tabakalarından kalî veya halî yapılan suallere lâzım olan cevapları veren umumî bir mürşid-i mücîbdir. Malûm ya, sual tekerrür ederse cevap da tekerrür eder.”¹⁹¹

İşlenen her cürümün çok büyük olmasından ötürü her cürüm sonrasında bu ayetlerin tekrar etmesi günahın büyüklüğüyle doğru orantılıdır. Abdülkerim Hatib bu tekrarlarla ilgili olarak şu önemli tespiti yapar. Tekrarların olmasına rağmen surenin akıcı olması, kolay telafuz edilmesi, ayetler ve fasılalar arasında güzel bir insicam bulunmasıdır. Sure lafız bakımından edebi üstünlüğe sahip olduğu gibi, mana yönünden de derin mesajlar taşımaktadır.¹⁹²

Nursi, Fe bieyyi alai Rabbiküma tükezziban ve “veylün yevmeizin lil-mükkezzibin” ayetlerini beraber olarak işler. Ve bu konuda şunları ifade eder.

Hem meselâ: Sûre-i Rahman'da tekrar edilen *فَبِأَنلَاءٍ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ* âyeti ile Sûre-i Mürselât'ta *وَيَلِيَوْمَئِذٍ الْمُكَذِّبِينَ* âyeti, cinn ve nev'-i beşere, kâinatı kızdıran ve arz ve semâvatı hiddete getiren ve hilkat-i âlemin neticelerini bozan ve haşmet-i saltanat-ı İlahiyeye karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden küfür ve küfranlarını ve zulümlerini ve bütün mahlûkatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arza ve semâvata tehdidkârane haykıran bu iki âyet, böyle binler hakikatlarla alâkadar ve binler mes'ele kuvvetinde olan bir ders-i umumîde binler defa tekrar edilse yine lüzum var ve celalli bir îcaz ve cemâlli bir i'câz-ı belâgattır.¹⁹³

ÖRNEK 4.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ

¹⁹¹ Nursi, *Mesnev-i Nuriye*, s. 232.

¹⁹² Abdülkerim Hatip, s. 301,303.

¹⁹³ Nursi, *Sözler*, s. 487.

*İnkâr edenler için Cehennem ateşi vardır.*¹⁹⁴

إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

*Hiç şüphe yok ki zalimler için acıklı bir azap vardır.*¹⁹⁵

إِذَا أُلْفُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهيقًا وَهِيَ تَفُورٌ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ

*Oraya atıldıklarında, kaynayıp duran Cehennem'in homurtusunu işitirler. Öfkesinden neredeyse patlayıp parçalanacak.*¹⁹⁶

Bu iki ayet hakkında Nursi şunları dile getirir. Hem mesela وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ gibi ayetlerini Kur'an gayet şiddetle ve hiddetle ve gayet kuvvet ve tekrarla zikretmesinin hikmeti ise Risale-i Nur'da kat'i ispat edildiği gibi beşerin küfrü, kâinatın ve ekser mahlûkatın hukuklarına öyle bir tecavüzdür ki, semevatı ve arzı kızdırıyor ve anasını hiddete getirip, tufanlarla o zalimleri tokatlıyor.¹⁹⁷ Bu ayetlerin hemen ardından küfrün ne kadar azim bir günah olduğundan yola çıkarak şunları belirtir. إِذَا وَاللُّقُ فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهيقًا وَهِيَ تَفُورٌ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ. âyetinin sarahatıyla o zalim münkirlere Cehennem öyle öfkeleniyor ki, hiddetinden parçalanmak derecesine geliyor. İşte böyle bir cinayet-i ammeye ve hadsiz bir tecavüze karşı beşerin küçüklük ve ehemmiyetsizliği noktasına değil, belki zalimane cinayetin azametini ve kâfirane tecavüzünün dehşetine karşı Sultan-ı Kâinat kendi raiyetinin hukuklarının ehemmiyetini ve o münkirlerin küfür ve zulmündeki nihayetsiz çirkinliğini göstermek hikmetiyle fermanında gayet hiddet ve şiddetle o cinayeti ve cezasını değil bin defa, belki milyonlar ve milyarlar ile tekrar etse, yine israf ve kusur değil ki, bin seneden beri yüzer milyon insanlar hergün usanmadan kemal-i iştiaqla ve ihtiyaçla okurlar.¹⁹⁸ Yüce Kitabımızda birçok ayette kâfirlerin Cehennemde ebedi kalacaklarına dair ifadeler geçmekte. Bununla ilgili olarak Nursi'ye iletilen bir soruda ortalama 60 yıllık bir ömür yaşayan bir kâfirin bu kısacık ömrü boyunca işlemiş olduğu günahı karşılığında ebedi Cehennem ve azapla cezalandırılması rahmete uygun olur mu? Sorusuna Bediüzzaman küfrün nihayetsiz bir cinayeti ihtiva ettiğini belirterek ebedi cezanın adaletle tamamen

¹⁹⁴ el-Fatır 35/36.

¹⁹⁵ İbrahim 14/22.

¹⁹⁶ el-Mülk 67/7-8.

¹⁹⁷ Nursi, *Sözler*, s. 491.

¹⁹⁸ Nursi, *Şualar*, 11. Şua, s. 254, 255.

uygun olduğunu belirtir.

Bu önemli mevzuyla alakalı olarak birkaç ayeti kerimeyi ve selef âlimlerimizin düşüncelerini kısaca vermeye çalışalım.

İbn Kesir (v. 774/1372) Bakara Suresi 2/161-162. ayetlerindeki, lanetlenme içinde ebedi kalışla ilgili aşağıdaki ayeti de şöyle tefsir ediyor:

ان الذين كفروا وماتوا وهم كفار اولئك عليهم لعنة الله والملئكة والناس اجمعين
”خالدين فيها“

“ Onlar küfrettiler ve kâfir olarak öldüler. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlar laneti onların üzerindedir. (Onlar lanetlenme içinde ebedi olarak kalacaklardır). Onlardan azap hafifletilmez ve kendilerine asla nazar olunmaz.” Bu ayette, küfre düşen ve ölümüne kadar hayatını aynı minval üzere geçiren insanlardan bahsedilmektedir. Onlara Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti vardır ve onlar kendilerine ait olan o lanetlenme içinde kıyamete kadar kalacaklar, sonra Cehennem ateşi içinde onlar birbirlerine arkadaşlık edeceklerdir. Kendilerinin içinde bulunduğu azap asla azaltılmaz, hiç değiştirilmez ve hafiflemez, bilakis o azaplar birbiri arkasınca devam edip gider.¹⁹⁹ Küfürde devam edip Allah'ın emirlerine isyan edenlerin de, düşünüldüğü zaman bile insanın tüylerini ürperten korkunç azaplarla dolu cehennemde ebediyen kalacaklarını, Kur'an'ın tekrar tekrar beyan etmesindeki hikmet, iyiliklere teşvik ve kötülüklerden sakındırmaktır. Bu anlamda aslında çok dehşetli ifadeler yer alıyorsa da ayetlerde Yüce Allah'ın yarattığı mahlûkatına karşı rahmetini de açıkça görmek mümkün. Kâfirlerin durumunu ele alan ayetleri sureleri ile birlikte sunuyoruz.

1. el-Bakara 2/162 - Al-i İmran 3/88.
2. el-A'raf 7/78–91.
3. Lokman 31/ 25- ez-Zümer 39/38- ez-Zuhruf 43/9.

¹⁹⁹ İbn Kesir, Ebü'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Muhtasar İbn Kesir Tefsiri*, es-Sabuni, Muhammed, VIII. Baskı. Beyrut 1981. I, 146.

4. el-Fatır 35/44- el-Gaşıye 88/21–82- Muhammed 47/10.
5. el-Bakara 2/27- er-Ra'd 13/25.
6. el-En'am 6/12–20.
7. el-Fussilet 41/25- el-Ahkaf 46/18.
8. es-Saffat 37/174–175–178–179.
9. el-En'am 6/116-Yunus 10/66.
10. et-Tur 52/40-Kalem 68/46.
11. el-Ankebut 29/68- ez-Zümer 39/32–60.
12. el-Mü'min 40/35–56.
13. el-Bakara 2/217- et-Tevbe 9/65.
14. el-Bakara 2/114- el-Maide 5/33–41.
15. el-Zuhruf 43/83- el-Mearic 70/ 42.
16. et-Tekasür 102/3–4 - en-Nebe 78/5–6.
17. el-Bakara 2/6- Yasin 36/10.
18. Hud 11/107–108.
19. Yunus 10/18- el-Enbiya 21/38- el-Neml 21/ 71- Sebe 34/29.
20. İbrahim 14/21- El-Mü'min 40/47.
21. el-Zümer 39/32–60.
22. el-Zümer 39/15- eş-Şuara 42/45.
23. el-En'am 6/112–137.

3. TESELLİ, MÜJDELEME YÖNÜYLE:

ÖRNEK

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝

*İman edip de Salih amellerde bulunanlara gelince, onlar için altından ırmaklar akan Cennetler vardır. İşte pek büyük bir kurtuluş budur.*²⁰⁰

Kur'an tekrarlarını ulema birkaç kategoride incelemiştir. Kısaca bu tekrarları lâfzî tekrar ve manevi tekrar olarak sınıflandırmıştır. Bediüzzaman Said Nursi, bu ayeti mana tekrarları cihetiyle incelemiştir. Bu ayet gibi Yüce Kitabımızda iman edip salih amel işleyenlerin kimselerin Cenette, Allah ve Resulünü inkâr eden kimselerin de cehennemde ebedi kalacakları hususu birçok ayet-i kerime de tekrarlanmıştır. Bu ayetle ilgili olarak Nursi şunları ifade eder. “.....ayetin gösterdiği müjde-i saadet-i ebediye hakikati, biçare beşere her dakika kendini gösteren hakikat-i mevtin hem insanı, hem dünyasını, hem bütün ahababını idam-ı ebedisinden kurtarıp ebedi saltanatı kazandırır dediğinden, milyarlar defa tekrar edilse ve kâinat kadar ehemmiyet verilse, yine israf olmaz, kıymetinden düşmez. İşte bu çeşit hadsiz kıymettar meseleleri ders veren ve kâinatı bir hane gibi değiştiren ve şeklini bozan dehşetli inkılapları tesis etmekte iknaa ve inandırmaya ve ispata çalışan Kur'an-ı Mu'cizü'l Beyan, elbette sarıhan ve zimnen ve işaretten, binler defa o meselelere nazar-ı dikkati celb etmek, değil israf, belki ekmek, ilaç, hava ve ziya gibi birer hacet-i zaruriye hükmünde ihsanını tazelerdir.”²⁰¹ Şüphesiz İnsanoğlunun en önemli meselesi ölümden sonraki hayattır. Nursi'nin ifadesiyle en temel sorularımızdan biri olan “Nereye gidiyorsun” sorusunun cevabı akıl tarafından bilinmezse insanoğluna diğer varlıklardan farklı olmasını kılan bu alet meş'um bir alete döner. Bu temel soruya Kur'an-ı Kerim farklı yerlerde insanın kalbine, aklına, latifelerini tatmin kılarcasına cevap vermektedir. Böylelikle biçare insan rahat bir nefes alarak Allah'ın kendisine verdiği önemi anlayarak emir ve nehiylere dikkat ederek dünya hayatını sürdürmesine neden olur. Bu anlamda Yüce Kitabımızda açıkça birçok yerde inananların ebedi cenntte kalacaklarına dair ayetler geçmektedir.

²⁰⁰ el-Buruc 85/11.

²⁰¹ Nursi, *Sözler*, s. 491.

SONUÇ

İnsana hidayet kaynağı olarak indirilen Kur'an-ı Kerim, kendine has ifade özelliği, üslup ve edebi özgünlüğe sahiptir. Muhalifleri tarafından eleştiri konusu edilen 'Kur'an Tekrarları' mevzusu, tefsir alanında çalışanlar için önem arz etmektedir. Bu anlamda Kur'ani bir usulü takip eden Bediüzzaman Said Nursi'nin bu konudaki görüşlerini şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

1- Kur'an-ı Kerim'de tekrarlar vardır, ancak tekrar edilen her ibare yeni bir manaya delalet etmektedir.

2- Kur'an'ın ana maksatları dörttür: Tevhid, nübüvvet, cismani haşır, adalet. Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetleri bu maksatları ispat sadedinde birbinini takip etmiş ve daha da vuzuha kavuşturmak için tekrar edilmiştir.

3- Kur'an-ı Kerim bir zikir, dua ve davet kitabıdır. Dolayısıyla ayetlerin tekrarı sadece iyi olmakla kalmaz, aynı zamanda zaruridir, çünkü zikrin tekrarı tenvidir, duanın tekrarı takrirdir, davetin tekrarı da te'kit manasına gelmektedir.

4- Kur'an-ı Kerim büyük meseleleri ve ince hakikatleri arzettiği, akılları bunları bilmeye, kalbleri de iman etmeye davet ettiği için değişik ifadelerle ve muhtelif üsluplarla tekrarı kaçınılmazdır.

6- Tekrar, Kur'an'ın i'caz vecihlerinden bir vecihtir. Kur'an'da tekrar olmasına rağmen Kur'an muarızlarının bir benzerini getirememesi bu hakikatin bariz bir göstergesidir.

7- En lezzetli şeylerde de olsa, tekrar insanda bir bıkkınlık oluşturmasına rağmen, Kur'an'daki tekrarlar daima tatlı ve hoştur. Bu meziyyet sadece Kur'an'a ait olup bunun sırrı, Kur'an'ın daima taru-tazeliğini muhafaza etmesi ve her asırda yenilenmesidir.

8- Kur'an'ın kendine has özellikleri ve mukaddes veçheleri vardır, bunları şöyle sıralamak mümkündür: Tilavetine büyük bir ecir verilmesi, ins ve cinnin benzerini ortaya koyamayacağı bir Kitap olması, bütün insanları içerecek hitap çeşitlerini ihtiva etmesi, insanların devamlı onu okuma arzusu. Aynı şekilde küçüklerin zihinlerinde

nakşolunması, hasta ve ölüm yatağında yatanların onu dinlemekten haz almaları.

9- Kur'an'ın tekrarını gerektiren en bariz hikmetlerden birisi de, tekrarına duyulan ihtiyaçtır. Kur'an-ı Kerim binlerle ifade edilebilecek maslahatları içeren cümle ve irşadları tekrar eder.

10- Tekrarın hikmetlerinden biri de Kur'an'ı okuyan kimselerin aynı seviyede olmamalarıdır, zira bazıları Kur'an'ı tümünden okuyamazlar, bu kimseler Kur'an'ın bir kaç cüz'ünü veya suresini ancak okuyabilirler, dolayısıyla tekrar olmasaydı bu kimseler söz konusu dört maksattan haberdar olmazlardı.

11- Tekrarın pratik bir eğitim metodu oluşu, anlaşılmayı kolaylaştırması, zihinlerde kalıcılığı sağlaması, usandırıcı olmayışı.

12- Kur'an'ın peygamber kıssalarındaki tekrarlar ve ebedi cennetteki nimetleri tasvir etmesiyle inananlara cesaret vermesi, ebedi cehennem ve azaplarla da inanmayanları korkutması.

13- Kur'an, İslam dininin esası, temeli olmasından ötürü önemli mevzuların Kur'an'da tekrarına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

ABBAS, Fadl Hasan, *el-Kasasü'l- Kur'ani*, Amman 1987.

BAŞ, Erdoğan, *Kuran'ın Uslubu ve Tekrarlar*, Pınar Yayınları, İstanbul 2003.

BEDEVİ, A. Ahmed, *Min Belağati'l Kur'an*, Mektebetu'n- Nahda, Mısır 1950.

BEKİ, Niyazi, *Kur'an'ın Yüksek ve Parlak Bir Tefsiri Risale-i Nur*, Şahdamar Yayınları, İzmir 2008.

BİLİCİ, Abdülhalim, *Bazı Hususiyetler ve Metod İtibariyle Kur'an'dan Risale-i Nur'a Yansımalar*, Köprü Dergisi sayı. 102.

BUTİ, Muhammed Said Ramazan, *Min Ravaii'l- Kur'an*, Mektebetü'l- Farabi, Dimeşk, ts.

CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Usulü*, Diyanet Vakfi Yayınları Ankara 2003.

CÜRCANİ, S. Şerif Ali b. Muhammed, *Kitabu't- Ta'rifat*, Beyrut 1998.

ÇELİK, Muhammed, *Kur'an'ın İkna Hususiyeti*, Yeni Akademi Yayınları, İzmir 2006.

_____, 'Kur'an Tekrarlarına Orijinal Bir Bakış', *Yeni Ümit Dergisi*, sy.85 (Temmuz-Ağustos-Eylül 2009).

DRAZ, Abdullah, *Kur'an'a Giriş*, trc. Salih Akdemir Kitabiyat Yayınları, Ankara 2000.

_____, *En mühim Mesaj Kur'an*, trc. Suat Yıldırım, Işık Yayınları, İzmir 2006.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as, *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1992.

ENSARİ, Ferid, *Risale-i Nur'un Anahtar Kavramları*, trc. Veli Sırım, Nesil Yayıncılık, İstanbul 2007.

ERBAŞ, Ali, *'Kur'an'daki Tekrarlar ve Sırları'* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE, 1987.

EREN, Cüneyt, 'Tekrar mı? Sanat mı?' , *Yeni Ümit* sy. 62 (Ekim-Kasım Aralık 2003).

GÜNDÜZ, Turgay, 'Pedagojik Açından Kur'an'da' İnzar 'Kavramı ve İlgili Bazı Kavramların İncelenmesi' *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.7, sy.7, Bursa 1998.

HALİD, M, Bediüzzaman Said Nursi'nin Kitapları Işığında Kur'an'daki Tekrarların Hikmeti. *Kur'anı Anlamada Çağdaş Yaklaşımlar Risale-i Nur Örnekliliği Bildiriler Kitabı*, İstanbul 227–235.

HATTABİ, Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, *Beyanü i'caz'il –Kur'an*, nşr. Muhammed Halefullah- Muhammed Zağlul Selam, Daru'l me'arif, Kahire, ts.(Selasu Resail Fi İ'cazi'l-Kur'an'da).

ITR, Nureddin, el- *Muhadarat fi Ulumi'l- Kur'an*, Dımeşk 1984.

İBN ABİDİN, Ebü'l –Hayr Muhammed b. Ahmed, *et-Takrir fi't tekrir*, ts.(el-Camiatü'l- Ürdünüyye kütüphanesi 124292 numarada kayıtlı).

İBN FÂRİS, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyya, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, Beyrut 1991.

İBN KESİR, Ebü'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, I-IV , Beyrut 1988.

İBN KUTEYBE ED-DİNVERİ, Abdullah b Müslim, *Te'vilu müşkili Kur'an*, Kahire 1973.

İBNİ MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed, *es-Sünen*, I-II, İstanbul 1992.

İBN MANZUR, Ebu'l- Fadl Muhammed b Mukrem, *Lisanü'l Arap*, I-XV, Beyrut t.s.

İBN REŞİK, Ebu Ali el- Kayravani, *el- Umde fi mehasini 'ş-şi'ri ve adabihi*(nşr Muhammed Karkazan), Beyrut 1988.

İSFEHANİ, Ragıp Hüseyin b. Muhammed, *Müfredat*, trc. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul 2007.

KARA, Necati, *Kuran'da Tekrarlar*, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edb. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, c. IV, sy. IV , Van 1993.

KEHHALE, Ömer Rıza, *Mu'cemü'l-Müellifin*, I-XV, Beyrut 1957.

KILIÇ, Hulusi, 'Fesahat' *DİA*, XII, 423-424.

KİLECI, Refii, *Risale-i Nur'da Kur'an Mucizesi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2000.

KİRMANİ, Muhammed b. Hamza, *el-Burhan fi tevcihü müteşabih'i'l- Kur'an*, nşr. Abdulkadir Ahmed Ata, Mısır 1976.

KOCA, Metin, '*Kur'an-ı Kerim'deki Tekrarlar*', IV. Dönem Bitirme Tezi, Diyanet İşleri Başkanlığı Trabzon_Akçaabat-Darıca Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Trabzon 2007.

KUDAT, M., Bedizzaman'a Göre Kur'an-ı Kerim'de Tekrar Nazariyesi, *Kur'an-ı Anlamada Çağdaş Yaklaşım Risale-i Nur Örnekligi* Bildiriler Kitabı, İstanbul 1998.

KUTUB, Muhammed, *Kur'an Araştırmaları Mekki Ayetler*, Fikir Yayınları, İstanbul 1981.

MACİT, Muhsin ve Uğur SOLDAN, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.

MÜSLİM, Ebü'l-Huseyn İbn Haccac, *es-Sahih*, I-III, İstanbul 1992.

NURSI, Said, *Sözler*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Şualar*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Tarihçey-i Hayat* Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Emirdağ Lahikası*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Mesnev-i Nuriye*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Lem'alar*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Muhakemat*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Mektubat*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *İsaratü'l- İ'caz*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2002.

_____, *Risale-i Nur*, Külliyyatı I, Nesil Yayınları, İstanbul 2001.

_____, *el-Mesnevi el-Arabi en-Nuri*, thk İhsan el-Salihi, Matbaat'ul-Zehra, Musul 1988.

RAHMAN, Afzalur, *Siret Ansiklopedisi*, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2003.

SANU, M., Said Nursi'nin Bakış Açısıyla Kur'an-ı Kerim'in Maksatları. *Kur'an-ı Anlamada Çağdaş Yaklaşım Risale-i Nur Örnekligi* Bildiriler El Kitabı, İstanbul 1998.

SENİH, Safvet, *Kur'ân ve İlimler*, Nil A.Ş. İzmir, 1992.

ŞAHİN, Mesut, 'Kâinatın Yapısında Kur'an'ın Tarzını Aramak', *Yeni Ümit*, sy. 51 (Ocak-Şubat-Mart 2001).

ŞERİF MÜRTEZA, Ali b. Hüseyin el-Alevi, *Emali'l-Mürteza*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Daru İhyai'l-kütübi'l-arabiyye, 1954.

TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, *el-Mu'cemul Kebir*, Mektebü'l Ulûm, Musul 1983.

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=tekrar> (15 Kasım 2009)

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed, *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1991.

TURGUT, Ali, *Tefsir Usulü ve Kaynakları*, Marmara Üniversitesi Yayınları İstanbul 1991.

YILDIRIM, Suat, *Kur'an-ı Hâkim ve Açıklamalı Meali*, Define Yayınları, İstanbul 2008.

_____, *Anahatlarıyla Kur'an-ı Kerim Ve Kur'an İlimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat İstanbul 2005.

ZAMAŞERÎ, Ebü'l-Kasım Carullah, *el-Keşşaf an Hakaiki't- Tenzil fi vücuhî't-Te'vil*, I-IV, Kahire 1977.

ZERKEŞÎ, Bedreddin, *el-Burhan fi Ulumi'l Kur'an*, I-IV, Beyrut 1988.